

1389

SEURAKUNTALAISILLE TIEDOKSI

Kirkonkuulutukset osana tiedonvälitys-
järjestelmää ja tiedotusvälineinä Jy-
väskylän maaseurakunnassa 1807 - 1837

Suomen historian
Pro gradu
Kevät 1999
Aki Alanko

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Historian laitos
Tekijä Aki Alanko	
Työn nimi SEURAKUNTALAISILLE TIEDOKSI - Kirkonkuulutukset osana tiedonvälitysjärjestelmää ja tiedotusvälineinä Jyväskylän maaseurakunnassa 1807 - 1837	
Oppiaine S Suomen historia	Työn laji pro gradu -tutkielma
Aika helmikuu 1999	Sivumäärä 110
Tiivistelmä - Abstract	
<p>Kirkonkuulutukset ovat julkisia tiedotuksia, joita luetaan yhä jumalanpalveluksessa. Nykyään niissä tiedotetaan vain seurakunnallisista asioista, mutta aikaisemmin niiden asiasisältö ja merkitys tiedotusvälineenä oli paljon suurempi. Kuulutussjärjestelmä alkoi kehittyä 1500-luvulla ja se säilyi vuoteen 1925 asti, jolloin virallisten maallisten kuulutusten lukemisesta vasta luovuttiin. Työssä on tarkoitus tutkia kirkonkuulutuksia osana aikansa tiedonvälitysjärjestelmää, mutta myös itsenäisenä valtakunnallisena ja paikallisena tiedotusvälineenä Jyväskylän maaseurakunnassa.</p> <p>Kuulutukset voidaan jakaa lääninhallituksen kuulutuksiin ja maaseurakunnan paikallisiin kuulutuksiin. Lääninhallituksen kuulutuksista valtaosa oli etsintäkuulutuksia, toisen pääryhmän muodostivat hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset. Lääninhallituksen kuulutukset edustivat valtakunnallisen tason joukkoviestintää välittäen yleistä, varmaa ja arvostettua tietoa. Vastaavasti paikalliskuulutukset antoivat paikallisyhteisön tärkeintä ja virallisinta tietoa.</p> <p>Suurin osa lääninhallituksen kuulutuksista julkistettiin 21-40 vuorokauden kuluessa. Paikalliset kuulutukset julkistettiin yleensä viimeistään kymmenen vuorokauden kuluessa. Ilmaisultaan kirkonkuulutukset olivat yleisesti ottaen seikkaperäisiä, muodollisia ja kehottavia. Lääninhallituksen kuulutukset olivat sanomaltaan kuitenkin etäisempiä kuin maaseurakunnan paikalliset kuulutukset. Kuulutusten tavoitavuus oli varsin hyvä, koska vähimmillään 40 prosenttia seurakunnan väestöstä oli kuuntelemassa niitä. Aikansa kuvastajana lääninhallituksen kuulutukset kertovat virkavaltaisesta hallintokulttuurista ja lamaisyhteiskunnasta. Paikalliskuulutusten antamassa yhteisökuvassa korostuvat taloudellinen ja valtionhallinnollinen toiminta.</p>	
Asiasanat tiedonvälitys, joukkoviestintä, kirkonkuulutukset	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston historian laitos, JY:n kirj	
Muita tietoja jasto	

SISÄLLYS:

1. JOHDANTO

1.1. Kuulutusjärjestelmä.....	1
1.2. Aikaisempi tutkimus.....	3
1.3. Teoreettinen viitekehys, tehtävä ja lähteet.....	7
1.4. Tutkimusalue.....	14

2. KUULUTUKSET OSANA TIEDONVÄLITYSJÄRJESTELMÄÄ

2.1. Valtakunnallinen taso.....	17
2.2. Paikallistaso.....	26

3. KUULUTUKSET JYVÄSKYLÄN MAASEURAKUNNASSA 1807 - 1837

3.1. Kuulutusten asiaryhmät.....	31
3.1.1. Etsintäkuulutukset.....	32
3.1.2. Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset.....	37
3.1.3. Seurakunnan paikalliset kuulutukset.....	41
3.2. Julkistamisnopeus.....	48
3.2.1. Lääninhallituksen kuulutusten julkistamis- aika.....	48
3.2.2. Paikallisten kuulutusten julkistamisaika..	56
3.3. Välitetty tieto.....	59
3.3.1. Yleinen esitystapa.....	59
3.3.2. Lääninhallituksen kuulutukset.....	67
3.3.3. Paikalliset kuulutukset.....	71
3.4. Kuulutusten tavoittavuus.....	75

4. KUULUTUKSET YLEISTEN ASIOIDEN JA PIENYHTEISÖN ELÄMÄN KU- VASTAJANA..... 77 |

1800-LUVUN ALUN KIRKONKUULUTUKSET OSANA TIEDONVÄLITYSJÄRJES- TELMÄÄ JA JYVÄSKYLÄN MAASEURAKUNNASSA..... 88 |

LÄHTEET..... 97 |

LIITE..... 110 |

1. JOHDANTO

1.1. Kuulutusjärjestelmä

Kirkonkuulutukset ovat julkisia tiedotuksia, joita papit lukevat jumalanpalveluksessa tänäkin päivänä. Nykyään niissä kerrotaan vain seurakunnassa kastetuista, kuolleista sekä avioliittoon kuulutetuista. Aikoinaan niiden asiasisältö ja merkitys tiedotusvälineenä oli kuitenkin paljon suurempi. Kuulutukset tiedottivat virallisluonteisista maallisista asioista.

Kuulutusjärjestelmä alkoi kehittyä 1500-luvulla. Tuolloin lait, joista oli aikaisemmin tiedotettu käräjillä, siirtyivät kuulutettavaksi kirkkoihin. Vuoden 1571 kirkkojärjestyksessä määrättiin kaikki kuulutettavat asiat luettavaksi saarnan jälkeen. Osmo Lappalaisen mielestä tämä oli jo aiemmin vakiintuneen käytännön virallistamista.¹

Vuonna 1635 annetulla asetuksella ylimääräiset ja vähemmän tärkeiksi katsotut kuulutukset oli luettava käräjä- tai pitäjäntuvassa.² Asetuksella haluttiin helpottaa papin kasvanutta työtaakkaa. Myös piispa Johan Gezelius antoi 1673 määräyksen, jonka mukaan kirkonmenoissa oli luettava vain tärkeimmät ilmoitukset, kuninkaalliset plakaatit, maaherran kuulutukset ja muut viralliset asiat. Vähemmän tärkeät voitiin kuuluttaa kirkon ovelta tai pitäjäntuvassa. Jumalanpalveluksessa luettujen kuulutusten määrä kuitenkin vain lisääntyi. Vuoden 1686 kirkkolaki nimittäin määräsi kaikki hallituksen tiedonannot luettavaksi saarnastuolista. Lakisäännösten julistamistakin pidettiin tarpeellisena, koska kansa ei ollut niistä aina täysin selvillä.³

¹TOMMILA 1988, 24; TOMMILA 1983, 34; LAPPALAINEN 1961, 5.

²LAPPALAINEN 1961, 5.

³LAPPALAINEN 1961, 8; TOMMILA 1983, 35; PITKÄNEN 1996, 128.

Papisto piti kuulutuksia rasituksena ja teki usein turhaan valituksia niistä korkeammalle taholle.¹ Kansa sen sijaan koki ne tärkeiksi. Kirkossa käytiin säännöllisesti, koska se oli ajan tavan mukaista. Kirkkoon mentiin vielä tämän vuosisadan vaihteessa joka viikko. Se tarjosi vaihtelua arkeen ja työhön. Lisäksi samalla matkalla saattoi tavata tuttuja ihmisiä, hoitaa eri asioita ja kuulla tärkeitä uutisia ja tiedotuksia. Kirkonmäki itsessään oli merkittävä tiedonvälityspaikka, sillä ihmiset kokoontuivat siellä.

Kirkossakäyntiin "motivoi" myös viranomaisten kontrolli. Viljo-Kustaa Kuulialan mukaan papisto ja kuudennusmiehet saattoivat valvoa, että seurakuntalaiset kävivät ahkerasti jumalanpalveluksissa. Välinpitämättömiä uhkasivat nuhteet ja pahimmassa tapauksessa häpeärangaistus. Viimeksimainittuun jouduttiin kuitenkin turvautumaan harvoin. Kuulutusten antamaa tietoa pidettiin niin tärkeänä, että vähintään yksi kustakin talosta tai kylästä kävi kirkossa. Hän puolestaan toi tiedon poissaolleille.²

Kun sanomalehdet alkoivat yleistyä 1800-luvun lopulla, kirkonkuulutusten merkitys väheni. Vanhamuotoinen kuulutusjärjestelmä säilyi kuitenkin aina vuoteen 1925, jolloin virallisten maallisten kuulutusten lukeminen lopetettiin.³

¹Kuulutusten julkistaminen oli ylempien viranomaisten mielestä ensiarvoisen tärkeää, eikä tätä sopinut laiminlyödä. Vielä vuonna 1901 eräs kuulutusten lukemisesta kieltäytynyt pappi joutui oikeuteen tekonsa vuoksi. Kyse oli laittomista asevelvollisuuskuulutuksista, eikä pappi halunnut lukea niitä omaantuntoonsa vedoten. Tämä kieltäytyminen oli kuitenkin äärimmäisen harvinaislaatuinen tapaus. RAUTAVIRTA 1997, 202-203.

²KUULIALA 1939, 6, 7, 8, 24; LAASONEN - RAITTILA 1985, 309, 310; PITKÄNEN 1996, 153;

³LAPPALAINEN 1961; TOMMILA 1986, 25;

1. 2. Aikaisempi tutkimus

Kirkonkuulutuksia on tutkittu varsin vähän. Siksi tutkimuksessa on hyödynnetty laajasti aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Sen voi jaotella humanististen ja historiatieteiden metodikirjallisuuteen, viestintätieteiden ja viestinnän historian tutkimuksiin sekä 1800-luvun alun oloista kertovaan kirjallisuuteen.

Humanististen ja historiatieteiden metodikirjallisuutta on käytetty teoreettisen viitekehyksen ja tutkimustehtävän selvittämisessä. Vielä suurempi merkitys sillä on ollut kuitenkin kuulutusten laadullisessa tulkinnassa. Pertti Alasuutarilta on otettu tutkimuskäsitteiksi lähteiden perusteella luotu *asiaintila* sekä *koko aineistoon pätevä sääntö*.¹ John Fiskeltä on peräisin teesi kuulutusten kielellisen koodin tutkimisesta. Lisäksi häneltä on otettu kysymys, miten tutkimuskohde ilmentää arvoja, asenteita ja ideologiaa.²

Roland Barthesin *semiotiikan aapisesta* on lainattu hyvin keskeinen ongelma kielestä sääntöjen joukkona.³ Vuokko Lepistön ja Petri Nenosen artikkelissa tarkastellaan laajasti, joskin ehkä liiankin käsitteellisesti semiotiikan mahdollisuuksia historian tutkimuksessa.⁴ Heiltä on joka tapauksessa saatu tutkimusongelma lähteestä *merkitysten* tuottajana. Edellä mainitut tutkimuskäsitteet tulevat esiin erityisesti kolmannen pääluvun lopussa.

Myös viestintätutkimuksen kirjallisuutta on käytetty teoreettisen viitekehyksen ja tutkimustehtävän määrittämisessä. Lisäksi sen avulla on voitu käsitteellistää kirkonkuulutukset sekä viestintävälineenä, että osana muuta viestintäjärjestelmää.

¹ALASUUTARI 1995, 128.

²FISKE 1992, 95, 96, 198, 216.

³BARTHES 1985, 33.

⁴Ks. tarkemmin LEPISTÖ - NENONEN 1991, 332-340.

Osmo A. Wiio on ollut kotimaisen viestintätieteemme johtavia auktoriteetteja. Wiio erittelee kiitettävän tarkasti viestinnän eri osatekijöitä, viestinnän lajeja sekä kansainvälisiä tutkimussuuntauksia.¹ Hänen näkemyksensä liittyvät ensisijaisesti nykyajan viestintään, mutta niitä voi hyödyntää menneenkin ajan tiedotusvälineen tutkimisessa. Tässä on tietysti muistettava, että 1800-luvun alun kirkonkuulutuksia ei voi suoraan määrittellä nykyaikaisen joukkoviestinnän käsitteillä.

Wiion puutteena on, ettei hän havainnollista aina kovin realistisesti mallejaan. Epäselväksi jää, millainen olisi kunkin viestintävälineen mukainen yksittäinen viestintätahtuma.² Wiion teoksista on yhtä kaikki saatu hyvin merkittäviä lähtökohtia tutkimukselle. Niistä on ollut apua erityisesti käsitteellistettäessä menneen ajan viestintäjärjestelmää ja kuulutusten kieltä.³

Harri Erämetsän empiirisessä viestintätutkimuksessa on vaikutteita sosiologiasta. Häneltä on peräisin *kulttuuri- ja systeemilähtöinen tarkastelutapa*, joka näkyy erityisesti toisessa ja kolmannessa luvussa. Erämetsään on viitattu tutkimustehtävän määrittelyssä sekä pohdittaessa kuulutusten mentaalista merkitystä. Myös hänen näkemyksiään joukkoviestinnästä on lainattu kuulutusten luonnehdinnassa.⁴

Wiion ja Erämetsän ohella on käytetty jonkin verran uudemmaa angloamerikkalaista viestintätutkimusta. Noam Chomskyn tutkimus viestinnän tavoista on auttanut suuresti kuulutuksia koskevaa kysymyksenasettelua. Häntä on hyödynnetty laadullisen analyysin teossa; muutamiin Chomskyn käsitteisiin on voitu viitata tutkimustuloksissa.⁵ Björn Nilssonin ja Anna-Karin Waldemarssonin yhteisöviestinnällinen teos on hyödyttänyt ratkaisevasti tutkimusteorian ja -tehtävän määrittämisessä. Heiltä on peräisin sisältökeskeisen tutki-

¹Ks. tarkemmin WIIO 1988 ja WIIO 1994.

²Ks. tarkemmin WIIO 1988 ja WIIO 1994.

³WIIO 1994, 88, 157, 166, 170, 173, 184, 237, 132, 133.

⁴ERÄMETSÄ 1990, 88, 98, 101.

⁵CHOMSKY 1990, 66, 67.

muksen käsite.¹

Tiedonvälityksen historiaa käsittelevistä tutkimuksista keskeisimpiä ovat Päiviö Tommilan tutkimukset ja artikkelit, joissa hän tarkastelee laajasti menneen ajan tiedonvälitysmuotoja. Tommila näkee kirkonkuulutukset selvästi merkittävimpänä entisajan tiedotusvälineenä.² Hänen avullaan työhön on saatu oleellisia taustatietoja itsestään kuulutusjärjestelmästä ja sen historiasta.³

Antero Heikkinen on tarkastellut tiedonvälitystä paljon enemmän mikrotason ilmiönä, eikä näytä ilmaisevan oikein selvästi, mikä oli entisajan tiedotusvälineistä tärkein.⁴ Tommila ja Heikkinen ovat joka tapauksessa samaa mieltä siitä, että suullinen viestintä oli 1800-luvun alussa vielä merkittävin viestinnän muoto.

Ainoa kirkonkuulutuksista tehty varsinainen tutkielma on Osmo Lappalaisen pro gradu -työ vuodelta 1961, jossa hän tutki kirkonkuulutuksia tiedotusvälineinä autonomian ajan Turun ja Porin läänissä. Tämän lisäksi on tehty vain joitakin pienimuotoisia tutkimuksia. Näistä voi mainita Timo Pitkäsen kuulutusaiheisen artikkelin, joka julkaistiin Jyväskylän Historiallinen Arkisto -sarjan toisessa teoksessa, sekä Tuomas Kortelaisen historiikkimaisen kirjasen, jossa hän esittelee Iisalmen 1800-luvun kirkonkuulutuksia.

Lappalaisen opinnäytetyötä on käytetty eräänlaisena lähtökohtana ja esikuvana. Hän on tutkinut tarkasti ja perusteellisesti kirkonkuulutuksia sekä kvantitatiivisilla että kvalitatiivisilla menetelmillä. Hän myös asettaa kuulutukset ansiokkaasti ajalliseen viiteympäristöönsä, mutta kuulusten merkitys ja asema ajan *muiden* tiedotusvälineiden jou-

¹NILSSON - WALDEMARSSON 1990, 20, 24. Kaarle Nordenstrengin ja Wiion perusesitys *Joukkoviestintä Suomessa* on tarjonnut viestinnän käsitte-
luokkia, joihin kuulutuksetkin ovat olleet sovitettavissa. NORDENST-
RENG - WIIO 1994, 11, 12. Yhtäläinen merkitys on ollut Garrett J. O.
Keefen ja Kathaleen Reid-Nashin toimittamalla *Viestinnän käsikirjalla*.
O'KEEFE - REID-NASH 1989, 426, 713. Howard Gilesin ja John Wiemannin
Viestintätieteiden käsikirjasta on saatu tietoa viestinnän yleisistä
tehtävistä. GILES - WIEMANN 1989, 370, 371.

²Ks. esim. TOMMILA 1983, 34-36. Ks. myös LAPPALAINEN 1961.

³Ks. tarkemmin TOMMILA 1983 34, 35, 36; TOMMILA 1986, 22, 24, 25, 26;
TOMMILA 1988, 24, 26-27, 29.

⁴HEIKKINEN 1987, 119-126.

kossa jää häneltä täysin käsittelemättä. Pitkäsen artikkeli kirkonkuulutuksista 1800-luvun jälkipuoliskon Keuruulla antaa hyvän vertailukohdan tälle tutkimukselle. Kortelainen puolestaan on tutkinut 1800-luvun lopun kuulutuksia Iisalmessa. Hän on perehtynyt tarkasti ja huolellisesti lähdeaineistoon, mutta muuten hänen esityksensä jää varsin suppeaksi.

1800-luvun alun oloista kertovat artikkelit ja teokset muodostavat määrällisesti suurimman osan työn tutkimuskirjallisuudesta. Niistä on saatu tietoa tuon ajan yhteiskunnasta, talonpoikaiskansan elämästä ja kansallisesta tiedonvälityskulttuurista. Tätä kirjallisuutta ei ole siis varsinaisesti hyödynnetty teorianmuodostuksessa. Mutta siitä on ollut huomattavaa apua yhdistettäessä kuulutuksia ajan muihin tiedotusvälineisiin sekä käsiteltäessä niitä aikansa kuvastajana.¹

Heikki Ylikangas esittää tunnetussa *Käännekohdat Suomen historiassa* -kirjassaan perinteisestä poikkeavia, hieman provokatiivisiakin näkemyksiä kansallisen historiamme murrosvaiheista. Ylikangas ei argumentoi vahvalta lähdepohjalta, mutta häntä voi kiittää uusien näkökulmien esittämisestä. Kuulutukset tuntuisivat jossakin suhteessa tukevan hänen väitettään "virkamiesten yksinvallan" ajasta.²

¹Ajan yleisistä oloista ovat kertoneet parhaiten Heikki Ylikankaan ja Eino Jutikkalan teokset. Lisäksi voi mainita Ilkka Mäntylän sekä Pentti Laasosen ja Pekka Raittilän tekemät artikkelit.

²YLIKANGAS 1987, 105-111.

1.3. Teoreettinen viitekehys, tehtävä ja lähteet

Jorma Kalela puhuu *Aika, historia ja yleisö* -teoksessaan nykyisin yleistyneestä "pienien kertomusten historiasta". Valtiolliseen ja aatehistoriaan painottuneiden tutkimuskohdeiden sijaan on alettu kiinnostua arkielämän, etnisten ryhmien ja vähemmistöjen historiasta, mentaliteettihistoriasta ja kaikesta siitä, jota pidettiin aiemmin vähäarvoisempina.¹ Mielenkiinto kohdistuu elämänympäristössään toimineisiin ihmisiin.² Tämän johdosta tutkimuskohteet ovat rajautuneet yhä enemmän paikallisesti ja ajallisesti. Tutkimusalueiden laajeneminen sosiaalishistorian suuntaan on tuonut myös mediat kiinnostuksen kohteeksi.³

Paddy Scannellin mukaan viestinnän historiallinen tutkimus on medioiden ja *mediajärjestelmien* välittämien sanomien tutkimista. Kirkonkuulutuksiakin voi siis käsitellä erillisenä tutkimuskohteena, mutta myös osana muita ajan viestintäjärjestelmiä.⁴

Näkökulma työssä on *instituutiohistoriallinen*, koska tarkastelussa keskitytään yksittäisen viestintäinstituution toimintaan, vaikka sen yhteyksiä muihinkin ajan viestintävälineisiin tutkitaan. Työssä on myös *kanavakeskeinen* näkökulma, koska tässä keskitytään yhteen viestintävälineeseen tiedonvälityksen kanavana. Kuulutukset toimivat esivallan valvonta -ja hallintovälineenä, mutta tässä niitä tutkitaan ensisijaisesti tiedotusvälineenä.

¹MANNINEN 1989, 23; KALELA 1993, 58, 59, 133. Vähemmistöjen historian tutkimisesta ks. myös NYGÅRD 1998.

²HAAPALA 1989, 24; KALELA 1993, 58, 59, 133. Kalelan mukaan "pienien kertomusten historia" on myös valtiollisille ja poliittisille tapahtumille perustuneen historiankirjoituksen kritiikkiä. "Suuret kertomukset" eivät enää vakuuta merkittävyydellään ja ajan jäsentämistavallaan. KALELA 1993, 142, 143.

³SCANNELL 1996, 6.

⁴Kuten Renvallkin toteaa, menneisyyden tosiseikat eivät ole koskaan irrallisia, vaan kuuluvat aina jäsenenä erilaatuisiin laajempiin kokonaisuuksiin. RENVALL 1983, 69.

Kun kohteena on menneen ajan viestintä, on mahdollista tutkia lähettäjä, kanavaa ja sanomaa.¹ Palautteen tutkiminen on kuitenkin hyvin vaikeaa. Kirjeenvaihtoa tutkittaessa se tietysti voi onnistua. Kuulutusten tapauksessa se ei käy, koska mahdollinen palaute lienee ollut suullista ja sitä on tuskin kirjattu mihinkään. Alkuperäisen viestintätilanteen rekonstruoinnissa on näin tyydyttävä tulkinallisiin oletuksiin.²

Tutkimuskohteen osittaisen viestintähistoriallisuuden takia työssä on hyödynnetty viestintätieteiden metodologiaa. Mainitun aputieteen käsitteistö laajentaa ja rikastuttaa tutkimusnäkökulmaa. Useiden tieteenalojen yhteistyötä tarvitaan siksikin, koska historia tuottaa varsin vähän omia teoreettisia ajatteluvälineitä.³ Teoriat tuovat myös järjestyttä käsitteiden maailmaan.⁴

Työssä on tarkoitus tutkia Jyväskylän vanhan maaseurakunnan kirkonkuulutuksia 1807 - 1837. Säilyneet kuulutukset voi jakaa 1) Vaasan lääninhallituksen sekä 2) paikallisten viranomaisten ja yksityishenkilöiden kuulutuksiin. Kummankin lähdesarjat alkavat 1800-luvulta vuodesta 1806, mutta tältä vuodelta löytyi paikallisia kuulutuksia vain kaksi arkkia. Siksi on tarkoituksenmukaisempaa aloittaa vuodesta 1807. Kastettujen, kuolleiden ja avioliittoon aikoneiden kuulutuksia ei työssä tutkita.

Tutkimusaika päättyy vuoteen 1837, koska Jyväskylän kaupungin perustaminen toi lisää tietoa välittäviä hallinnollisia organisaatioita. Lisäksi kaupunki sinänsä on oma tiedonvälityksellinen ympäristönsä seurakuntaan verrattuna.

Kuulutusten runsauden vuoksi niitä tarkastellaan täysimääräisesti vain joka viidenneltä vuodelta. Runsauden takia tutkimusalueeksi on valittu yksi seurakunta. Tällöin näh-

¹ERÄMETSÄ 1990, 88. Kyseessä ovat perinteisimmät joukkoviestinnän tutkimusperspektiivit.

²Ks. tästä problematiikasta PAUL 1990, 18.

³RENVALL 1983, 98; MANNINEN 1989, 26, 45.

⁴SARMELA 1979, 28; HEIKKINEN 1993, 11; SUVANTO 1990, 10.

dään selvemmin myös kuulutusten merkitys ja esiintymisyhteydet, esimerkiksi kuinka kuulutukset liittyivät ja vaikuttivat tietyn ihmisjoukon toimintaan.¹ Vaikka lähdeaineisto on otanta, se kertoo silti aikansa kielestä ja kulttuurista.²

Viestintävälineistä löytyy useita sanomatasoja. Ensimmäinen kuvaa, *mitä* sanotaan. Toinen, *kuinka* sanotaan. Mutta lisäksi löytyy *suhdetaso*, joka heijastaa sanoman antajalla ja vastaanottajalla olleita oikeuksia ja velvollisuuksia. Tutkimus käsittelee kaikkia kolmea tasoa.³

Tavoitteena on siis selvittää kuulutusten asema osana aikansa tiedonvälitysjärjestelmää. Toisaalta kuulutukset olivat oma tiedotusvälineensä toimintatapoineen. Siksi on selvitettävä kuulutuksissa esiintyneitä asiaryhmiä ja niiden määrällistä painottumista. Tähän liittyy oleellisesti myös kuulutusten julkistamisnopeus ja tavoitavuus.

Kuulutuksia voi toki tutkia sanomien siirtäjänä, jolloin keskitytään itse välitystapahtumaan. Toisaalta voisi tutkia kuulutuksia "merkitysten" tuottajana. Mikä oli niiden sisällöllinen tehtävä? Mitkä tekijät määrasivät kuulutusten muodon ja tarkoituksen?⁴ Näin niiden avulla olisi mahdollista tutkia jopa ajankohdan mentaliteetteja.⁵

Historian kannalta on keskeistä, millaisen kuvan kuulutukset antavat aikansa oloista.⁶ Käytetty kieli rakentaa tietyn sosiaalisen todellisuuden, joka luo tai laillistaa myös yh-

¹Aiheen paikallisen rajaamisen eduista ks. esim. RENVALL 1983, 226.

²ALASUUTARI 1995, 75, 78.

³MANNINEN 1989, 23; Harri Erämetsän mukaan sosiaaliset kontaktit luovat arvoja, ja näitä voi edelleen levittää joukkoviestinnän avulla. Kuulutuksillakin on ollut eräällä tapaa tämä tehtävä. ERÄMETSÄ 1990, 98;

KNUUTTILA 1994, 44; NILSSON - WALDEMARSON 1990, 32.

⁴CHOMSKY 1990, 66.

⁵NILSSON - WALDEMARSON 1990, 14. Heidän mukaansa prosessi -tai sisältokekskeinen tutkimus ovat kaksi viestintätutkimuksen pääsuuntausta. Tässä työssä tutkimus painottuu sisältökeskeisempään suuntaan. Joukkoviestimen kontekstuaaliset yhteydet täytyy kuitenkin aina ehdottomasti huomioida. NILSSON - WALDEMARSON 1990, 20.

⁶Jo 1800-luvulla joukkoviestinnän yhteiskunnallista roolia tutkineet saksalaiset yhteiskuntatieteilijät päätyivät tulokseen, jonka mukaan viestintä ilmentää yhteiskunnan olemassaoloa ja olemusta. PORKKA 1994, 84.

teiskunnallista valtaa ja vaikutusta.¹ Kuulutuksilla oli osaltaan tällainen tehtävä. Niiden merkitys esivallan kontrollivälineenäkin on näin oleellinen osa tutkimustehtävää.²

Kuulutuksia on säilynyt hyvin vaihtelevasti. Yksityisten tekemiä kuulutuksia on runsaasti hävitetty, mutta viranomaisten kuulutuksia säilytetty paremmin.³ Jyväskylän seurakunnastakin löytyy virallisia lääninhallituksen kuulutuksia huomattavasti enemmän kuin paikallisia. Viimeksi mainituisakin on lähinnä vain viranomaiskuulutuksia.

Kirkonkuulutukset voi luokitella *painettuihin* ja *painamattomiin* lähteisiin. Lääninhallituksen kuulutukset olivat painettuja asiakirjoja ja paikalliset kuulutukset taas painamattomia.⁴ Kuulutuksia voi kutsua myös tilapäisjulkaisuiksi, koska ne sisälsivät lyhytkestoista informaatiota. Säännöllisen ilmestymisensä ja tiedotustehtävänsä vuoksi kirkonkuulutuksia voi pitää sanomalehdistön alkuasteena.⁵

Kuulutusten kirjoituskielenä oli yleensä ruotsi. Pappien täytyi kuitenkin lukea ne suomeksi, jotta kirkkokansa olisi ymmärtänyt välitetyn viestin. On vaikea arvioida, miten tarkasti papit välittivät käänöksessään alkuperäisen sanoman. Ilmeisesti kuulutuksen sisältöä ei lukutilanteessa kuitenkaan *ratkaisevasti* muutettu, koska kyseessä oli tärkeä virallisuusluonteinen asia.

Muodoltaan kirkonkuulutukset olivat paperiarkkeja tai lehtisiä. Niistä nähdään, että maaherra saattoi tiedottaa asioista omissa nimissään tai välittää jonkun toisen antamia määräyksiä tai ilmoituksia. Hänen lisäksi tiedonantajina - joihin kuulutuksissa viitattiin - esiintyivät kuninkaan tai

¹GILES - WIEMANN 1989, 371; NILSSON - WALDEMARSON 1990, 24; HEIKKINEN 1996, 50.

²Tutkitulla ajanjaksolla Vaasan läänissä oli viisi maaherraa. MÄKELÄ 1985, 243, 245-247. Tietysti voisi selvittää, miten kuulutusten asiar ryhmät, julkistamisnopeus ja esitystapa vaihtelivat kunkin maaherran aikana. Tällöin kuulutukset täytyisi kuitenkin lukea täysimääräisesti joka vuodelta. Tutkimuksessa kunkin maaherran aika käsittää ainoastaan 1-2 vuotta. Näin niukasta lähdeaineistosta ei voi vielä havaita maaherrojen vaikutusta kuulutuksiin.

³LAPPALAINEN 1961, 3; TOMMILA 1983, 35;

⁴HAAPALA 1989, 29.

⁵TOMMILA 1980, 256; RENVALL 1983, 133.

keisarin kanslian, senaatin ja jopa lääninhallituksen virkailijat, jos maaherra itse ei ollut paikalla. Osa saarnastuolista luetuista kuulutuksista olikin eräänlaista viranomaisten keskinäistä kirjeenvaihtoa.¹ Lääninhallituksen kuulutukset toimitettiin papin luettavaksi postin välityksellä, kun taas paikalliset ja yksityiset kävivät yleensä jättämässä ne itse.²

Lääninhallituksen kuulutuksista monet olivat etsintäkuulutuksia. Niiden avulla saadaan tietoa esimerkiksi ajanjakson sakko- ja verorästeistä: "...*Laivuri Fredrik Edward Hedman jolla on kruunulle maksuja 70 yhden kolmasosan kopeekkaa hopeassa, kultasepän leski Albertina Grönfors velvoitettuna tämän kaupungin kämnerin oikeuteen maksamaan 96 kopeekkaa hopeassa...*"³

Lisäksi ne kertovat jonkin verran ihmisten tuonaikaisesta pukeutumisesta⁴ sekä joukko-osastoista ja vankiloista, joista sotilas- ja vankikarkurit olivat paenneet: "*Päällikkö 45. jääkärirykmentistä Herra Eversti-luutnantti Morosoff on antanut minulle tiedettäväksi, kuinka sotilaat mainitusta rykmentistä Mort Martinoff ja Prokofej Stepanoff lähtivät pakoon...*"⁵ Mutta ainoastaan joistakin oikeutta paenneiden kuulutuksista nähdään selvästi, miksi ihmiset pakenivat: "...*Torppari Matts Eerikinpoika Kråggila Vähänkyrön pitäjästä, joka Vöyrin pitäjän kihlakunnanoikeudessa tuli syytetyksi taposta...*"⁶

Sotilasasioita käsitelleet kuulutukset kertovat usein sotilaille määrätyistä etuisuuksista: "*Rykmentin kirjuri Eteläpohjanmaan rykmentistä, Herra kenttäkamreeri Gerhard*

¹LAPPALAINEN 1961, 20; TOMMILA 1980, 256; Maaherra oli yleisin kuulutusten antaja. Samaan tulokseen on myös Pitkänen päätenyt omalla tutkimusalueellaan. PITKÄNEN 1996, 128.

²LAPPALAINEN 1961, 16, 13-14.

³JyMA, JMKA II Efa 2, 25.5.1827.

⁴Tämä koskee tietenkin vain niitä etsintäkuulutuksia, joissa kuulutetuista henkilöistä annettiin tarkempia tuntomerkkejä. Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 25.4.1817, 11.10.1817; Efa 2, 15.9.1827, 21.9.1827; Efa 3, 5.9.1832.

⁵JyMA, JMKA II Efa 2, 28.5.1827.

⁶JyMA, JMKA II Efa 2, 3.12.1821 (luettu vuoden 1822 puolella).

Arenius, on minulle 14. tätä kuuta lähetetyllä memoriaalilla ilmoittanut, maksujen suorittamiseen edellämainitun rykmentin henkipataljoonalle kuluneelta vuodelta 1821 seuraavat määräpäivät..."¹ Ruodunpitäjien rasituksen tutkimuksessa ne eivät ole kuitenkaan parhaita lähteitä. Ensiksi täytyisi selvittää jostain muusta lähteestä heidän kokonaisvarallisuutensa ja suhteuttaa siihen kuulutuksissa määrättyt maksut todellisen rasituksen selvittämiseksi.²

Muut lääninhallituksen kuulutukset kertovat ajan verotuskäytännöistä, kaupankäynnin tavoista ja muuhun elinkeinonharjoitukseen liittyneistä asioista. Lisäksi niissä kerrotaan jonkin verran hallinnon ja liikenneyhteyksien järjestämisestä sekä korvausten saannista.³ Viimeksi mainitut kuulutusryhmät sijoittuvat kuitenkin 1810-luvulle.

Kuulutusten välityksellä saattaisi tuntua helpolta tutkia karkuruuteen johtaneiden sakko- ja verorästien yleisimpiä määriä⁴ sekä karkureiden tyypillisiä sosiaaliryhmiä. Sotilas- ja vankikarkureiden etsintäkuulutuksista olisi puolestaan helppoa päätellä yleisimmät paikat, joista karattiin. Tilojen huutokaupoista tiedottaneet kuulutukset voisivat taas antaa tilaisuuden kartoittaa huutokaupattujen talojen yleisimpiä velkarästejä. Tässä tarvittaisiin kuitenkin huomattavasti suurempaa, vähintään valtakunnallista kuulutusotantaa. Kuulutuksia ei ole säilynyt täysimääräisesti kaikilta vuosilta. Pienestä ja hajanaisesta kuulutusmäärästä ei voi tehdä kovin yleisiä johtopäätöksiä.

Lääninhallituksen ja paikallisissa kuulutuksissa käsitelään osittain samoja asioita, kuten sotilas- ja makasiini-

¹JyMA, JMKA II Efa 2, 16.1.1822.

²Jyväskylän maaseurakunnan tapauksessa tähän voisivat sopia esimerkiksi perukirjat 1790-1831, 1823-1864, (JyMA, JMKA I Jee 1, Jee 2). Lisäksi voisi tarkistaa Laukaan kihlakunnan kruununvoudin arkistosta ulosottodiaarit 1816-1823, 1835-1837, (JyMA, LKA, Ab 1, 1) tai kruununverojen kantokirjat 1805, 1809, 1811, 1813, 1836, (JyMA, LKA, Gba 3).

³Lääninhallituksen kuulutusten arvosta historiallisen tiedon sisältäjänä ks. tarkemmin ALANKO 1996, 105-107.

⁴Sakonmaksua paenneiden etsintäkuulutuksissa saatettiin myös ilmoittaa, miten pitkällä vankeudella laiminlyöty rästi oli sovitettavissa. Vrt. PITKÄNEN 1996, 135.

asioita, korvausten saantia sekä huutokauppoja. Etsintäkuulutukset ovat paikallisissa kuulutuksissa kuitenkin niukasti edustettuina. Säilyneistä paikalliskuulutuksista puuttuvat myös rahankäyttöä ja tullia koskeneet asiat.

Paikallisten kuulutusten antajina toimivat joko maalliset tai kirkolliset viranomaiset ja yksityiset ihmiset. Niillä välitettiin tietoa paikallisista asioista. Tiedotettavalla asialla piti kuitenkin olla hallinnollista, taloudellista tai elinkeinollista merkitystä.

Kuulutuksissa saatettiin tiedottaa esimerkiksi tulevista käräjistä tai jostain kärjäasiasta: " kahdeskymmenesyhdeksäs seuraavaa heinäkuuta kokoontuu Talontarkastusoikeus Laukaan käräjillä..."¹

Vastaavasti voitiin tiedottaa maanmittauksesta, tien rakentamisesta tai erilaisista maksu- ja työvelvoitteista, joita seurakuntalaisille annettiin.² " Osuudenomistajien Tervajoensillan rommun päällystyksestä Malomäen talolta täytyy hankkia puuta ja kunnostaa rompu jos he haluavat välttää edesvastuun...Olis se toivottavaa ettei kukaan mahdollis kovakiskoisuudella ja uppiniskaisuudella poisvettä itsiänsä tästä maksosta jotka kuitenkin maksa taitavat...Ne talojen asukkaat joilla vielä rästejä vuodelta 1816 ja viime vuoden ruotuvakanssin rästejä on täytyy tulla kolmas marraskuuta Taavettilan kestikievariin maksaakseen ne jos haluavat välttää ulosmittauksen..."³ Oikeastaan kuulutukset sisältävätkin valtaosin erilaisia velvoitteita, joista paikallinen esivalta tiedotti.

¹JyMA, JMKA II Efc 2, 26.6.1817.

²Ks. esim. JyMA, JMKA, II Efc 1, 20.8.1807, 10.4.1807, 2.8.1807, 16.5.1807, 22.8.1807, 10.5.1807, 2.10.1812, 19.6.1812.

³JyMA, JMKA II Efc 7, 20.4.1837, 9.4.1837; II Efc 2, 11.10.1817.

1. 4. Tutkimusalue

Jyväskylän maaseurakunta perustettiin kappeliseurakuntana jo 1600-luvulla. 1800-luvun alussa se kuului vielä Laukaan emäseurakuntaan. Maaseurakuntaan kuului pääpiirteissään nykyinen kaupunkialue sekä maalaiskunnan alue Tuomiojärvestä ja Tourulasta pohjoiseen.¹ Seurakunnasta tuli itsenäinen kirkkoherrakunta vasta 1856, jolloin se erosi Laukaasta.²

Vuonna 1800 seurakunnassa oli 2402 asukasta. Vuoteen 1820 mennessä määrä oli noussut 2903:en, vaikka Suomen sodan ja kulkutautien johdosta väkiluku välillä laskikin. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin seurakunnassa oli jo 4100 asukasta.³

Tiedonvälityksen kannalta asutuksen laajeneminen merkitsi paljon. Lisääntyneen asutuksen vuoksi tieto kulki tehokkaammin. Suurempi ihmisjoukko tarvitsi myös enemmän hallinnollisia organisaatioita, jotka lisäsivät osaltaan tiedon määrää.

Väestö koostui pääasiassa talollisista, säätyläisiä oli vain muutama. Monet talonpojat olivat ostaneet viljelemiään kruununtiloja 1700-luvulla perintötiloiksi, joten 1800-luvun alussa kruununtiloja ei ollut Jyväskylässä montakaan. Venäjän vallan alkuvuosikymmeninä torppariasutus laajeni. Tämä oli yleisvaltakunnallinen ilmiö, sillä valtiovalta tuki uusien tilojen perustamista, mikä lisäsi viljelysmaata. Tilojen halkomista helpotettiin ja esteet torppien perustamiselta poistettiin. Uudisraivaus palveli sekä väestön että viljantuotannon kasvua. Viimeksi mainitulla haluttiin myös korjata kauppatasetta paremmaksi.⁴

Vuonna 1799 Jyväskylän alueella oli yhteensä 51 torppaa, vuonna 1820 80 torppaa ja kaksikymmentä vuotta myöhemmin jo

¹Ks. liite, s. 112.

²JOKIPII 1974, 21; LOVEN 1974, 87; HIRVONEN 1996, 57.

³REPO 1937, 243.

⁴JUTIKKALA 1958, 296; LAITINEN 1977, 17. MÄNTYLÄ 1985, 157; Talonpojat hyödynsivät Kustaa III:lta Yhdistys- ja Vakuuskirjassa saamaansa ostooikeutta.

198.¹ Torppien ohella uudistilojen raivaaminen ja vanhojen tilojen halkominen laajensivat asutusta. Vuosina 1801 - 1840 Jyväskylässä perustettiin lähes 50 uudistilaa. Vanhempien tilojen halkominen lisäsi Jyväskylässä lohkottujen talojen määrää 57:stä 102:een. Uusien talojen syntyessä täytyi myös ruodut järjestää uudelleen, mistä huolehti erityinen ruotukomitea vuonna 1805. Tuohon aikaan maaseurakunnan alueella toteutettiin myös isojakoa komissiomaanmittari Karl Boismanin johdolla.²

Seurakuntalaiset saivat elantonsa peltoviljelystä, kaskepoltosta, karjataloudesta, metsästyksestä ja kalastuksesta. Tavallisin viljelystapa oli kaksivuoroviljely, jolloin toinen puoli pelloista oli aina kesannolla. Tärkeimpiä viljelyskasveja olivat ruis ja ohra. Kauraakin viljeltiin hieman, vehnää taas huomattavasti vähemmän. Herneiden ja erityisesti perunan viljelys lisääntyi 1800-luvun ensi vuosikymmenen lopulla. Hyvinäkin vuosina leipäviljan joukkoon täytyi kuitenkin lisätä hieman pettua tai olkia.³

Kruunun verot, renkien ja piikojen palkat ja monet muut menot maksettiin enimmäkseen luonnontuotteina. Onni Revon mukaan seurakunnan asukkaat saivat kärsiä suurista verorasituksesta. Ruotusotaväen lakkauttaminenkaan ei tuonut helpotusta, kun ruoduilta ja rustholleilta alettiin kantaa vanhojen rasitusten sijaan nyt vakanssiveroa.⁴ Terveysolot Jyväskylässä olivat myös varsin kehnot. Syynä tähän olivat heikko ravinto, alkeelliset asunto-olot ja hoidon puute. Lasten kuolleisuus oli suuri ja koska lääkäreitä oli harvassa, erilaisia taikakeinoja ja kansanlääkitystä käytettiin yleisesti. Jyväskylän seudulla oli myös usein kulkutautiepidemioita.⁵

Palvelusväkeä Jyväskylässä ei ollut paljoakaan. Räätäleitä ja suutareita löytyi myös aluksi niukasti, sillä käsityö-

¹REPO 1937, 393, 391, 258, 259.

²REPO 1937, 274, 275, 297, 354.

³REPO 1937, 164, 181-182, 391-392.

⁴REPO 1937, 259, 261, 118; vrt. BERNDTSON 1986, 156.

⁵REPO 1937, 164, 181-182, 184, 391, 392; BERNDTSON 1986, 194.

läiset ilmestyivät täkäläisiin henkikirjoihin vasta 1773. Kuitenkin 1800-luvun ensi vuosikymmenellä heidän määränsä alkoi lisääntyä siinä määrin, että vuosina 1816 - 1826 heitä asui Jyväskylän ja Keljon kylissä arviolta 16. Vuoteen 1837 mennessä määrä oli noussut 73 mieheen. Alkuaan he olivat lähinnä seppiä ja räätäleitä.¹

Ruotsin kauppakollegion 1798 antamalla päätöksellä Jyväskylä oli saanut kahdet markkinat; syyskuun syysmarkkinat sekä helmikuun talvimarkkinat. Myöhemmin vuonna 1801 paikalliskunnalle annettiin toiset talvimarkkinat, joiden alkamispäiväksi määrättiin 17.12.² Tiedonvälityksen lisäksi Jyväskylän markkinat edesauttoivat kaupan kehittymistä ja rahan liikkumista, mikä synnytti puolestaan pysyvää käsityöläisten kysyntää. Käsityöläisten ammattijoukko lisääntyi ja monipuolistui. Rippikirjoihin ilmaantuivat puuseppä, nahkuri, kultaseppä, kelloseppä, satulaseppä, kupariseppä, savenvalaja, hattumaakari, maalari ja lasimestari.³

Jyväskylän maaseurakunnan 1770-luvulla rakennettu kirkko oli pieni, maalaamaton ja paanukattoinen. Seurakunnan kappalaisena toimi aivan 1800-luvun alussa Johan Tuderus. Sokeuduttuaan hän sai vuonna 1809 apulaisekseen Adam Melinin. Gustaf Lindroos ja Gustaf Varen toimivat ylimääräisinä pappeina vuosina 1812 - 1816,⁴ ja Laukaan kirkkoherra Adolf Arwidsson vanhempi kävi myös toimittamassa jumalanpalveluksia maaseurakunnassa. Tuderuksen kuoltua 1815 valittiin kappalaiseksi Johan Märten Strömmer, joka kuoli virassaan 1.4. 1839. Lindroosin ja Varenin jälkeen toimivat ylimääräisinä pappeina maaseurakunnassa vuosina 1829 - 1841 Johan Nylund, Johan Georg Hofström sekä Lauri Johan Kekoni.⁵

¹REPO 1937, 261; RINTA-TASSI 1989, 238, 248.

²REPO 1937, 273-276, 278, 294, 296, 354; RINTA-TASSI 1989, 229, 231.

³RINTA-TASSI 1989, 248.

⁴REPO 1937, 130, 153-154, 159.

⁵REPO 1937, 68, 159

2. KUULUTUKSET OSANA TIEDONVÄLITYSJÄRJESTELMÄÄ

2. 1. Valtakunnallinen taso

Jürgen Habermasin mukaan julkisuus kehittyi klassisessa merkityksessään 1700-luvun Englannissa. Pioneeriryhmänä oli porvaristo, joka julkisti näkemyksiään ja elämänarvojaan kuukausittain ilmestyneissä aikakauslehdissä ja moderneissa romaaneissa. Klassinen poliittinen julkisuus, niinsanottu yleinen mielipide, syntyi myöhemmin. Sen eturyhmänä olivat taloudellisesti riippumattomat miehet, jotka kritisoivat vallanpitäjiä ja vaativat demokraattisia uudistuksia.¹ He käyttivät ajan sanomalehtiä ja muita painotuotteita näkemystensä levittämiseen.

Yhteiskunnan poliittinen järjestelmä määrää, kuinka avoin viestintäjärjestelmä voi olla ja millaista tietoa se voi tuottaa.² Kansallisessa tiedonvälityskulttuurissamme ei juuri esiintynyt 1800-luvun alussa englantilaistyyppistä poliittista julkisuutta. Virkavaltaisessa, autoritaarisen byrokraattisessa hallintojärjestelmässä ei suvaittu vallitsevien olojen arvostelua ja muutosten esittämistä, ainakaan painetussa sanassa. Tähän ryhtynyt Adolf Ivar Arwidsson erotettiin Turun yliopistosta. Yleistä mielipidettä ei yksinkertaisesti ollut, koska maassa vallitsi ankara sensuuri. Lehdistöä sekä maahan tuotua ja täällä ilmestynyttä kirjallisuutta valvottiin. Suomi yritettiin pitää huolellisesti erossa eurooppalaisista aatevirtauksista. Kaiken tuli jatkua ennallaan.³

Julkisen keskustelun puitteet olivat näin pitkään hyvin rajoitetut. Se pystyi versomaan lähinnä yliopiston piirissä.

¹SCANNELL 1996, 10, 11.

²WIIIO 1994, 184; SASSI 1994, 109.

³NURMIO 1934, 313; TOMMILA 1970, 26; TIIHONEN - YLIKANGAS 1992, 158;

Vuosina 1815-1822 ylioppilasradikaalit julkaisivat kirjallisia lehtiä vastustaen virkavallan pyrkimyksiä rajoittaa yliopiston määräysvaltaa ja yrittäen lieventää sen patriarkaalisia rakenteita. Heidän merkityksensä jäi pieneksi. Vuonna 1831 perustettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seura pyrki tuomaan kansan kirjallista ääntä kuuluviin, mutta tämäkin yhdistys joutui valvottavaksi. Sen toiminnassa ei saanut ilmetä mielipidettä, joka olisi ollut antitsaristinen tai virkamieskuntaa ja muita kansalaisia vastakkain asettava. Nämä vaatimukset koskivat myös muita yhdistyksiä.¹ Suomessa ei ollut riittävän laajaa ja valveutunutta porvaristoa, joka olisi kannattanut vapaamielisiä aatteita ja uutta julkisuuskäsitystä. Sivistyneistökin oli uskonnollisuudessaan konservatiivinen.²

Lääninhallitukselta tulleet kuulutukset olivat joka tapauksessa osa sitä 1800-luvun alun valtakunnallista tiedonvälitysjärjestelmää, joka levitti uutisia ja kuulumisia alueilta toisille.³ Aikansa tiedotusvälineiden ryhmässä lääninhallituksen kuulutukset sisälsivät valtakunnallisinta ja yleisintä tietoa, joka koski kaikkia. Saman voi todeta ainoastaan sanomalehdistä. Sanomalehtiin verrattuna kuulutusten tieto oli kuitenkin varmempaa, luotettavampaa ja samalla virallisinta. Kuulutukset sisälsivät aikansa tärkeimpänä pidettyä tietoa.

Viestintään tarvitaan virikkeitä.⁴ Odotukset, tottumukset ja tavat olivat ilmeisiä virikkeiden antajia. Kansahan kävi kirkossa, jossa oli totuttu kuulemaan kuulutuksia. Kuulutussjärjestelmä oli vakiintunut tiedonvälitysinstituutio. Kuulutusten kuuntelemisen muita syitä olivat oppiminen ja yhteydenpito muihin seurakuntalaisiin.⁵

¹STENIUS 1990, 157, 158.

²RUUTH 1936, 326; STENIUS 1989, 57.

³TOMMILA 1988, 25. Tommila puhuu itse niinsanotuista horisontaalisen tason tiedotusvälineistä, mutta tässä yhteydessä olisi kenties luontevampaa puhua valtakunnallisen tason tiedotusvälineistä.

⁴WIIO 1988, 72, 73. Ks. muista viestintämotiiveista esim. NILSSON - WALDEMARSON 1990, 24.

⁵Ks. muista selittäjistä tarkemmin ERÄMETSÄ 1990, 101.

Kuulutusviestintä perustui myös sosiaalisiin toimintoihin, koska ne nivoutuivat osaksi jumalanpalvelusta, joka oli tuolloin jokaista koskeva, sosiaalinen tapainstituutio. Kansan ollessa näin tavoitettavissa esivalta ymmärsi käyttää kuulutuksia propagandavälineenä.¹ Esimerkiksi hallitsijan antamalla rukouspäiväjulistuksilla voitiin kriisiaikoina muokata mielipiteitä.

Kuulutusten ohella muita valtakunnallisia tiedonvälittäjiä olivat hallintovirkamiesten, kauppiaiden ja muiden yksityishenkilöiden kirjoittamat kirjeet, poliittiset viisut, riimikronikat sekä tietyllä tapaa myös arkkiveisut. Kirjat ja sanomalehdet voi lukea myös tiedonvälittäjiksi, vaikka tuolloin niiden merkitys ei ollutkaan suuri. Lisäksi tieto kulki alueelta toiselle liikkuvien ihmisten mukana. Tällaisia tiedonlevittäjiä olivat esimerkiksi kiertelevät työmiehet, käsityöläiset ja sotilaat. 1800-luvun alussa herännäisliikkeiden aikana tieto liikkui myös kiertävien saarnaajien mukana.²

Kirjat, sanomalehdet, kirjeet ja kuulutukset olivat kaikki kestäviestinnän välineitä, koska sanomasta jäi pysyvä jälki ja välitys oli suhteellisen hidasta. Pysyvän jäljen johdosta niitä voi kutsua tallenneviestinnäksi. Ne edustivat myös painoviestintää, koska niissä käytettiin kynää, kopioitai painokonetta tai muuta menetelmää, jolla saatiin kestävä jälki aineeseen. 1800-luvulla painoviestintä oli ainoa merkittävä joukkoviestinnän muoto.³

Liikkuvia ihmisiäkin voi toki pitää joukkoviestinnän levittäjinä, jos he välittivät tietoa kerralla suuremmalle ihmisryhmälle. Tällaisia olivat esimerkiksi kirkkojuhlissa tai markkinoilla kulkeneet saarnaajat ja riimikronikoiden esittäjät. Kaikkia edellä mainittuja joukkoviestimiä voi

¹LAPPALAINEN 1961, 8-10; TOMMILA 1986, 24; TOMMILA 1988, 29; TOMMILA 1983, 35; Tommilan mukaan myös arkkiveisuja hyödynnettiin propaganda-tarkoituksessa.

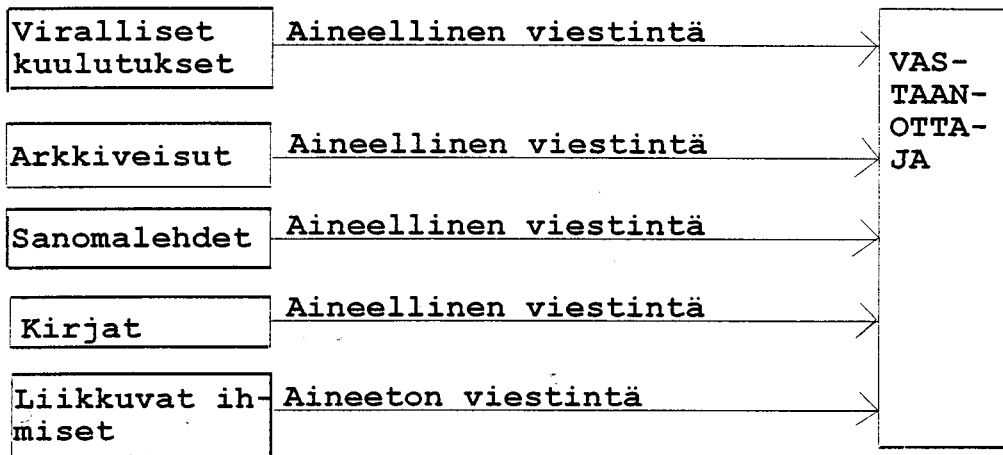
²TOMMILA 1980, 255, 256; TOMMILA 1983, 32, 33, 34; TOMMILA 1986, 24, 25, 26; TOMMILA 1988, 27, 29;

³WIIO 1992, 124; NORDENSTRENG - WIIO 1994, 11, 12; WIIO 1994, 151;

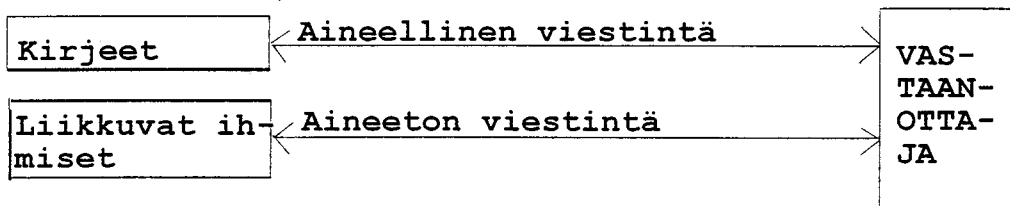
kutsua myös yleisöviestimiksi, koska viesti kulki yhdeltä lähettäjäjärjestelmältä yleisöjärjestelmälle. Viestintäta-
pahtuma on tällöin yleensä yksisuuntainen, kun toinen osa-
puoli on vain viestin passiivinen vastaanottaja. Vastaanot-
tajien keskuudessa voi kyllä esiintyä sisäistä kommunika-
tiota.

Kuvio 1. Valtakunnalliset tiedotusvälineet ja sano-
man laatu

JOUKKOVIESTINTÄ/YLEISÖVIESTINTÄ

KOHDEViestintä / KESKINÄISVIESTINTÄ

1800-luvun alussa valtakunnallisiksi kohdeviestinnän vä-
lineiksi jäivät ainoastaan yksityishenkilöiden väliset kir-
jeet ja alueelta toiselle liikkuvat ihmiset, jotka kertoivat
kuulumisensa yhdelle ihmiselle tai muuten pienelle jou-
kolle. Viestintä oli kahdenvälistä, jos viestin vastaanotta-
jana oli vain yksi ihminen. Mikäli viesti annettiin pienel-
le, rajoitetulle vastaanottajajoukolle, missä viestintä oli
kuitenkin kaksisuuntaista, oli kysymys taas monenvälisestä
viestinnästä.

Suoria lähdetodisteita ei ole säilynyt näistä viestintätilanteista, mutta niitä on varmasti esiintynyt, koska on kysymys ihmisille tyypillisestä perusviestinnästä. Tällaista perusviestintää on ollut kaikkina aikoina. Kirjeet olivat kahdenvälistä viestintää ja liikkuvien ihmisten toiminta tilanteesta riippuen kahden- tai monenvälistä viestintää.¹

Tommilan mukaan eristyneissä oloissa eläville matkustavaiset, kuten sotilaat, kiertävät käsityöläiset ja kulkukauppiat, saattoivat olla suorastaan ainoita tiedonlevittäjiä ja yhteyksiä ulkomaailmaan. Kirjeitä ja liikkuvia ihmisiä voi pitää keskinäisviestinnän välineinä, koska tässä on kysymys yksilöiden tai järjestelmän välisestä suorasta molemminpuolisesta viestinnästä. Tällainen viestintä on myös sulkeista, koska sanoma ei ole täysin julkista. Sillä on rajoituksia ja myös etukäteen määrätty vastaanottaja tai vastaanottajaryhmä.²

Virallisten kuulutusten, arkkiveisujen, sanomalehtien ja kirjojen yhteisenä piirteenä on viestinnän kollektiivisuuden ohella painotuotemaisuus. Mikäli näitä viestimiä verrataan keskenään, löydetään kuitenkin monia erottavia tekijöitä. Sanomalehtiin ja kirjoihin verrattuna kuulutukset olivat vielä 1800-luvun alussa paljon lähempänä talonpoikaista kansaa. Niitä kuultiin säännöllisesti kirkossa. Tommilan väitteen mukaan arkkiveisutkin olisivat olleet levinneitä ja suosittuja kansan parissa.³

Kulutusten ja arkkiveisujen olennaisin ero on siinä, että arkkiveisut välittivät viihteellisempää tietoa. Niissä kerrottiin yleensä sodista, rikoksista, onnettomuuksista ja muista poikkeavista tapahtumista.⁴ Arkkiveisujen tieto on tuskin kovin todenmukaista, koska niitä kirjoitettiin usein viihdytystarkoituksessa. Kaukaisissa paikoissa sattuneet tapahtumat olivat tulleet varmasti tekijöidenkin tietoon

¹WIIO 1994, 156

²TOMMILA 1980, 255; WIIO 1988, 181; NORDENSTRENG - WIIO 1994, 12; WIIO 1994, 156; SASSI 1994, 99.

³TOMMILA 1980, 256; TOMMILA 1986, 23.

⁴VARIS 1967, 28.

luotettavuudeltaan vaihtelevista lähteistä. Arkkiveisut olivat joka tapauksessa aikansa kommentaarikirjallisuutta, koska niissä otettiin usein kantaa sen hetken ajankohtaisiin tapahtumiin. Niitä on mahdollista hyödyntää mielipiteiden historian tutkimuksessa.¹

Valtiovalta pyrki käyttämään arkkiveisujakin propaganda-tarkoituksessa. 1780-luvulla levitettiin kansan keskuuteen Venäjän keisarinna Katariinaa ivaavia veisulehtisiä, joilla pyrittiin muokkaamaan mieliä suopeaksi Kustaa III:n käymälle sodalle. Kustaa III:tta myös ylistettiin arkkiveisuissa. Venäjän vallan alussa 1810-luvulla taas luotiin myönteisiä käsityksiä uudesta hallitsijasta.²

Sanomalehdet eivät olleet maaseudulla enää aivan "outoja ilmestyksiä",³ mutta lukijat olivat useimmiten talonpoikaa ylempisäätyisiä ja lähinnä ruotsinkielisiä. Sen johdosta Suomi kuului vielä 1800-luvun alussa vahvasti tukholmalaisen lehdistön vaikutuskenttään.⁴

Tärkein sanomalehtemme oli virallinen Finlands Allmänna Tidningar. Sanomalehtien pääasiallinen ruotsinkielisyys ja tavallisen kansan heikohko lukutaito rajoittivat lehtien merkitystä tiedotusvälineenä, mutta sanomalehtien - kuten kirjojenkin - kalliiksi koettu hinta vaikutti tähän. Keski-Suomessa 1800-luvun alussa ilmestyneistä ja luetuista lehdistä tiedetään hyvin vähän. Todennäköisesti niitä luettiin vain Jyväskylässä ja sen lähiympäristössä. Joitakin lehtiä kuitenkin ilmestyi. Tommilan mukaan vuonna 1833 Laukaan postikonttorin kautta tilattiin Åbo Tidningar, Åbo Underrättelser, Finlands Allmänna Tidningar, Helsingfors Morgonblad, Helsingfors Tidningar, Sanan Saattaja Wiipurista ja Oulun Wiikkosanomat. Jokaisen lehden tšekäläinen levikki oli pieni, korkeintaan kymmenen kappaletta.⁵

Tommila katsoo toisaalta, että Suomen muuttuminen autonomi-

¹VARIS 1967, 43, 45, 122.

²TOMMILA 1986, 23; TOMMILA 1988, 29;

³Tommilan esittää, että mitä kauemmas sisämaahan tultiin, sitä vähäisempää lehtien tilaaminen kuitenkin yleensä oli. TOMMILA 1970, 34.

⁴TOMMILA 1994, 35.

⁵TOMMILA 1970, 34, 35.

seksi suuriruhtinaskunnaksi teki suomesta enemmistön kielen. Siksi edellytykset suomenkielisen lehdistön syntymiselle tulivat suotuisiksi. Kuitenkin 1860-luvun alkuun mennessä kuudestatoista Suomessa ilmestyneestä sanomalehdestä vain puolet oli suomenkielisiä.¹

Sanomalehtien yleinen merkitys tiedonvälittäjänä ei ollut huomattava, koska lehdet ilmestyivät harvoin ja ulkomaan uutiset otettiin tavallisesti vierasmaalaisista lehdistä. Myös sensuuri rajoitti osaltaan lehtien uutisantia. Keisaria, hallitusta ja yhteiskuntaa ei ollut mahdollista kritisoida. Pahimman sensuurin aikana hallituksen tekoja ei saanut edes kiitellä; lehtien ei yksinkertaisesti suvaittu puuttua hallituksen asioihin. Lehdet eivät saaneet sisältää myöskään uskonnon ja siveellisyyden periaatteita loukkaavia kirjoituksia.²

Liiaksi sensuuria uhmanneet lehdet lakkautettiin. Näin kävi esimerkiksi Adolf Ivar Arwidssonin Åbo Morgonbladille 1821. Lehdille ei annettu mahdollisuutta seurata "ihmisyden yleistä kehitystä" tai toimia "sosiaalisina tai poliittisina omatuntoina."³ Toimittajakunta oli yleensä korkeasti koulutettua; oppikoulunopettajia ja virkamiehiä. He tekivät lehteä usein sivutoimisesti ja ajan puutteen vaivamina, joten uutisten sijasta lehdet sisälsivät kuitenkin enemmän ajanvietettä. Lisäksi on muistettava, että kansalle toimitetut sanomalehdet tehtiin pikemminkin valistus- kuin tiedonvälitystarkoituksessa.⁴

Edellä mainituista syistä johtuen suomenkieliset lehdet olivat ruotsinkielisiin verrattuna lyhytikäisempiä ja vaatimattomampia. Niiden hinta koetettiin pitää tietoisesti alhaalla, eikä niihin tullut ilmoituksia, koska lukijakunta ei edustanut maksukykyisintä osaa väestöstä. Voittoa tuotta-

¹TOMMILA 1963, 53; TOMMILA 1986, 22; HEIKKINEN 1987, 124; PELTONEN 1992, 90; TOMMILA 1994, 35, 36; PITKÄNEN 1996, 127.

²TOMMILA 1970, 26, 27.

³NURMIO 1934, 66, 67 TOMMILA 1963, 76, 79; TOMMILA 1970, 26, 27;

⁴TOMMILA 1963, 76, 79, 82-84; TOMMILA 1970, 25.

mattomina monet lehdet lopulta lakkautettiin.¹

Kirjallinen kulttuuri oli kehittynyt 1700-luvulla. Tämän vaikutuksesta kertovat 1800-luvun alun nimekkäät talonpoikaisrunoilijat, joiden sepitteitä erityisesti Johan Gottlund ja Elias Lönnrot julkaisivat. Maallista kirjallisuutta harrastivat kuitenkin pääosin sivistyneistö ja säätyläiset.² Tähän vaikuttivat paperin kallis hinta sekä se, että kustantajia oli vähän ja kirjakauppoja harvassa. Monen muun Euroopan maan tapaan Suomessakaan kansallinen kirjakieli ei ollut valtaväestön käyttämää kieltä.³

Kirjan painaminen tuotti vaikeuksia, koska kirjapainoja oli vähän ja ne olivat kehoja.⁴ Kansan kirjallisen kulttuurin kehittymättömyys selittyi silläkin, että tuohon aikaan ei ollut vielä kattavaa koulujärjestelmää, joka olisi antanut koko kansalle riittävät perustaidot lukemisessa ja kirjoituksessa. Talonpoikaisihminen ei pystynyt kunnolla ymmärtämään lukemaansa, varsinkin jos luettavana oli muuta kuin uskonnollista tekstiä.⁵

Hallitus suhtautui nihkeästi joidenkin pappien esityksiin koulujärjestelmän uudistamisesta. Ingrid Markussenin mukaan ylemmät säätyryhmät eivät riittävässä määrin tajunneet, että kansan oloja voisi parantaa nostamalla sen koulutustasoa. Valtaosa papistostammekin oli sitä mieltä, ettei kirjoitustaito ollut kansalle välttämätön. Se ei tarvitsisi sitä eikä sillä olisi aikaa opetellakaan. Opettajien palkkaaminenkin oli ongelmallinen kysymys. Kouluja ei maaseudulla juuri ollut, ja niiden perustaminen olisi tiennyt rahvaalle lisärasitusta, jota se ei ollut halukas vastaanottamaan. Muissa Pohjoismaissa kirkko ja papisto taas halusivat kansan kir-

¹TOMMILA 1970, 25.

²Sivistyneistön lukuharrastuksesta ks. tarkemmin esim. TALKKA 1994.

³PELTONEN 1992, 90, 60; KNUUTTILA 1994, 107; TALKKA 1994, 25.

⁴NURMIO 1934, 81.

⁵Ingrid Markussenin mukaan pohjoismaisessa vertailussa kirjallinen kulttuurimme ei ollut kuitenkaan juuri sen kehittymättömämpää kuin muuallakaan. MARKUSSEN 1990, 50.

joitustaidon parantamista.¹

Talonpoikauskodin vähäinen kirjallisuus, kuten muukin suomenkielinen kirjallisuus, oli enimmäkseen uskonnollista. Monessa kodissa ainoa kirja saattoi olla Katekismus. Jos muita löytyi, ne olivat virsikirjoja tai pieniä hengellisiä kirjasia. Matti Peltosen mukaan vuosina 1544 - 1808 julkaistuista suomenkielisistä painotuotteista arviolta 80 prosenttia oli uskonnollista ja raittiuskirjallisuutta.²

Kuitenkin 1700-luvun lopulta lähtien kansaa varten alettiin julkaista myös maallisia neuvokirjoja, joilla saattoi olla samanlainen valistustarkoitus kuin lehdillä. Tällaisia olivat esimerkiksi almanakat, erilaiset opetuskirjat ja virsikirjoihin painettu Ajantieto, johon oli koottu maallisen historian tärkeitä tapahtumia. Taloudellisten ja luonnontieteellisten kirjasten levikki lisääntyi tasaisesti 1770-luvulta lähtien. Erityisesti almanakoilla oli valistuksellista merkitystä, koska niissä annettiin monia käytännön tietoja talonpoikaissäestölle. Vuodesta 1824 lähtien almanakoissa opetettiin myös aakkosia, kirjainmalleja ja kirjoituksen alkeita.³

Kaunokirjallisuus lähti liikkeelle jonkin verran hitaammin. Valtaosa tämän alan 1800-luvun alun tuotteista oli viipurilaisen Jaakko Juteinin tekemiä. Varsinainen kirjakauppaverkko keskittyi 1800-luvun alussa lähinnä kaupunkeihin. Näin maaseudun ihmiset olivat liikkuvien kirjakauppiaiden ja sivutoimenaan kirjoja myyvien seurakuntapappien varassa. Jyväskylään tuli ensimmäinen kirjakauppa vuonna 1837. Sensuuriylhallitus suhtautui kuitenkin kielteisesti uusien kirjakauppojen perustamiseen, koska liika lukeminen katsottiin kansalle vain haitalliseksi. Maassa ei saanut esiintyä kirjallisuutta, joka halvensi käsityksiä maan

¹KUULIALA 1939, 8; LUTTINEN 1981, 250, 251; MARKUSSEN 1990, 40, 61; PELTONEN 1992, 69; KNUUTTILA 1994, 107. Knuuttilan mukaan talonpoikaistrunoilijat osoittivat luovalla toiminnallaan historiallista siirtymää suullisesta kulttuurista kirjalliseen.

²TOMMILA 1986, 25; MARKKANEN 1989, 153, 154; PELTONEN 1992, 69, 70.

³JUVA 1963, 262, 263; TOMMILA 1980, 256; LUTTINEN 1981, 251; TOMMILA 1986, 26; MARKUSSEN 1990, 55.

oloista ja hallituksesta. Rahvas oli itsekin jollain tavalla tottunut kuulemaan ja lukemaan vain uskonnollista sanomaa, joten se ei suhtautunut aina kovin suopeasti maalliseen kirjallisuuteen. Sitä voitiin pitää suorastaan jumalattomana. Toisaalta joissakin aikalauskertomuksissa on väitetty, että rahvas olisi suhtautunut välinpitämättömästi ja ymmärtämättömästi myös uskonnolliseen sanomaan.¹

2. 2. Paikallistaso

Valtakunnalliset tiedotusvälineet levittivät tietoa alueilta toisille. Näiden tiedotusvälineiden lisäksi paikallistasolta löytyi omia tiedonvälittäjiä, jotka välittivät hyvin paikallista tietoa. Tämä kulkeutui harvemmin lähiseudun ulkopuolelle. Jos valtakunnallinen tiedonvälitys mielletään läänien väliseksi tai suurimmillaan koko valtakunnan laajuiseksi, paikallista tiedonvälitystä voi pitää hallintopitäjän tai tässä tapauksessa yksityisen seurakunnan laajuisena.

Antero Heikkisen mukaan kirjallisen kulttuurin merkitys Suomen maaseudulla oli 1800-luvun alussa vähäinen.² Tästä johtuen paikallisella tasolla tieto kulki huomattavasti enemmän suullisesti kuin kirjallisesti. Heikkinen näkee tilan, torpan tai mäkituvan tiedonvälityksen keskipisteenä. Tämän käsityksen mukaan ihmisasumus olisi se paikka, josta tieto olisi kulkenut muualle. Muualta tulleet ihmiset olisivat tuoneet vastaavasti tietoa sinne.³ On kuitenkin muistettava, että tieto liikkui *muuallakin* missä ihmiset kulkivat ja olivat tekemisissä keskenään.

¹NURMIO 1934, 312; RUUTH 1936, 325; TOMMILA 1963, 122, 124, 132; TOMMILA 1986, 25; MARKKANEN 1989, 157.

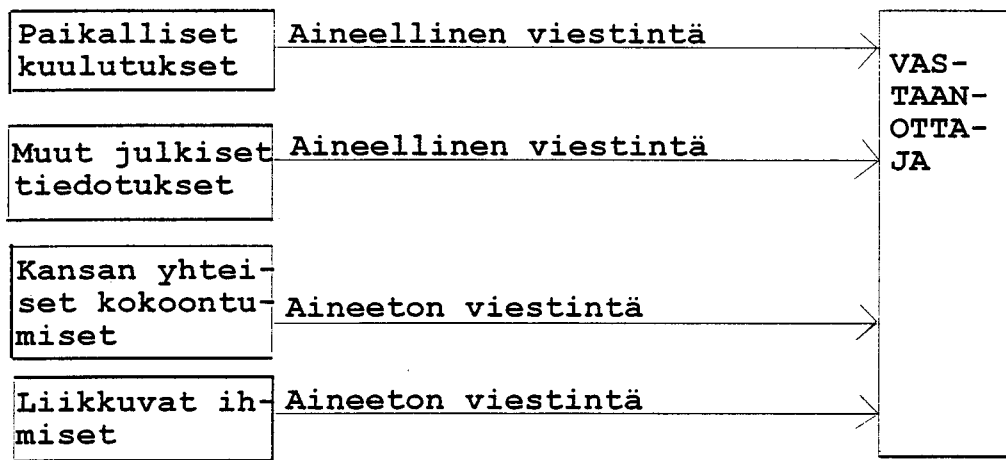
²HEIKKINEN 1987, 119; ks. myös PITKÄNEN 1996, 127.

³HEIKKINEN 1987, 120.

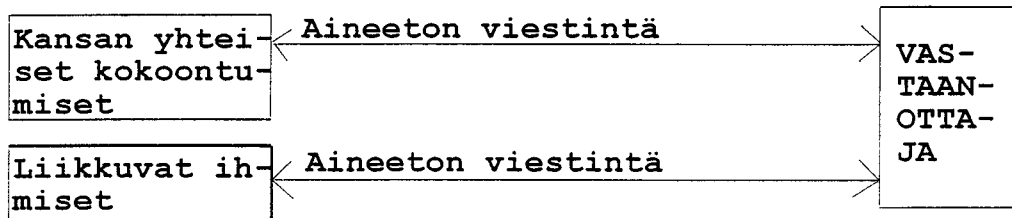
Mitä tiedonvälittäjiä 1800-luvun alussa paikallistasolla sitten oli? Paikalliset kuulutukset ja muut julkiset tiedotukset levittivät tietoa. Lisäksi tieto kulki eteenpäin kansan kaikissa yhteisissä kokoontumisissa ja kaikkien liikkuvien ihmisten mukana.

Kuvio 2. Paikalliset tiedonvälittäjät ja sanoman laatu

JOUKKOVIESTINTÄ/YLEISÖVIESTINTÄ

KOHDEViestintÄ /KESKINÄISVIESTINTÄ

Paikallisetkin tiedonvälittäjät voi jakaa kollektiivisiin joukkoviestimiin sekä enemmänkin yksityisille vastaanottajille tietoa välittäneisiin kohdeviestimiin. Kirjallisia viestintävälineitä löytyi 1800-luvun alusta huomattavasti vähemmän kuin suullisia. Paikallisten kuulutusten lisäksi lähinnä vain muut julkiset tiedotukset voi asettaa kirjallisen viestinnän kategoriaan - sikäli kun viimeksi mainituista on säilynyt todistuskappaleita.¹

¹Tämän tarkistamiseksi olisi ehkä tutkittava esimerkiksi käräjien ja pitäjänkokousten pöytäkirjoja, jotta nähtäisiin, mitä julkisia tiedotuksia niiden yhteydessä annettiin.

Tieto levisi kollektiivisesti erilaisissa yhteisissä kokoontumisissa. Maaseudun säätyläiskodit, kievarit, valtiopäivämiesten sekä nimismiesten talot ja kartanot olivat tällaisia kokoontumisen keskuksia, joista käsin tieto liikkui eteenpäin.¹ Kuulutuksissa esiintyneet käräjien pitopaikat, kruununviljan, korkojen ja vuokrakymmenysten maksupaikat sekä muiden virallislousteisten kokoontumisten paikat kuuluivat myös tähän joukkoon.² Lisäksi on syytä mainita markkinat, talkoot ja yleensäkin kaikki ne tilanteet, joissa ihmiset olivat tekemisissä keskenään. Tällöin tiedonvälittäjänä saattoi esiintyä kertoja, joka välitti sanomansa samanaikaisesti suuremmalle ihmisjoukkoille.

Paikallistasollakin oli liikkuvia ihmisiä, esimerkiksi kiertäviä työläisiä,³ joita voi pitää joukkoviestinnän levittäjinä, jos heidän viestinsä siirtyi kerralla isommalle vastaanottajaryhmälle. Tilanteet, joissa nämä ihmiset välittivät yksisuuntaisesti sanomansa suurelle ihmisryhmälle, olivat kuitenkin varmasti harvinaisia. Tämän vuoksi liikkuvien ihmisten asema joukkoviestinnän välittäjäryhmänä on problemaattinen.

Paikallisia joukkoviestimiä voisi kenties pikemminkin kutsua *pienjoukkoviestimiksi*. Viestintäjärjestelmä on tällöin periaatteessa avoin, mutta sillä on vain koko- ja voimavararajoituksia. Tieto ei kulje juuri seutukuntaa pidemmälle. Suullisten viestimien luokittelu 1800-luvun alun paikallisiin joukkoviestimiin ja kohdeviestimiin on hieman keinotekoisista, eikä lainkaan selvärajaista. Kansan yhteisissä kokoontumisissa, kuten häissä, hautajaisissa tai talkoissa⁴, uutisten ja kuulumisten vastaanottajana saattoi yhtä hyvin olla yksilö tai suurempi ihmisryhmä. Liikkuvat ihmi-

¹TOMMILA 1983, 35; TOMMILA 1988, 26.

²Ks. esim. JyMA, JMKA, Efc 1, 26.10.1807, 18.8.1807, 16.5.1807, 6.7.1807, 25.5.1812, 20.6.1812, 10.12.1812.

³ÖSTERBERG 1982, 42.

⁴TOMMILA 1983, 33; WIIO 1994, 157; WIIO 1994, 166. Näissä tilanteissa on harjoitettu pienryhmäviestintää, koska ihmiset ovat kokoontuessaan yhteen vaihtaneet myös tietoa keskenään.

set, kuten eri taloissa poikenneet lapset ja kerjäläiset,¹ välittivät tilanteesta riippuen tietoa yhdelle tai useammalle kuulijalle. Viestintä oli tällöin joko kahdenvälistä tai monenvälistä.² Näitä viestintätilanteita ei voi kuitenkaan suoraan rekonstruoida minkään lähteen perusteella.

Lääninhallituksen kuulutusten tapaan paikalliskuulutuksetkin välittivät virallista ja tärkeää tietoa. Paikalliskuulutukset olivat yhtä lailla paikallisyhteisön tärkein ja virallisin tiedotuskanava. Toisaalta tällaista tietoa, esimerkiksi verotukseen tai joihinkin työvelvoitteisiin liittyen, jaettiin myös hallinnollisissa kokoontumisissa kuten käräjillä, pitäjänkokouksissa tai kinkereillä.³

Jumalanpalveluksiin verrattuna näissä tilaisuuksissa saatettiin välittää virallislouenteista tietoa jopa onnistuneemmin. Jumalanpalveluksessa kuulutukset oli annettava nopeasti, etteivät ne pitkittäisi liikaa kirkonmenoja. Maallisissa kokoontumisissa tieto voitiin julkistaa taas vähemmällä kiireellä, jolloin kuulijatkin pystyivät vastaanottamaan sen paremmin. Yhteisissä kokoontumisissa kansa vaihtoi myös omia vähemmän virallisia kuulumisiaan. Näihin kuuluivat viihtymistarkoituksessa kerrotut huhut, juorut ja tarinat.⁴

Jumalanpalvelukset ja edellä mainitut pitäjänkokoukset olivat paikallistason viestintätilanteita, joista on säilynyt myös kirjallisia dokumentteja. Jyväskylän seurakunnasta pitäjänkokousten pöytäkirjoja on tosin säilynyt erittäin niukasti. Kaikilta tutkimusperiodin vuosilta niitä ei löydynt ja säilyneiltä vuosiltakin usein vain yhdestä kolmeen kappaletta.

Pitäjänkokousten viestintätilanne joudutaan näin rekonstruoidaan hyvin vähäisen lähdeaineiston varassa. Tässäkin on suhtauduttava varauksellisesti siihen, onko pöytäkirjoihin kirjattu kaikkea tietoa, mitä kokouksissa välitettiin.

¹KNUUTTILA 1985, 353; HEIKKINEN 1987, 122;

²WIIIO 1994, 157.

³HEIKKINEN 1987, 122; TOMMILA 1988, 26.

⁴TOMMILA 1988, 28.

Kuitenkin pitäjänkokousten pöytäkirjoja ja paikallisia kuulutuksia vertailemalla voi tutkia, oliko viestintätilanteilla kosketuskohtaa keskenään.

Tarkastelu osoittaa, että yhtäläisyyttä ja vastaavuutta jossain määrin löytyi. Pitäjänkokoukset ja kuulutusten julkistamiset liittyivät viestintätilanteina toisiinsa. Kuulutuksissa ilmoitettiin tulevista pitäjänkokouksista ja usein myös siellä käsiteltävistä asioista.¹ Kuulutuksissa saatettiin muutenkin viitata pitäjänkokouksiin tai -kokouksessa päätettyihin asioihin.² Esimerkiksi Jyväskylässä 4.8.1822 päivätyyn pöytäkirjan mukaan kokouksessa päätettiin erään talonpoikaisnaisen lähettämisestä sukupuolitautisairaalaan ja hänen tyttärensä holhouksen järjestämistä asian takia.³ Muutamaa päivää aikaisemmin kirkkoherra Arwidsson oli kuuluttanut tästä pitäjänkokouksesta ja sen asiasisällöstä.⁴

Pitäjänkokouksissa saatettiin julkistaa myös eri maksutai työsuoritusrästillisten luetteloita, kuten kuulutuksissakin.⁵ Kokouksissa käsiteltiin monia asioita, joita oli kirkonkuulutuksissa voitu esittää ilmoitusluontoisina, kuten kuolinpesän selvittämistä, kirkonkorjausta tai vuokrien maksua.⁶ Paikalliskuulutukset ja pitäjänkokoukset toimivat näin toistensa johdanto- ja esittelyviestijöinä.

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 1.5.1812; II Efc 2, 10.5.1817; II Efc 3, 21.4.1822; II Efc 6, 24.6.1832.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 3, 12.1.1822.

³JyMA, JMKA II Ca 1, 4.8.1822.

⁴JyMA, JMKA II Efc 3, 27.7.1822.

⁵Ks. tarkemmin JyMA, JMKA II Ca 1, Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1803 - 1842.

⁶JyMA, JMKA II Ca 1, 22.3.1807, 17.5.1812, 17.6.1832.

3. KUULUTUKSET TIEDOTUSVÄLINEENÄ JYVÄSKYLÄN MAASEURAKUN- NASSA 1807-1837

3.1. Kuulutusten asiaryhmät

Lääninhallituksen kuulutuksissa etsintäkuulutukset muodostavat varsin laajan asiaryhmän. Näissä kuulutuksissa sananmukaisesti etsintäkuulutettiin varkaita ja varastettua omaisuutta, sakkonsa ja veronsa maksamatta jättäneitä sekä sotilaskarkureita. Peräänkuulutuksen kohteena saattoi olla myös oikeudessa syytetty, tuomittu tai todistava, kadonnut palkollinen tai kisälli,¹ puolisonsa jättänyt mies tai nainen. Yhtä lailla voitiin etsintäkuuluttaa irtolaisia, väärän rahan tekijöitä, kadonneita henkilöitä, luvattomasti lainanneita ja maksunsa laiminlyöneitä tai muita rikoksentekijöitä, joiden rikkeistä ei kuulutuksessa tarkemmin kerrota.

Etsintäkuulutukset kohdistuivat aina kuulutettuun yksilöön², joka saattoi olla kadonnut hyvin monista eri syistä. Etsintäkuulutukset saattoivat olla usein pitkiä ja asia-sisällöltään runsaita. Niiden avulla välitettiin tietoa kadonneista myös eri läänien välillä.³

Etsintäkuulutusten lisäksi lääninhallituksen kuulutuksissa annettiin tietoa monista tärkeistä hallinto- ja elinkeinoasioista. Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset kohdistuivat laajoihin ihmisjoukkoihin, valtakunnan, läänin tai useiden pitäjien asukkaisiin.⁴ Näissä kuulutuksissa tiedotettiin esimerkiksi verotuksesta, sotilasasioista ja erilai-

¹Nils Berndtsonin mukaan käsityöläisoppipoikien päivät olivat raskaita ja pitkiä. Heillä ei ollut myöskään mitään palkkausta, vaan he joutuivat itse maksamaan oppirahoja ja oppiaika oli 3-4 vuotta. Ilmeisesti osaltaan tämän vuoksi jotkut kisällit pakenivat palveluspaikoistaan ja heitä saatettiin etsintäkuuluttaa. BERNDTSON 1986, 93.

²PITKÄNEN 1996, 128.

³Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 19.5.1817, 11.10.1817; II Efa 2, 29.4.1822.

⁴PITKÄNEN 1996, 128.

sista huutokaupoista. Lisäksi saatettiin antaa ohjeita rahan käytöstä, järjestyksenpidosta sekä korvausten saamisesta.¹

Tommila tähdentää, että kirkonkuulutuksissa tiedotettiin laeista, asetuksista ja muista määräyksistä alamaisten pitämiseksi "kurissa ja Herran nuhteessa". Jotkut papit saattoivat itsekin tehdä kuulutuksia, joita käyttivät opetus- ja valistustyöhön jumalanpalveluksissa.² Kuulutuksissa annettiin myös tietoja maanmittauksista, makasiiniasioista, perintöasioista, löydetyistä omaisuudesta,³ liikenteestä sekä hallinnon järjestämisestä.

Seuraavaan kahteen taulukkoon on koottu kaikki kuulutusarkeissa olleet erilliset kuulutukset.⁴ Kuulutusr ryhmien kvantitatiivinen tutkimus ei ole ongelmatonta, koska kuulutuksia on säilynyt vaihtelevasti eri vuosilta. Koska kokonaismäärä jää näin puutteelliseksi, ei voida sanoa, onko lähteistä havaittu kuulutustyyppien painottuminen täysin todenmukainen. Tutkijan olisi parempi ottaa selvää siitä, miksi jokin kuulutusryhmä esiintyi ja mitä se kertoo taustoistaan.

3.1.1. Etsintäkuulutukset

Kolmena merkittävänä ryhmänä taulukossa ovat sakon- ja veronmaksua tai jompaakumpaa paenneiden, sekä sotilaskarkureiden ja oikeutta paenneiden etsintäkuulutukset. Sakon ja veron maksamatta jättäminen sekä asepalveluksen, oikeudenkäynnin tai rangaistuksen vuoksi karkaaminen näyttävät yleisimmiltä syiltä joutua tuolloin etsintäkuulutetuksi. Tämä ei kuitenkaan kerro vielä karkausrikkeiden todellisesta määrästä.

¹Korvausten saamisesta tiedottavat kuulutukset ilmaantuivat Suomen sodan takia.

²KOIVUSALO 1973, 65-71; TOMMILA 1988, 29;

³Tämän ryhmän kuulutuksissa tiedotettiin yleensä rikollisilta takavarikoiduista, varastetuksi epäillyistä esineistä. PITKÄNEN 1996, 138.

⁴Yksittäinen kuulutusarkki saattoi sisältää useampia eri kuulutuksia samalla kertaa.

Taulukko 1. Etsintäkuulutukset 1807-1837

KUULUTUSASIA	1807	1812	1817	1822	1827	1832	1837	YHT.
Varas / varastettu omaisuus	22	11	18	5	15	11	4	86
Varastettu tai kadonnut hevonen	4	3	5	6	5	6	-	29
Sakonmaksuja/tai veronmaksua paennut	29	8	43	21	54	11	5	171
Vankikarkuri	29	7	21	4	16	7	5	89
Sotilaskarkuri	23	8	42	5	17	12	2	109
Murhaaja	-	-	6	-	4	1	4	15
Kadonnut palkollinen tai kisälli	4	6	16	-	7	7	4	44
Oikeudessa syytetty, tuomittu tai todistava	9	16	26	18	44	27	17	157
Puolisonsa jättänyt	5	11	6	1	1	1	1	26
Irtolainen	-	-	2	-	2	1	1	6
Luvattomasti lainannut tai maksun laininlyönyt	1	1	1	1	5	1	-	10
Väärän rahan tekijä	4	1	-	1	1	2	-	9
Venäjältä karkotettu	-	-	-	-	27	1	-	28
Muu kadonnut henkilö tai omaisuus	3	2	14	2	29	5	5	60
Muu rikoksen tekijä	5	1	5	6	11	1	1	30
YHTEENSÄ	138	75	205	70	238	94	49	869

Lähteet: JyMA, JMKA II Efa 1-4a; Painetut viralliset kuulutukset ja ilmoitukset 1806-1837

Esivalta näytti huolehtivan hyvinkin tarkasti saatavistaan, kun Karlstadista asti lähteneitä "sakko- ja verokarkureita" voitiin kuuluttaa vielä Jyväskylänkin seurakunnassa.¹ Mutta tässä yhteydessä on muistettava, että peräänkuuluttaminen oli lain ja totutun käytännön mukaista.

Murhaajien ja väärän rahan tekijöiden etsintäkuulutukset jäivät tutkitulla ajanjaksolla vähäisiksi. Kokonaismäärän pienuuden takia voisi olettaa, että nämä rikostapaukset saatiin hoidetuksi niin hyvissä ajoin, ettei niistä tarvinnut kuuluttaa julkisesti kirkossa.

Vuonna 1827 ilmestyi lähdeaineistoon uusi ryhmä, Venäjältä ja ilmeisesti jostain muustakin maasta karkotetut. Nämä etsintäkuulutetut saattoivat olla syntyperäisiä venäläisiä tai ulkomaalaisia, jotka oli karkotettu keisarikunnasta ja joita ei saanut päästää palaamaan takaisin Venäjälle.² 1810-luvun kuulutuksissa näitä ei vielä esiintynyt, ainakaan tutkitussa aineistossa. Kuulutusr ryhmän ilmaantuminen kertoo kiristyneen taantumuksen ja valvonnan ajasta. Tsaari Nikolai I oli astunut valtaistuimelle vuonna 1825.³

Ajan oloihin nähden karkotetut olivat hyvin tärkeitä kuulutettuja. Siksi heistä yleensä annettiin myös tarkat tuntomerkit. Systemaattisesti tarkat tuntomerkit esiintyvät yleisesti myös sotilaskarkureiden sekä kaiken varastetun omaisuuden etsintäkuulutuksissa.⁴ Muissa etsintäkuulutuksissa ne ilmenevät hyvin epäsäännöllisesti.

Edellä mainitut kuulutukset tulivat yleensä viralliselta taholta. Tällaisia olivat myös oikeudessa syytettyjä, tuomittuja tai todistaneita koskeneet sekä vankikurien etsintäkuulutukset. Irtolaiset ovat suurin ryhmä, joka esiintyy oikeutta paenneiden kuulutuksissa. Kuulutukset vahvistavat samalla, että varkaudesta tuomitut ja lainsuojattomiksi havaitut olivat suurin yksittäinen irtolais-

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 14.2.1807.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 2, 18.8.1827, 15.9.1827, 20.11.1827, 28.5.1827; II Efa 3, 5.1.1832.

³JUSSILA 1986, 215.

⁴Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 25.4.1817; II Efa 2, 9.7.1827, 1.10.1827; II Efa 3, 16.2.1832, 29.2.1832.

ryhmä.¹ Irtolaisten valvonta oli tarkkaa, mutta heitä etsintäkuulutettiin vain harvoin pelkän toimeettomuuden tai vapaana liikkumisen vuoksi.² Yleensä heitä syytettiin käräjien päätöksellä jostakin.³ "Puhtaita" irtolaistapauksia varten on kuitenkin asetettu oma sarakkeensa.

Varkaita, varastettua irtainta omaisuutta ja hevosia koskeneet kuulutukset sen sijaan annettiin usein yksityisten tekemien ilmoitusten pohjalta. Tämä koskee myös kadonneita henkilöitä. Ilmoittajana saattoi olla Vaasan läänin tai jonkun muun läänin alueella asuva henkilö.⁴ Yksityisten jättämissä etsintäkuulutuksissa varkausaiheiset kuulutukset muodostavatkin suurimman ryhmän. On kuitenkin huomioitava, että useimmissa tapauksista oli kysymys jostain arvokkaammasta tavarasta, esimerkiksi kirkon omaisuudesta.⁵ Omaisuusrikoksen ilmoittaja oli yleensä korkeasäätyisempi.⁶

Muissa määrältään vähäisemmissä kuulutusryhmissä oli yleensä kysymys jostain kadonneesta henkilöstä, esimerkiksi puolisonsa jättäneistä. Tämän etsintäkuulutusr ryhmän esiintyminen kertoo ajan lakikäytännöstä. Aviero ei ollut helposti saatavissa. Ensiksi kirkollisten viranomaisten täytyi sovittelua puolisoitten välejä. Vasta tämän jälkeen asia voitiin siirtää käsiteltäväksi alioikeuteen. Tämä myönsi eron, jos syynä oli huoruus tai omavaltainen hylkääminen.⁷ Kuulutuksissa vedottiinkin usein oikeuselimen päätökseen, jonka mukaan kadonneen oli palattava vuoden ja päivän kuluessa välttyäkseen avioerolta. Puolisoilla oli todellinen velvollisuus henkilökohtaiseen sitoutumiseen avioliitossa.⁸

Etsintäkuulutusten painottumisesta voi tehdä joitakin varovaisia päätelmiä, jotka yleensä pakenivat oikeutta. Aineiston pohjalta ei kuitenkaan vielä voi todistaa, kuinka hanakasti ihmiset tuohon aikaan pakenivat. Valtakunnallises-

¹NYGÅRD 1985, 120.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 24.8.1807, 8.9.1807.

³Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 2, 9.8.1827.

⁴Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 8.10.1807, 7.5.1807.

⁵Keuruun seurakunnan kuulutukset todistavat samaa. PITKÄNEN 1996, 138.

⁶Ks. myös LAPPALAINEN 1961, 71.

⁷PYLKKÄNEN 1991, 88.

⁸Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 4.12.1817.

sa vertailussa tuolloinen Vaasan lääni edusti kokonaisrikollisuuden määrässä suunnilleen keskitasoa.¹ Karkaamistapausten julkitulossa oli varmasti läänikohtaisia eroja, sillä maaherra kuulutusten laatijana viime kädessä päätti, mitkä tapaukset olivat kuuluttamisen arvoisia. Vaasan läänissä varkaustapaukset, sakon- ja veronmaksua pakeneminen, sekä sotilas- ja vankikarkuruus ilmeisesti yleisimmin katsottiin kuuluttamisen arvoisiksi.²

Etsintäkuulutukset sinällään eivät anna vielä luotettavaa kokonaiskuvaa alueellisesta rikosrakenteesta, ja kuvan selvittämiseksi täytyisikin tutkia lähinnä tuomiokirjalähteitä. Erilaisiin omaisuus- ja maksun laiminlyöntirikoksiin syyllistyneet muodostavat etsintäkuulutetuissa suurimman ryhmän.³ Kuulutukset kertovat sakkojen yleisyydestä sinänsä rangaistusmuotona. Rangaistuskäytännöissä ei tapahtunut suuria muutoksia, koska lakeja uudistettiin hyvin niukasti. Porvoon valtiopäivistä 1850-luvulle ulottunutta aikaa on kutsuttu tässä mielessä *pysähtyneisyyden ajaksi*.⁴

Etsintäkuulutuksista kuvastuu tietynlainen valvontamenteliteetti: lakia rikkonut oli saatettava vastuuseen, ja myös seurakuntalaiset olivat valvontavelvollisia. Etsintäkuulutukset saattoivat ainakin piilomerkityksessä olla kurinpitovälineitä. Kirkkokansalle tehtiin selväksi, että lakia rikkoneet otetaan kiinni ja saatetaan vastuuseen teoistaan. Etsintäkuulutuksissa eivät kuitenkaan näy suorasukaiset valvontapyrkimykset, koska niillä ei puututtu tavallisen lainkuuliaisen kansan elämään.

Erilaiset oikeuselimet käyttivät etsintäkuulutuksia erityisesti tiedotusvälineenään. Asiasisältö osoittaa, että viranomaisilla ei ollut kuitenkaan yksinoikeutta tähän. Tavallinen kansakin pääsi hyödyntämään kuulutuksia halutesaan julkisuutta tärkeille asioilleen. Etsintäkuulutukset saattoivat perustua asianomistajilta tulleisiin tietoihin

¹Ks. esim. SIREN 1995, 54.

²Ks. edellinen taulukko.

³Ks. rikosten yleisestä luokittelusta tarkemmin esim. SIREN 1995, 45.

⁴KEKKONEN 1991, 258, 259.

eli haluun saada oikeudellinen konflikti selvitettyksi. Tosin tässäkin tapauksessa tieto kulki välillisesti virkamiesten kautta.

3.1.2. Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset

Sotilasasioita, kaikenlaista kaupankäyntiä sekä löydettyä omaisuutta koskeneet kuulutukset olivat kauan keskeisiä. Niissä annettiin varsin yksityiskohtaisia määräyksiä ja tiedotuksia esimerkiksi komppanioiden kokoontumisajankohdista, salpietarin keitosta, myynnissä olevista tiloista ja rikollisilta löydettyistä, varastetuiksi epäillyistä tavaroista.¹

Sotilasasioiden huomattava määrä vuoden 1807 kuulutuksis-
kertoo lähinnä rykmenttien hallinnollisista uudelleenjärjestelyistä. Varsinaiset varustautumis- ja sota-aiheiset kuulutukset ilmeisesti tulivat vasta seuraavan vuoden puolella. Suomen sodan jälkeen sotilasasioiden määrä vähitellen laski. Rauhanteon jälkeen ruotusotaväki kotiutettiin ja sotilaiden toimeentulo järjestettiin. Suuriruhtinaskunta palasi rauhan aikaan, eikä sotilasasioista tarvinnut usein kuuluttaa. Harvat sotilasasioiden kuulutukset koskivat lähinnä sotilasetuisuuksia tai joidenkin joukko-osastojen sijoitteluita.²

¹Ks. esim. JYMA, JMKA II Efa 1, 3.9.1807, 18.1.1812; II Efa 2, 12.4.1822, 4.11.1822; II Efa 4a, 13.3.1837.

²Ks. esim. JYMA, JMKA II Efa 1, 22.1.1817, 3.2.1817, 7.11.1817.

Taulukko 2. Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset 1807 - 1837

KUULUTUSASIA	1807	1812	1817	1822	1827	1832	1837	YHT.
Verotus	4	1	4	1	1	-	1	12
Rahankäyttö	-	6	-	-	-	1	-	7
Sotilasasia	24	4	4	2	3	4	-	41
Tilahuutokauppa	4	2	1	3	4	3	2	19
Muu huutokauppa, kauppa tai elinkeinoasia	15	8	24	6	18	14	10	95
Maanmittaus	1	1	1	-	2	1	2	8
Makasiiniasia	3	1	2	1	3	4	1	15
Löydetty	11	3	26	6	9	7	4	66
Järjestys	1	1	3	-	2	2	3	12
Liikenne	-	1	6	2	2	2	-	13
Hallinto- tai käräjäasia	-	2	7	4	6	8	4	31
Korvaukset	1	3	2	-	1	1	-	8
Tulli- tai passiasia	-	2	-	-	-	-	6	8
Muut asiat	6	3	1	3	1	1	-	15
YHTEENSÄ	70	38	81	28	52	48	33	350

Lähteet: JyMA, JMKA II Efa 1-4a, Painetut viralliset kuulutukset ja ilmoitukset 1806-1837

Kuulutukset, joissa kerrottiin kaupankäyntiin ja muihin elinkeinoihin liittyneistä asioista, olivat usein ylempään tahon määräyksiä tai tiedotuksia. Tässä heijastui esivaltajohtoisen talouspolitiikan aika, jolloin uskottiin kansan kykenevän toimimaan vain ohjeiden varassa.¹ Tällaisissa kuulutuksissa saatettiin kehottaa viljan säästämiseen huonon vuodentulon vuoksi, rajoittamaan metsänhakkuuta keskeneräisen isojaon vuoksi tai kieltää vanhempia asettamasta liian

¹Turun ja Porin läänissä tilanne oli jokseenkin vastaava. Lääninhallituksen kuulutuksissa saatettiin antaa esimerkiksi varoituksia purjehdijoille ja tavalliselle kansalle, siitä kuinka on toimittava, jos vihollinen pääsee maihin. Suomen ja Venäjän välille luotiin asetus- teitse hyvin saumaton purjehdusyhteys 1800- luvun alussa. Ks. esim. BRUUN 1951, 142.

kovia syytinkivaateita lapsilleen.¹

Yksittäisillä porvareilla ja muilla elinkeinonharjoittajilla ei ollut juuri tapana mainostaa itseään. Kauppa-aiheisissa kuulutuksissa tiedotettiin yleensä joistain huutokaupoista. Näissä tarjottiin myyntiin tiloja, sotilasvirkataloja sekä irtainta omaisuutta, yleensä velkojen ja maksamattomien rästien vuoksi. Huutokaupalla annettiin tehtäväksi myös monet julkiset urakat vähiten työstä pyytävälle. Tuohon aikaan huutokaupalla uskottiin saatavan paras mahdollinen hinta.²

Järjestysaiheisissa kuulutuksissa saatettiin kehottaa hyvin moralisoivasti lopettamaan sotilaskarkureiden suojele, kieltää vanginvartijoita pakenemasta vangin kanssa rangaistuksen uhalla tai huomauttaa katekismuskuulustelujen aikaisista järjestyshäiriöistä.³ Usein järjestysaiheiset kuulutukset liittyivät myös jotenkin kerjäläisiin tai irtolaisiin. Järjestysaiheiset kuulutukset olivat siis rahvaan elämää koskevia käskyjä ja ohjeita. Suhteessa muihin lääninhallituksen kuulutuksiin niiden määrä jää aika vähäiseksi. On varsin mielenkiintoista, että tämän lajin kuulutuksissa ei mainittu mitään pietistisistä herätysliikkeistä, jotka olivat alkaneet orastaa jo 1700-luvulla ja muodostivat sittemmin uhan valtiolliselle yhtenäiskirkolle.⁴

Järjestysaiheisten kuulutusten tutkimiseen liittyy ongelma. Ne todistavat selvästi, että esivalta pyrki ainakin jossain määrin puuttumaan kansan elämään ja valvomaan sen tekemisiä. Vähäisen kuulutusmäärän ja työssä käytetyn otannan vuoksi todellisen kontrollin määrä ja laatu ei kuitenkaan vielä selviä. Sama ongelma liittyy oikeastaan muihinkin kuulutuksiin. On vaikea sanoa, missä määrin ne kertovat kuuluttamansa asian todellisesta laajuudesta ja merkityksestä.

¹JYMA, JMKA II Efa 1, 12.3.1817, 21.7.1817, 8.4.1817.

²PITKÄNEN 1996, 140

³JYMA, JMKA II Efa 1, 12.7.1817, 3.9.1807, 12.11.1817

⁴SUNDIN 1982, 51.

Suomen liittäminen Venäjän yhteyteen näkyi kahtena uutena kuulutuslajina, passi- ja tulliaiheisina kuulutuksina. Liikenneaiheisten kuulutusten henki ja sisältö oli hyvin järjestysaiheisia vastaava. Niissä saatettiin tiedottaa sataamista, joihin ei saanut matkustaa hyökkäysuhan, kulkutautivaaran tai karanteenin vuoksi. Toisinaan niissä tiedotettiin myös tienteosta tai -tarkastuksista.¹

Hallinto- tai käräjäasioiden kuulutuksissa tiedotettiin hallinnollisista päätöksistä, käräjien ajankohdista ja juridisista vahvistuksista. Suurinta ryhmää edustavat kuulutukset, joissa vahvistettiin kruununtilan isännöyden vaihto.²

Verotusta, rahankäyttöä, maanmittausta, makasiiniasioita sekä korvauksia koskeneet kuulutukset jäävät tutkitussa aineistossa vähäisiksi. Ilmeisesti näitä kuulutuksia ei säilynyt enempää, tai niiden "korkeasuhdanteet" eivät satuneet otantavuosille. Tuntuisi varsin todennäköiseltä, että kyseisiä kuulutuksia olisi julistettu enemmän, koska niissä kerrottiin esivallan ja kansan kannalta hyvin tärkeistä asioista.

Kruunu halusi saada verotulonsa, ja maksuliikenne oli Venäjän vallan alkaessa sekavaa. Isojako oli vielä osittain kesken Vaasan läänissä. Myös makasiiniviljaa tarvittiin paljon, erityisesti vuoden 1832 suuren kadon aikaan. Tästäkin on varmasti kuulutettu enemmän, kuten myös korvausten saannista. Korvausaiheiset kuulutukset tulivat Suomen sodan tapahtumien johdosta. Eniten niistä kuulutettiin ilmeisesti 1810-luvulla. Tämän jälkeen ne eivät olleet enää ajankohtaisia.³

Taulukossa on lopuksi vielä muut asiat-ryhmä. Tässä joukossa on satunnaisia ja yksittäisiä kuulutuksia, joita ei voi oikein asettaa muihin luokkiin. Tällaisissa kuulutuksissa kerrottiin esimerkiksi lainatun omaisuuden palauttamismahdollisuudesta, Turun yliopistolle myönnetystä etuisuuk-

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 3.11.1817; II Efa 2, 9.8.1822; II Efa 3, 3.9.1832; II Efa 1, 16.6.1817.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 3, 15.3.1832, 29.12.1832; II Efa 4a, 18.4. 1837.

³Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 8.10.1812.

sista sekä Puolan rintamalla kaatuneista suomalaissotilaisista.¹

E erityisesti hallinto- ja elinkeinoasiakuulutuksia voi pitää organisaation tuotteina, koska niillä pyrittiin erilaisiin hallinnollisiin päämääriin ja ne velvoittivat usein ihmisiä.² Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset edustivat organisaation ylläpitoviestintää.³ Ne olivat hallinnon jatkuvuuden ylläpitäjiä.

Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset välittivät määräyksiä, ohjeita ja tiedotuksia, joiden kautta hallinnolliset organisaatiot tarpeellistivat itsensä ja käyttivät valtaa. Näin ne olivat etsintäkuulutuksiin verrattuna esivaltakeskeisempiä. Niiden tieto tuli harvemmin tavalliselta kansalta joitakin löydetystä omaisuudesta tai tilakaupoista tiedotta-neita kuulutuksia lukuun ottamatta.

3.1.3. Seurakunnan paikalliset kuulutukset

Upseerit, paikallishallinnon virkamiehet ja eri toimihenkilöt antoivat eniten kuulutuksia. Upseereista voisi helposti olettaa, että seurakunnassa olisi kuulutettu eniten sotilasasioista. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan täkäläiset upseerit esiintyivät kuulutuksissa lähinnä tilanomistajina ja paikallishallinnon viranhaltijoina. Heistä tunnetuin oli kapteeni Wolmar Schildt, joka oli hyvin monipuolisena vaikuttajana ja merkkimiehenä.⁴

Taulukosta huomataan, ketkä joutuivat työnsä vuoksi eniten käyttämään kuulutuksia tiedotusvälineinä. Suurin ryhmä olivat nimismiehet ja voudit. Kauppiaat, käsityöläiset ja muut yksityiset eivät ilmoittaneet kovin runsaasti kuulutuksilla.

¹JyMA, JMKA II Efa 1, 1.8.1807, II Efa 2, 3.7.1822; II Efa 3, 15.10.1832.

²Ks. organisaation olemuksesta tarkemmin WIIO 1994, 170.

³WIIO 1994, 173.

⁴Ks. tarkemmin BERNDTSON 1986.

Yksityiset kuuluttajat olivat yleensä tilanomistajia tai jonkinlaisia kansan "uskottuja miehiä". Seurakuntalaiset kääntyivät viimeksi mainittujen puoleen tarvitessaan kirjoitustaitoisten apua, esimerkiksi huutokauppailmoitusten teossa.¹

Taulukko 3. Paikallisten kuulutusten antajat ja annettujen kuulutusten määrä 1807-1837²

Kuulutuksen antaja	Kuulutusten lukumäärä
Pappi	44
Upseeri	77
Nimismies	121
Vouti	201
Tuomari	42
Kirjuri	32
Maanmittari	23
Elinkeinonharjoittaja	17
Muu yksityinen	48
Yhteensä	605

Kuulutusten antajat olivat virka-asemansa sekä luku- ja kirjoitustaitonsa vuoksi maaseudun vaikutusvaltaisinta väestöä. Varsinaisen talonpoikaisväestön lukutaito vaihteli. Jyväskylän seudulla koulutilanne oli varsin olematon. Luku- ja kirjoitustaidon leviämiseen tähänneet pyhäkoulut tulivat vasta 1830-luvulla.³

Seurakunnan paikallisia kuulutuksia ja niissä esiintyneitä

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 7, 1.3.1837.

²Kuulutusten lukumäärä ei ole täysin sama kuin taulukossa 4. Tämä johtuu siitä, että taulukkoon 3 on otettu ainoastaan kokonaiset kuulutukset laskematta niissä esiintyneitä asioita, joita saattoi olla useampia.

³TOMMILA 1980, 254; HEIKKINEN 1987, 119; TOMMILA 1963, 115-116; JUVA 1963, 258.

asioita oli lääninhallituksen kuulutuksiin verrattuna on vähemmän. Taulukko 4:ssä asialuokitus on näin aiempaa suppeampi. Paikallisista kuulutuksista ei löydy kaikkia asiarhmiä, jotka olivat lääninhallituksen kuulutuksissa. Toisaalta jos löytyy, on parempi yhdistää niitä suuremmiksi ryhmiksi.

Seuraavassa taulukossa maksu- tai työvelvoitteiden ryhmään on sisällytetty kaikki lainaviljan, korkojen, verojen tai kymmenysten maksua käsitelleet kuulutukset. Lisäksi joukkoon on otettu tien kunnostuksesta, rakentamisesta tai aidanteosta tiedottaneet kuulutukset. Taulukosta löytyy muitakin yhdistettyjä asiaryhmiä, kuten varkaus- ja katoamisaiheiset etsintäkuulutukset.

Maksu- tai työvelvoitteet, viralliset yhteiset kokoontumiset sekä julkiset kauppailmoitukset ovat suurin ryhmä paikalliskuulutuksissa. Maksu- ja työvelvoitekuulutusten ryhmä on erityisen laaja. Lähes kaikista julkisista maksuista pyrittiin tiedottamaan ja kuulutuksilla. Kruunun lainaviljan maksupäivistä ja -paikoista kerrottiin hyvin tarkasti.

Kuulutuksissa oli toisinaan myös lista eri rästien maksuun velvoitetuista henkilöistä, ja tarkkojen ohjeiden jälkeen kehoitettiin maksamaan lainavilja, kruununvero, vuokratähti tai jollekin virkamiehelle kuulunut palkkasuoritus ulosmittauksen uhalla.¹ Tämä oli yleisin pakote. Vuokratähtijäillä ei ollut juuri minkäänlaista oikeusturvaa.² Paikallinen esivalta huolehti tarkasti vaadittujen maksujen suorittamisesta.³

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 15.11.1812; II Efc 2, 7.1.1817; II Efc 3, 22.12.1822; II Efc 5, 24.3.1827; II Efc 6, 25.8.1832.

²REPO 1936, 260.

³Sama henki kuvastuu Keuruun seurakunnankin kuulutuksista. PITKÄNEN 1996, 148.

Taulukko 4. Jyväskylän maaseurakunnan viranomaisten ja yksityisten kuulutukset 1807 - 1837

KUULUTUSASIA	1807	1812	1817	1822	1827	1832	1837	YHT.
Sotilasasia	5	6	-	4	4	-	1	20
Maksu- tai työvelvoite	25	43	23	53	43	26	47	260
Käräjät/ Käräjäasia	7	11	6	8	7	7	11	57
Varkaus- tai katoamistapaus	7	1	1	4	1	2	6	22
Omaisuu- den- tai manttaalinkirjaus, perunkirjoitus, tarkastus tai muu yhteinen kokoontuminen	4	20	25	31	30	37	30	175
Makasiiniviljan saanti- tai toimituspyyntö	6	3	-	4	3	2	7	25
Korvaukset	2	2	-	1	-	-	-	5
Kyyditysasia	-	3	1	3	-	1	3	11
Maanmittaus	5	2	4	-	2	1	2	16
Markkinat	-	2	-	-	-	-	-	2
Tilakauppa, huutokauppa tai muu kauppa	8	8	18	20	19	18	49	139
Metsästys tai kalastus	1	-	-	-	-	2	-	3
Rokotus	-	1	-	-	6	1	-	7
Muut asiat	3	4	3	4	4	4	8	34
YHTEENSÄ	73	106	81	132	119	101	164	776

Lähteet: JyMA, JMKA II Efc 1-Efc 7, Muut kuulutukset ja ilmoitukset 1806- 1837

Yhtä lailla kuulutuksissa voitiin tiedottaa muistakin työvelvoitteista ja niihin velvoitetuista, esimerkiksi maantienteosta, sillan rakentamisesta, vesistöjen perkuusta, tai rakennuspuiden toimittamisesta.¹ Myös asepalvelukseen velvoitettujen nimet luettiin julkisesti kuulutuksista.²

Näissä kuulutuksissa kansaa kehoitettiin maksamaan kruunulle saatavia ja tekemään työtä sen hyväksi. Työ oli hyvin vaihtelevaa ja kuulutuksissa kerrottiin tarkasti, mitä kenenkin tuli suorittaa. Lainaviljan, korkojen, verojen ja kymmenysten maksua käsitelleitä kuulutuksia on tässä ryhmässä erityisen paljon. Tämä kertoo tuolloin vallinneesta konkreettisesta viljan tarpeesta sekä uudisasutuksen vilkkaudesta, missä torppien perustaminen oli merkittävä uudisasutuksen muoto. Kuulutukset kertovat niinkään ajan verotuskäytännöistä. Uuden kotimaisen keskushallinnon tarvitsemat tulot koottiin pääosin maaveroilla, joiden perustana oli maanomistus.³

Seurakuntalaiset osasivat ilmeisesti niskoitellakin. Tästä kertoo nimismies Fernbergin antama kuulutus, jossa hän ilmoitti sillanrakentamisen peruuntumisesta, koska juuri kuukaan ei vaivautunut tulemaan paikalle.⁴ Lukuisat muut maksuvelvoitteet, esimerkiksi jonkin sotilasosaston ylläpitämiseksi, saattavat osoittaa todeksi Revon väitteen jyvaskyläläisten kokemasta verokurjuudesta.⁵

Muuhun jokapäiväiseen elämään paikallisten kuulutusten välityksellä ei juuri puututtu, ellei muutamia tarkastusaiheisia kuulutuksia oteta lukuun. Tästä ryhmästä voi mainita kuulutukset, joissa tiedotettiin lukkotarkastuksesta tai

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 26.11.1807, 8.7.1812; II Efc 2, 23.5.1817; II Efc 3, 25.5.1822; II Efc 5, 23.3.1827, II Efc 6, 29.12.1832. Nimismies valvoi ja velvoitti tarkasti seurakuntalaisia teiden kunnostukseen Keuruullakin. PITKÄNEN 1996, 145. Myös Lappalaisen tutkimusalueella nimismiehet ilmoittivat tietarkastuksista ja saattoivat antaa heti uuden kuulutuksen, jos tie oli jätetty huonoon kuntoon. LAPPALAINEN 1961, 58.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 19.7.1807.

³KUUSTERÄ 1989, 150.

⁴JyMA, JMKA II Efc 5, 23.5.1827.

⁵Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 28.2.1807, 11.2.1812, 26.10.1812; REPO 1936, 117.

laittomien metsänhakkuiden ja tilansiirron vuoksi tehtävästä tarkastuksesta.¹ Nämä kuulutukset jäivät kuitenkin hyvin vähäisiksi.

Vuoden 1807 kuulutuksissa tiedotettiin paikallisten kompanioiden kokoontumisista, palvelukseen velvoitetuista sekä ruotujen tarkastustilaisuuksista.² Tämä kertoo ruotujakolaitoksen ja rykmenttien uudelleenjärjestelyistä. Sodan jälkeen kuulutuksissa saatettiin yhä tiedottaa sotilasosastoiden sijoittamisesta ja värväytymismahdollisuuksista,³ mutta rauhan vuoksi sotilasetuisuuksista tiedottaneet kuulutukset lisääntyivät.⁴

Omaisuuuden- tai manttaalinkirjauksesta sekä maanmittauksesta tiedottaneet kuulutukset ovat mielenkiintoisessa vastaavuussuhteessa. Vuonna 1807 maanmittausta käsitelleitä kuulutuksia oli enemmän kuin vuonna 1812. Tämä voisi olla merkki tuohon aikaan vilkkaana toteutetusta isojaosta. Vuonna 1812 taas omaisuuden- tai manttaalinkirjaamisesta tiedotettiin kuulutuksissa useammin kuin viisi vuotta aikaisemmin. Tilojen halkomisen jälkeen tuli manttaalinkirjauksen aika. Vuoden 1812 kohtalaisen suuri määrä tarkastusaiheisia kuulutuksia kertoo myös uusien halottujen tilojen perustamisesta. Yhteisistä kokoontumisista tiedottaneet kuulutuksetkin lisääntyivät määrältään vuonna 1812. Todennäköisesti yhteistä päätöksentekoa vaatineita hallinnollisia asioitakin oli tullut enemmän.

Omaisuuuden- tai manttaalinkirjauksesta tiedottaneet kuulutukset kuuluivat toiseen suuryhmään eli yhteisten kokoontumisten kuulutuksiin. Eniten niissä oli perunkirjoituksesta ja omaisuudenjaosta tiedottaneita kuulutuksia. Mutta kuulutukset toimivat virallisena kokouskutsuna moneen muuhunkin tilaisuuteen. Kyseessä saattoi olla pitäjänkokous, maanjako-toimitus, uudistilan tarkastus tai tietyömaan tarkastus.

¹JyMA, JMKA II Efc 1, 29.1.1812, 13.6.1812, 14.10.1812.

²JyMA, JMKA II Efc 1, 18.5.1807(lukupäivä), 21.8.1807, 1.9.1807, 25.9.1807, 25.9.1807.

³JyMA, JMKA II Efc 1, 25.1.1812, 26.10.1812, 20.12.1812.

⁴JyMA, JMKA II Efc 1, 18.4.1812, 7.9.1812.

Asianosaisia ja työhön osallistuneita kehoitettiin olemaan paikalla.¹

Tilakaupoista, huutokaupoista tai muista kaupoista tiedotaneet kuulutukset muodostivat kolmannen suurryhmän. Irtaimen omaisuuden avoimet huutokaupat olivat tässä suurin luokka. Näissä ilmoituksissa annettiin tietoa myytävästä omaisuudesta, myyntipaikasta ja -ajankohdasta sekä siitä, kenen omaisuudesta oli kysymys. Yleensä kaupan syynä olivat maksamatta jääneet verot tai velat.²

Kuulutukset, joissa tiedotettiin makasiiniviljan saannista tai kehoitettiin toimittamaan vapaaehtoisesti viljaa makasiiniin, viestivät jatkuvasta leipäviljan tarpeesta. Sadot eivät olleet hyvinä vuosinakaan riittäviä, ja viljan sekaan jouduttiin usein laittamaan pettua.³ Mutta nämä kuulutukset kertovat myös siitä, että kansa oli ilmeisesti hieman haluton viljantoomitukseen, koska siihen täytyi kehottaa kuulustusten välityksellä.

Käräjäaiheisissa kuulutuksissa kerrottiin käräjien tulevasta kokoontumisista ja käräjillä päätetyistä asioista.⁴ Korvausaiheiset kuulutukset käsittelivät maksua jostain tehdystä työstä ja kyyditysaiheiset kyyditysurakkaa tai siitä saatua korvausta. Maanmittauskuulutuksissa tiedotettiin tulevasta maanjaoista.

Markkina-aiheisia kuulutuksia esiintyy vain kaksi. Ilmeisesti niistä päättäminen ei kuulunut pitäjänhallinnolle. Metsästy- tai kalastuskuulutukset liittyivät niistä perittäviin maksuihin. Vuonna 1827 ilmaantui paikalliskuulutuksiin useampia rokotusajankohdista ja -paikoista tiedotaneita kuulutuksia. Niissä rokottaja Hegglin antoi hyvin perusteellisia ohjeita rokotuksesta seurakuntalaisille.⁵

"Muiden asioiden" kuulutuksissa tiedotettiin esimerkiksi Mattilassa olleesta nahkurista, jolle saattoi toimittaa

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 6, 24.6.1832; II Efc 1, 23.11.1812; II Efc 7, 21.10.1837; II Efc 7, 5.7.1837.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 7, 29.4.1837, 29.5.1837.

³REPO 1937, 293.

⁴Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 2, 25.4.1817; II Efc 5, 15.3.1827.

⁵Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 5, 18.8.1827, 6.9.1827.

töitä.¹ Vuonna 1812 nimismies puolestaan valitti heinän varastamisesta, laittomasta metsänhakkuusta sekä kertoi Tampereen paperitehtaan ottavan vastaan lumppuja.² Myöhempiinä vuosina kuulutettiin esimerkiksi rippikoulun suorittaneesta irtolaisesta, lääkärin halusta saada tutkittavaksi lähdevettä, susivaarasta sekä irrallaan liikkuneista sioista, jotka tuli toimittaa pois kruunun niityiltä.³

Paikallisetkin kuulutuksetkin olivat ensisijaisesti oikeus- ja verohallinnon tiedotusväline. Ne käsittelivät hallinnon toimivaltaan kuuluvia asioita, ja esivallan tahdosta tiedotettiin kuulutuksissa. Tiedotusvälineinä paikalliskuulutukset palvelivat yleisesti myös pitäjänhallinnon tarpeita. Niiden avulla yritettiin toteuttaa yhteisiä hankkeita ja kehittää oloja. Vaikka kuulutuksissa tiedotettiin usein eri maksu- tai työvelvoitteista, niillä pyrittiin huolehtimaan hieman myös seurakuntalaisten hyvinvoinnista. Rokotus- ja korvausaiheiset kuulutukset ovat esimerkki tästä.

3.2. Julkistamisnopeus

3.2.1. Lääninhallituksen kuulutusten julkistamisaika

Lääninhallituksen kuulutukset kirjoitettiin ja ilmeisesti myös painettiin Vaasassa.⁴ Vaasasta ne täytyi kuitenkin toimittaa kaikkialle lääniin. Alueen laajuuden, pitkien etäisyyksien ja hitaiden kulkuyhteyksien takia tässä kului oma aikansa. Matka Jyväskylästä Vaasaan on noin 300 kilometriä. Maantieverkko oli huomattavasti pidentynyt ja parantunut kustavilaisena aikana. Lisäksi keskus- ja paikallis-

¹JyMA, JMKA II Efc 1, 17.10.1807, 29.11.1807.

²JyMA, JMKA II Efc 1, luettu 26.4.1812, 14.2.1812, 13.6.1812, 22.2.1812.

³JyMA, JMKA II Efc 2, 12.7.1817; II Efc 3, 25.4.1822; II Efc 5, 17.2.1827; II Efc 7, 26.6.1837.

⁴TOMMILA 1963, 16.

hallinnon välinen kirjeenvaihto pyrittiin pitämään säännöllisenä. Silti tiedonkulku oli yhä hidasta ja hankalaa. Kuten Sanna Kangasharjukin toteaa, oraalisen ja käsinkirjoitetun viestinnän aikana rytmit olivat hitaita ja viestintä vei paljon aikaa.¹

Jyväskylän maaseurakunta oli yhteydessä läänin pääkaupunkiin vuonna 1791 valmistuneen valtamaantien välityksellä, joka kulki Kuopiosta Vaasaan Rautalammin, Laukaan, Saarijärven, Alajärven ja Lapuan kautta. Tämä tie oli hyvin tärkeä tiedonvälityksen kannalta. Anita Kujanpään mukaan se lyhensi kirjeiden kulun peräti kolmesta neljään vuorokauteen. Uusi tie tehosti myös hallintoa ja oikeudenhoitoa.²

Maaherrat päättivät itse viikonpäivistä, jolloin posti kuljetettiin kruununpalvelijoiden välillä ja lähimpään postikonttoriin. He määräsivät myös postin viipymisajasta vaihtopaikoissa ja sen kuljetustavoista.³ Näin heillä oli suuri vaikutus tiedonvälityksen nopeuteen. Keski-Suomen postitoimisto sijaitsi vuoteen 1837 asti Laukaassa, jonne kuljetukseen velvoitetut talonpojat toimittivat postin. Postitoimistosta kihlakuntien postinkuljettajat toimittivat lähetykset edelleen lähialueille.⁴

Luetuksi tuloon kuluneen ajan voi määritellä kuulutuksen viimeisen päiväyksen ja papin "annettu"-merkinnän välisten päivien perusteella. Tähän on kuitenkin suhtauduttava varauksellisesti, koska mistään ei voi tarkistaa, minä päivänä kuulutukset tarkalleen lähtivät Vaasasta.⁵ Kaikissa tapauksissa aika ei ole edes laskettavissa, koska antomerkintä puuttuu, se on haalistunut lukukelvottomaksi tai on muuten epä johdonmukainen. Joissakin kuulutuksissa antomerkintä on nimittäin aikaisempi kuin viimeinen painettu päiväys.⁶ Ei

¹TOMMILA 1980, 257; PIETIKÄINEN 1988, 275; KUJANPÄÄ 1996, 1; KANGASHARJU 1996, 60.

²KUJANPÄÄ 1996, 64.

³PIETIKÄINEN 1988, 314.

⁴REPO 1937, 336; TOMMILA 1963, 135; PURANEN 1977, 398.

⁵Diaarit, joista lääninhallituksen kansliasta lähteneen postin lähetyspäivämäärät näkyisivät, tuhoutuivat todennäköisesti jo 1852 Vaasan kaupungin tulipalossa.

⁶Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 24.8.1807, 29.9.1812.

ole myöskään täysin varmaa, onko pappi tehnyt antomerkinnän välittömästi jumalanpalveluksen jälkeen vai jonain myöhempänä päivänä.

Taulukko 5. Lääninhallituksen kuulutusten julkistamisnopeus 1807-1837

Luetuksi tuloon kulunut aika vuorokausissa	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	yli 90 vrk
Kuulutusten määrä ¹	17	63	218	262	101	49	34	21	6	11

Lähteet: JyMA, JMKA II Efa 1-4a, Painetut viralliset kuulutukset ja ilmoitukset 1806-1837

Yleisimmilläänkin - ajan oloihin nähden - posti näytti kulkevan kohtalaisen nopeasti. Myöhästymisiä tuli usein kelien tai huolimattomuudesta aiheutuneiden viivästymisten vuoksi.² 1800-luvun alun lääninhallituksen kuulutukset ilmeisesti luettiin pääosin 21-40 vuorokauden kuluessa. Kuulutuksen julkistamisessa saattoi kulua toki yli 90 vuorokautakin ja alimmillaan alle kymmenen, mutta pääosin lääninhallituksen kuulutukset koetettiin julkistaa mahdollisen nopeasti.³

Taulukosta nähdään kuulutusten sijoittuminen välitysnopeuden ryhmiin. Edellämainittu taulukko ei kuitenkaan kerro vielä koko totuutta, koska siitä ei näy *kuulutyslajeja*. Seuraavat kaksi taulukkoa näyttävät tämän sekä etsintäkuulutusten että hallinto- ja elinkeinoasiakuulutusten osalta. Merkityt lukumäärät eivät ole täysin samoja kuin taulukoissa 1 ja 2. Taulukoissa 3 ja 4 on ainoastaan ne kuulutukset, joista julkistamisaika on jotenkin laskettavissa.

¹Laskettu kuulutusarkeissa olleiden yksittäisten kuulutusten määrän mukaan.

²PIETIKÄINEN 1988, 277.

³Timo Pitkänen on tutkinut Keuruun seurakunnan kirkonkuulutuksia 1800-luvun jälkipuoliskolta. Myös hänen tutkimusalueellaan kuulutusten julkistamisnopeuden keskiarvo oli samansuuntainen. Vuonna 1860 kuulutukset julkistettiin keskimäärin 28 vuorokaudessa. Tämän jälkeen päivien määrä vain kasvoi, ja vuoteen 1890 keskimääräinen julkistamisnopeus oli laskenut 45 vuorokauteen. PITKÄNEN 1996, 133, 134.

Taulukko 6. Etsintäkuulutusten julkistamisnopeus asiaryhmit-
tään 1807-1837

Luetuksi tuloon kulunut aika vuorokausissa

KUULU- TUSASIA	1- 10	11- 20	21- 30	31- 40	41- 50	51- 60	61- 70	71- 80	81- 90	yli 90 vrk	YHT.
Varas/ varastettu omaisuus	2	6	19	19	9	4	3	8	2	5	77
Varastettu tai kadon- nut hevo- nen	-	1	6	2	3	1	2	2	1	2	20
Sakonmak- sua ja/ tai veron- maksua paennut	5	12	37	33	15	7	8	6	-	2	125
Vanki- karkuri	-	9	21	17	6	5	7	3	1	3	72
Sotilas- karkuri	-	10	18	22	14	8	5	6	1	4	88
Murhaaja	-	-	3	5	-	-	1	-	-	1	10
Kadonnut palkolli- nen tai kisälli	-	2	15	9	4	4	1	2	1	2	40
Oikeudessa syytetty, tuomittu tai todis- tava	3	6	45	39	14	12	5	11	-	1	136
Puolisonsa jättänyt	-	4	9	5	3	2	2	3	-	-	28
Irtolainen	-	1	-	1	3	-	-	1	-	-	6
Luvatto- masti lai- nannut tai maksun laiminlyö- nyt	-	-	-	4	1	-	-	-	-	-	5
Väärän ra- han tekijä	-	3	1	1	1	1	-	1	-	-	8
Venäjältä karkotettu	-	1	7	10	5	1	1	-	-	-	25
Muu kadon- nut	1	2	18	12	7	3	3	1	-	3	50
Muu rikok- sentekijä	1	-	9	8	1	1	3	1	-	-	24
YHTEENSÄ	12	57	208	187	86	49	41	45	6	23	714

Lähteet: JyMA, JMKA II Efa 1-4a, Painetut viralliset kuulutukset ja ilmoitukset
1806-1837

Tutkitussa aineistossa kaikki etsintäkuulutukset keskittyivät julkistamisnopeudessaan selvästi 21-30 ja 31-40 vuorokauden aikajaksoihin. 41-80 vuorokauden jaksoista löytyi myös jonkin verran kuulutuksia. Mutta 1-20 sekä 81-90 vuorokaudessa on kuulutettu hyvin vähäinen osa kuulutuksista.

Suurimmat kuuluslajit levittäytyvät julkistamisnopeudessaan. *Erilaisten karkureiden* etsintäkuulutukset esiintyvät ryhmänä lähes kaikissa aikajaksoissa, vaikka sakko-, vero-, vanki- ja sotilaskarkureiden sekä oikeutta paenneiden kuulutukset painottuvatkin aika selvästi 21-50 vuorokauden jaksoihin. Voisi olettaa, että karkureiden etsintäkuulutuksista valittiin kullakin hetkellä kiireellisimmät. Vähemmän kiireelliset saatettiin siirtää myöhemmäksi. Murhaajien etsintäkuulutukset keskittyvät hyvin vahvasti 21-30 sekä 31-40 vuorokauden aikajaksoihin.

Esivalta halusi saada kaikki lain tieltä hairahtuneet nopeasti oikeuteen ja huomaansa, mutta tässä oli ryhmäkohtaisia eroja. Ilmeisesti erilaiset karkurit katsottiin vaarallisiksi ja haitallisiksi muulle yhteisölle. Murhaajien nopea kuuluttaminen tuntuu sinänsä johdonmukaiselta.

Väärän rahan tekijöiden ja luvattomasta vapaanaolosta syytettyjen irtolaisten kuulutukset hajaantuvat pitemmälle aikavälille. Irtolaisiin suhtauduttiin kielteisesti, mutta ehkä papit eivät kuitenkaan pitäneet heitä vaarallisimpina, sen enempää kuin väärän rahan tekijöitäkään. Väärän rahan tekijöiden todellinen merkitys rikollisryhmänä lienee pieni, koska tavallinen kansa ei tuohon aikaan käyttänyt paljon rahaa.

Myöskään puolisonsa jättäneet, kadonneet palkolliset ja kisällit, luvattomasti lainanneet tai jonkun muun maksun laiminlyöneet sekä muut rikoksentekijät eivät olleet esivallan vaarallisimpia, joten heistä ei kuulutettu kaikkein nopeimmin. Kaukana seurakunnasta tapahtuneet kirkonryöstökään eivät olleet paikalliselle esivallalle merkityksellisimpiä, joten niistä kuuluttaminen hajaantuu pitemmälle aikavälil-

le. Omistajiltaan hävinneitä hevosia näytettiin etsintäkuulutettavan lähinnä 21-40 vuorokauden kuluessa. Muut varastettua omaisuutta koskeneet kuulutukset julkistettiin nähtävästi tapauksen arvioidun kiireellisyyden mukaan.

Edellä mainittujen johtopäätösten kanssa täytyy olla varovainen. Lähdeaineisto on valittu otannalla, eikä se anna vielä täysin luotettavaa kokonaiskuvaa julkistamisnopeudesta vuosina 1807 - 1837. Julkistamisnopeuskin joudutaan laskemaan hieman epävarmojen lähdetietojen varassa.¹

Etsintäkuulutuksista ei löydy oikeastaan yhtäkään lajia, jolla olisi selvä vastaavuussuhde kuuluttamisnopeuteen, ehkä murhaajien kuulutuksia lukuun ottamatta. Kuulutuksesta näkynyt julkistamisnopeus ei kerro suoraan asian tärkeydestä, koska välitetty tieto käsiteltiin ensin lääninhallinnossa. Byrokraattinen käsittely vei oman aikansa. Voi kuitenkin pitää melko varmana, että valtaosa lääninhallituksen etsintäkuulutuksista julkistettiin 21-40 vuorokauden kuluessa.

Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutusten julkistamisnopeus oli hieman erilainen. Ilmeisesti nämä kuulutukset todella julkistettiin jonkin verran nopeammin. Hyvin harvan kohdalla kului yli 70 vuorokautta. Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutuksia oli tietysti vähemmän kuin etsintäkuulutuksia, joten kuuluttaminen kävi nopeammin.

Valtaosa kuulutuksista levittäytyy varsin laajalle julkistamisjaksolle, 11-60 vuorokauteen. Laaja hajonta näkyy erityisesti verotus-, huutokauppa- ja elinkeino- sekä löydetty-, hallinto- ja tulliaiheisissa kuulutuksissa. Etsintäkuulutusten tapaan harvat kuulutuslajit painottuvat selvästi johonkin julkistamisjaksoon.

¹Kts. tämän luvun alku, s. 40

Taulukko 7. Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutusten julkistamisnopeus asiaryhmittäin 1807 - 1837

Luetuksi tuloon kulunut aika vuorokausissa

KUULU- TUSASIA	1- 10	11- 20	21- 30	31- 40	41- 50	51- 60	61- 70	71- 80	81- 90	yli 90 vrk	YHT.
Verotus	-	4	4	2	2	1	-	-	-	-	13
Rahan- käyttö	-	-	1	3	1	-	-	-	-	-	5
Sotilas- asia	1	9	8	6	1	3	-	-	-	1	29
Tilahuu- tokauppa	-	2	4	6	2	2	-	-	-	-	16
Muu huu- tokauppa, kauppa, tai elin- keino	2	5	20	24	9	3	4	1	1	-	69
Maanmit- taus	1	3	2	3	-	-	-	-	-	-	9
Makasiin- asiat	-	4	3	5	2	-	1	-	-	-	15
Löydetty	-	1	14	18	15	2	4	5	1	-	60
Järjestys	-	5	3	2	1	-	-	1	-	-	12
Liikenne	-	2	7	3	1	1	1	-	-	-	15
Hallinto	2	2	21	16	8	5	6	1	1	1	63
Korvauk- set	-	1	1	4	-	2	-	-	-	-	8
Tulli	1	-	-	1	1	-	1	-	-	-	4
Muut asi- at	-	4	4	2	1	-	-	-	-	-	11
YHTEENSÄ	7	42	92	95	44	19	17	8	3	2	329

Lähteet: JyMA, JMKA II Efa 1- 4a, Painetut viralliset kuulutukset ja ilmoitukset 1806- 1837

Vähäiset rahankäyttö- ja korvausaiheiset kuulutukset keskittyvät selvästi 31-40 vuorokauteen. Näitä kuulutuksia on kuitenkin vähän, joten täyttä varmuutta julkistamisnopeudesta ei voi saada. Huutokauppa- ja elinkeinoaiheiset kuulutukset painottuvat 21-40 vuorokauden aikajaksoihin, kuten

liikenneaiheiset kuulutuksetkin. Löydetyistä omaisuudesta tiedottaneet kuulutukset painottuvat 21-50 vuorokauteen. Järjestykseenpitoon liittyneet kuulutukset julkistettiin lähinnä 11-30 vuorokaudessa.

Erilaisista kaupoista, löydetyistä omaisuudesta sekä hallintoasioista kertoneet kuulutukset ovat suurin asiaryhmä. Näin ne myös hajaantuvat laajalle aikamarginaalille. 11- 20 vuorokauden aikaryhmästä löytyy eniten sotilasaiheisia kuulutuksia. 21-30 vuorokauden jaksosta puolestaan kauppa- ja elinkeinoaiheisia, löydetyistä omaisuudesta sekä hallintoasioista kertoneita kuulutuksia.

Tästä voisi varovaisesti arvioida, että seurakunnan papit välittivät nopeimmin alamaisten turvallisuutta, hyvinvointia ja koko valtakunnan etua koskeneet kuulutukset. Tulliasiatkin olivat tärkeitä, mutta eivät kiireellisimpiä, koska rannikolle oli sentään matkaa. Siksi niiden julkistaminen saattoi venyä.

Tässä esitetyistä taulukoista ei nähdä julkistamisnopeuden vaihtelua vuosittain. Muutosta julkistamisnopeudessa kuitenkin tapahtui. Vuosien 1807-1822 kuulutusotannasta löytyy useampia etsintäkuulutuksia, joiden julkistamisessa kului yli 50 vuorokautta.¹ Vuosien 1827-1837 etsintäkuulutuksissa nämä aikaryhmät ovat taas selvästi vähäisempia. Hallinto- ja elinkeinoasioiden kuulutuksista ei löydy täysin samanlaista vastaavuussuhdetta. Näitä kuulutuksia on toisaalta vähemmän, joten ne eivät ehkä yhtä selvästi kuvasta muutosta.

Voisi kuitenkin olettaa, että tiedonvälitys jossain määrin nopeutui. Tähän saattoivat vaikuttaa teiden paraneminen, tehostunut postinkuljetusjärjestelmä sekä myös papit, jotka saattoivat pyrkiä lukemaan kuulutuksia joutuisammin. Tämä kehitys näkyy myös paikalliskuulutusten julkistamisnopeudessa.

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa, 31.1.1807; II Efa 1, 18.1.1812; II Efa 1, 22.9.1817.

3.2.2. Paikallisten kuulutusten julkistamisaika

Paikalliset kuulutukset pyrittiin julkistamaan yleensä hyvin nopeasti, viimeistään kymmenen vuorokauden kuluessa.¹ Papit näyttivät lukevan paikallisia kuulutuksia nopeammin kuin lääninhallituksen kuulutuksia. Pienemmän määrän vuoksi tämä oli helppoa, ja paikallisilla asioilla oli nähtävästi muutenkin suurempi arvo tiedonvälityksessä. Paikallinen kihlakunnanposti koetettiin järjestää kestikievariin vähän ennen valtakunnanpostia, että kirjeet kulkisivat ajoissa perille.²

Taulukko 8. Paikallisten kuulutusten julkistamisnopeus vuosina 1807-1837

Luetuksi tuloon kulunut aika vuorokausissa	Samana päivänä	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70
Kuulutusten määrä	53	519	8	20	17	6	2	5

Lähteet: JyMA, JMKA II Efc 1-7; Muut kuulutukset ja ilmoitukset 1806-1837

Parhaimmillaan kuulutukset saatiin luetuksi jo samana päivänä, kun ne oli annettu. Tällöin itse kuulutuksen laati ja tai joku hänen lähettämänsä kävi ilmeisesti jättämässä sen ennen jumalanpalveluksen alkamista.³ Taulukko 9:än on aiempien taulukoiden tapaan merkitty vain ne kuulutukset, joissa oli papin antomerkintä.

¹Myös Timo Pitkänen on päätenyt omalla tutkimusalueellaan tulokseen, että paikalliskuulutukset välitettiin nopeasti. PITKÄNEN 1996, 133.

²PIETIKÄINEN 1988, 314.

³LAPPALAINEN 1961, 14.

Taulukko 9. Paikallisten kuulutusten julkistamisnopeus asia-ryhmittäin vuosina 1807 - 1837

Luetuksi tuloon kulunut aika vuorokausissa

KUULUTUSASIA	Samana päivänä	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	YHT.
Sotilasasia	2	8	7	2	-	4	1	-	24
Maksu- tai työvelvoite	10	159	23	5	4	4	1	1	207
Käräjät/ Käräjäasia	1	1	11	7	7	2	-	3	62
Varkaus- tai katoamista-paus	1	16	1	-	-	-	-	-	18
Omaisuuden tai manttaalinkirjaus, tarkastus tai muu yhteinen kokoontuminen	14	123	5	2	3	-	-	1	148
Makasiiniviljan saanti tai toimituspyyntö	1	36	8	-	-	-	-	-	45
Korvaukset	2	2	-	-	-	-	-	-	4
Kyyditysasia	1	7	1	-	-	-	-	-	9
Maanmittaus	-	10	2	-	-	-	-	-	12
Markkinat	-	1	-	1	-	-	-	-	2
Tilakauppa, huuto-kauppa tai muu kauppa	12	100	9	3	2	-	-	-	126
Metsästys tai kalastus	-	1	1	-	-	-	-	-	2
Rokotus	-	9	-	-	-	-	-	-	9
Muu asia	6	16	-	-	-	-	-	-	22
YHTEENSÄ	50	9	68	20	16	10	2	5	690

Lähteet: JyMA, JMKA II Efc 1-7; Muut kuulutukset ja ilmoitukset 1806-1837

Oikeastaan kaikki kuulutukset - asiasisällöstä riippumatta - pyrittiin julkistamaan viimeistään kymmenen vuorokauden kuluessa. Lääninhallituksen kuulutusten tapaan suurimmissa

asiaryhmissä julkistamisen aikaväli pidentyi. Tähän joukkoon kuuluvat laajasti erilaisista maksu- ja työvelvoitteista, virallisista yhteisistä kokoontumisista sekä erilaisista kaupoista tiedottaneet kuulutukset. Lisäksi voi mainita käräjienpitoa ja käräjäasioita sekä omaisuuden tai manttaalinkirjausta käsitelleet kuulutukset. Näin voisi olettaa, että asiasisällön vaihtelu ja eritoten kiireellisyys vaikutti selvästi kuulutuksen julkistamisnopeuteen.

Lainaviljan, korkojen, verojen tai kymmenysten takaisinmaksua käsitelleiden kuulutusten ryhmä on laaja. Näissä kuulutuksissa annettiin tietoja maksujen suoritustavoista ja henkilöistä, jotka olivat maksuihin velvoitettuja. Makasii-neista ja muilta paikallisilta lainatun viljan maksutiedotukset julkistettiin kaikkein nopeimmin, alle kymmenen vuorokauden kuluessa.¹ Sama koskee myös niitä kuulutuksia, joissa vuokraviljelijöitä kehoitettiin suorittamaan vuokra-, korko- ja kymmenysmaksunsa.² Kruununverojen maksamisesta tiedottaneet kuulutukset julkistettiin jonkin verran myöhemmin. Tästä voisi päätellä, että kuulutusasioina paikalliset vuokra- ja viljasaatavat olivat kirkolliselle esivallalle tärkeämpiä kuin kruunun saatavat.

Lisäksi maksu- tai työvelvoitteiden kuulutusryhmästä löytyy lähinnä päivätyö- ja kyyditysvelvoitteista sekä kyytirahan ja muiden sekalaisten maksujen suorituksesta kertoneita tiedotteita. Kuulutusryhmää tarkasteltaessa huomataan, että muut maksu- tai työtiedotukset annettiin julki kohtalaisen nopeasti, mutta kyytirahan ja ruotumaksujen suorituksesta kuulutettiin paljon myöhemmin.

Käräjäaiheisista kuulutuksista voi todeta, että käräjäkutsut sekä käsitellyistä asioista ja päätöksistä tiedottaneet kuulutukset julkistettiin pikaisesti, noin 2-15 vuorokauden kuluessa. Tulevien käräjien kokoontumisista kuulutettiin sen sijaan huomattavasti myöhemmin, joskus yli 20

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 19.12.1807, 27.11.1812; II Efc 3, 22.12.1822; II Efc 5, 15.9.1827; II Efc 6, 2.5.1832.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 30.1.1812; II Efc 5, 28.7.1827; II Efc 6, 21.4.1832.

vuorokaudenkin kuluttua.¹ Kokoontumisista ilmoittaminen ei ollut kiireellisintä ja tärkeintä, kun kuulutuksessa ilmoitettu käräjäpäiväkin oli usein pitkän ajan kuluttua. Ainoana poikkeuksena aineistossa on eräs Lapuan käräjistä tiedottanut kuulutus, joka annettiin jo kolmen vuorokauden kuluttua.²

Omaisuuksien- tai manttaalinkirjausta käsitelleistä kuulutuksista löytyy muutamia tiedotuksia, joiden luetuksi tulossa kului 29-39 vuorokautta. Näissä tiedotettiin yleensäkin niistä kirjaamistilaisuuksista, jotka eivät olleet aivan lähiaikoina. Esimerkiksi 18.9.1812 päivätyssä kuulutuksessa tiedotettiin vasta joulukuussa pidettävistä manttaalinkirjaamistilaisuudesta.³

3.3. Välitetty tieto

3.3.1. Yleinen esitystapa

Kirkonkuulutuksiakin voi tarkastella omana kielellisenä merkkijärjestelmänään. Kuulutusinstituutiota ei ole kuitenkaan helppoa asettaa johonkin koodiluokkaan. Erilaiset viralliset tahot, nimismiehet, maaherrat ja muut toimihenkilöt esiintyvät yleensä tiedonvälityksen subjekteina. Persoonallisten ja omakohtaisten merkitysten välittämiseen kuulutuksia ei kuitenkaan käytetty, ainakaan kovin näkyvästi. Semanttisesti ajateltuna merkkien käytössä on tiettyä rajoittuneisuutta ja suppeutta, koska kuulutuksissa on tietty esityskaava ja kuulutettavat asiat ovat virallisia ja

¹JyMA, JMKA II Efc 1, 22.8.1807, 22.2.1812; II Efc 2, 4.6. 1817, 29.8. 1817; II Efc 6, 18.5. 1832.

²JyMA, JMKA II Efc 1, 9.1.1812.

³JyMA, JMKA II Efc 1, 8.1.1812, 21.1.1812, 18.9.1812, 31.10.1812.

hallinnollisia.¹

Kuulutuskieltä voi tarkastella omien, sitä koskevien sääntöjen joukkona.² Jonkinlaisena yleisenä perussääntönä on, että ensin ilmoitettiin mahdollisesta tahosta, jolta alkuperäinen tieto oli tullut. Kenraalikuvernööri, toinen maaherra, keisari ja erilaiset käräjät esiintyvät tiedon alkulähteinä, kutakuinkin tässä tärkeysjärjestyksessä, ellei tieto tullut kuuluttajamaaherralta itseltään.

"*Syystä että asianomaiset ovat minulle tehneet pyynnön...*"³ oli varsin yleinen aloitusmuoto. Sitten seurasi varsinainen asia ja lopuksi tiedotettiin keitä asia mahdollisesti velvoittaa. Velvoitettujen joukko saattoi olla joskus hyvinkin laaja. "*Allmän Kungörelse*"- otsikko jo tarkoitti, että tieto ei ollut yhteen lääniin sidottua, vaan sitä sai levittää muuallekin.

Millaisia kuulutukset ovat ilmaisutyyliltään? Yleisin piirre on *perusteellinen monisanaisuus*, jolla kuulutettavasta asiasta kerrottiin. Kielen tuli olla korrektia, seikkaperäistä ja asiat hyvin esille tuovaa. Ajan tavan mukaan kielenkäyttö oli rakenteellisesti laveaa ja monilauseista, mutta asiat pyrittiin sanomaan mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Omaksi kysymykseen jää, missä määrin kuulutuksia kuunnellut kansa jaksoi ottaa vastaan tietoa annetussa muodossa.

Kuulutusten kieli on virallisluonteista "pöytäkirjakieltä." Kirjoittajat eivät toimineet yksityishenkilöinä, vaan yleensä maallisen tai kirkollisen hallinnon palveluksessa. Tästä johtuen kieli on epäpersoonallista. Se on myös varsin *imperatiivista*, koska kuulutukset sisälsivät useimmiten erilaisia käskyjä ja kehotuksia. Kuulutukset ilmentävät tässä mielessä foucault'laista valtakäsitystä: valta on jotain mikä asettaa rajoja, kieltoja ja käskyjä.⁴ Kuulutuk-

¹Ks. tässä luvussa käytetyistä tieteellisistä metodeista tarkemmin LEPISTÖ- NENONEN 1991, 332-340.

²BARTHES 1985, 69, 98.

³Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 2, 10.8.1827.

⁴ALASUUTARI 1995, 57.

set kuvastavat karrikoidusti "massa - johtaja"- tyyppistä viestintätilannetta. Kuulutukset olivat myös rituaalisia viestintävälineitä. Niiden avulla luotiin tilanne, jossa ei sinänsä opittu mitään uutta, vaan muodostettiin ja vahvistettiin määrättyä kuvaa maailmasta,¹ sellaisena kuin kuulutusten antajat sen halusivat.

Kuulutuksilla pyrittiin - julkistamisen kautta - oikeudenmukaistamaan ja vahvistamaan eri asioita. Tämä pyrkimys heijastuu erityisesti tilansiirroista tiedottaneissa kuulutuksissa. Niissä vedottiin tarkasti laillisiin säädöksiin, mutta annettiin toisaalta oikeus valittaa, jos joku piti sitä aiheellisena.² Kuulutuksissa esiintyneet asiat vaativat usein myös täydentämistä tai korjaamista.

Viestintävälineisiin pääseminen mahdollistaa vallan ja sosiaalisen valvonnan harjoittamisen. Viestinnän avulla voi tarjota valtaapitävien ideologiaa, arvoja sekä asenteita, ja vastaanottaja saattaa usein huomaamattaan hyväksyä ne. Tällöin voi tapahtua myös indoktrinaatiota eli piilosuostuttelua. Piilosuostuttelua käytetään järjestelmällisesti ja tietoisesti jonkin asian ajamiseksi sanoman avulla.³

Kuulutusten tavoitteena oli ilmiselvästi tähdentää lain kirjaimen noudattamista. Tämä ei näy kovin suorasti, joten voi siis puhua piilosuostuttelusta. Kansanmiehen ja -naisen tuli hoitaa tarkasti ja täsmällisesti velvollisuutensa, noudattaa lakia ja olla esivallalle kuuliainen. Kirkonkuulutukset ilmentävät selvää valtasuhdetta, joka ylemmällä esivallalla ja paikallisilla virkamiehillä oli kansaan. Valtasuhteessa saatettiin käyttää käskyjä ja jopa uhkauksia halutun päämäärän saavuttamiseksi.⁴

Näin kirkonkuulutukset ovat hyvä esimerkki joukkotiedotusvälineestä, joka pyrki välittämään yksilöille poliittisesti hyväksyttäviä mielipiteitä, asenteita ja käytöstapo-

¹MANNINEN 1984, 170.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 2, 1.5.1827, 18.5.1827.

³GILES- WIEMANN 1989, 370; FISKE 1992, 94, 97; WIIO 1994, 246.

⁴KUNSCH 1993, 100.

ja.¹ Toisaalta niillä pyrittiin ajamaan myös jokaisen oikeusturvaa, kuulutettaessa esimerkiksi kadonneesta tai varastetusta omaisuudesta.²

Vanhassa seremoniallisessa hallinnossa muodollisuus oli hyvin tärkeää. Kirjeillä oli tarkat puhuttelu-, aloitus- ja lopetuskaavat, joiden lisäksi lähettäjän täytyi muistaa saajan kaikki tittelit ja arvonimet.³ Kirkonkuulutuksetkin tiedottivat asioista tässä hengessä. Mikäli tieto oli tullut ensiksi joltain ylemmältä taholta, arvonimet ja virka-asema mainittiin tarkasti. Jos tiedon vastaanottajalla oli virka tai arvonimi, tämä ilmaistiin myös. Kuulutustenkin kieli on näin sidoksissa aikansa yhteisöön, normeihin, tottumuksiin ja sosiaalisiin käytänteisiin. Se kertoo hallinnon seremoniallisuudesta, joka saattoi ulottua paikallistasolle asti.⁴

Wiio toteaa: "Kielellisen ymmärrettävyyden merkitys on viestinnässä suuri, sillä kielellisiä tekijöitä on ehkä helpointa muuttella sanoman ymmärrettävyyden varmistamiseksi."⁵ Havainnollinen sanoma sisältää paljon esineellisiä, konkreettisia ilmauksia ja vastaanottajalle tuttuja käsitteitä. Käsitteellinen sanoma sisältää taas outoja abstrakteja käsitteitä, vierasperäisiä sanoja ja monimutkaisia lauserakenteita.⁶

Kirkonkuulutukset eivät sisältäneet kovin outoja ja abstrakteja käsitteitä. Niitä kuunnellut kirkkorahvas ymmärsi kyllä etsintäkuulutukset, maksu- ja työvelvoitukset sekä oman elämänpiirin elinkeinoasiat. Tässä oli tietysti huomioitu vastaanottajat, joille kuulutukset oli tarkoitettu. Kansan oli helppo samastaa itsensä vastaanottajaryhmäksi, koska kuulutuksissa tiedotettiin heille tutuista ja ymmärrettävistä asioista.⁷

¹O'KEEFE - REID-NASH 1989, 426.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 3, 12.3.1832.

³TIIHONEN - YLIKANGAS 1992, 213.

⁴CHOMSKY 1990, 66; TIIHONEN - YLIKANGAS 1992, 151.

⁵WIIO 1994, 133.

⁶WIIO 1994, 132, 133.

⁷WIIO 1994, 132.

Jos ajatellaan kieltä puhetta säätelevänä piilorakenteena, voi katsoa puheen viitanneen varsin konkreettiseen kielelliseen todellisuuteen. Koodia ei voi siis pitää kovin monipuolisena. Sanoma oli ymmärrettävää, koska ainakin sisällöltään kieli oli tuttua niin antajalle kuin vastaanottajalle.¹ Joskus kuulutuksissa piirtyi konkreettisesti hyvin selvä kuva mainitusta asiasta, ihmisestä tai esineestä, mutta yleisesti kuvatut kohteet olivat varsin persoonattomia ja neutreja. Niistä kerrottiin vain se, mikä oli asian kannalta tarpeellista ja merkityksellistä. Kuvatuilla kohteilla ei ollut sinänsä itseisarvoa, vaan aina välillinen merkitys jonkin hallinnollisen tai juridisen tehtävän toteuttamisessa.

Ilmaisutavan laveutta ja monilauseisuutta voisi helposti pitää sanoman vaikeuttajana, mutta tulkinta ei ole aukoton, koska se on tehty nykypäivän näkökulmasta. On hyvinkin mahdollista, että kuulutusten vanhahtava kirjakieli - jota pappi suomeksi kääntäessäänkin lienee puhunut - oli juuri sitä kieltä, jota kansa oli oppinut ymmärtämään ja kuulemaan. Tietysti on mahdollista, että ääneen lukiessaan pappi jonkin verran tiivistä ja yksinkertaista kuulutusten sanomaa. Näin kirjoitetusta tekstistä nähtävä laveus ja monilauseisuus saattaakin olla harhaanjohtavaa.

Mikäli kuulutuksia tarkastellaan vielä vaikean ja helpon kielen kriteereillä, havaitaan että ne täyttävät vaikean kielen normit pitkien sanojen, adjektiivien, adverbien ja monisanaisten lauseiden runsaudessa. Helpon kielen kriteereihin sopii ainoastaan tavallisten sanojen suhteellinen runsaus.² On kuitenkin muistettava, että kieltä luokitellaan tässä omaan aikaansa kuulumattomilla normeilla. Ja kuten jo sanottiin, luettuna kirjoitettu teksti on saattanut olla toisenlaista. Mutta tätä on hyvin hankala tarkistaa mistään historiallisesta lähteestä.

¹Tämä on onnistuneen viestintätapahtuman yksi perusedellytys. CHOMSKY 1990, 67.

²WIIO 1994, 141.

Kuten aiemmin todettiin, kuulutukset välittivät virallista ja hallinnollista tietoa. Kuulutukset olivat valtion- ja paikallishallinnon hyväksymä tiedotuskanava, jolloin tietokin oli sen mukaista. Kuulutukset kuvastavat hyvin byrokraattista hallintojärjestelmää.¹ Erilaisiin sääntöihin ja määräyksiin viittaamalla niissä kerrottiin hyvin tarkasti, mitä velvoitettujen tuli tehdä. Kuulutukset heijastavat myös vallan ja hallintorakenteiden hierarkkisuutta. Ylemmältä taholta annettiin kehotuksia, tiedotuksia ja ohjeita, joiden mukaan alemman hallintoportaan ja alamaisten oli toimittava. Lääninhallituksen kuulutukset velvoittivat tässä mielessä enemmänkin paikallista virkamiehistöä. Paikalliset virkamiehet velvoittivat omissa kuulutuksissaan puolestaan seurakuntalaisia.

Lääninhallituksen kuulutusten tieto oli sananmukaisesti rakennettua², koska se oli tullut osasina eri tahoilta. Maaherra - tai hänen poissaollessaan kaksi muuta virkailijaa - valikoivat ja kokosivat nämä "tiedon sirpaleet" kuulutuksiksi. Paikalliset kuulutukset eivät syntyneet täysin samalla tavalla, koska niissä kuulutettiin yleensä kerrallaan vain yhdestä asiasta.³

Täyttyessään oikeusinstituutioilta ja hallinnollisilta tahoilta saamaansa tiedotustehtävää kirkonkuulutukset olivat mukana hallinto-organisaatioiden omassa toiminnassa.⁴ Niiden avulla pyrittiin toteuttamaan lakia ja järjestystä. Siksi niissä mainittiinkin asioista, joilla oli merkitystä tuon päämäärän saavuttamisessa.⁵

Esimerkiksi jonkun aikeista lunastaa viljelemänsä kruunun-tila perintötilaksi ilmoitettiin, koska viljelijällä ei ollut perimyoikeutta tilaansa ja vastustajat saivat kuukau-

¹Kuten Denise Francois - Geigerikin toteaa: " Teksti edustaa organisaatiota, joka on sille ominaisinta." FRANCOIS- GEIGER 1990, 180. Ks. myös WIIO 1992, 192;

²Ks. tästä problematiikasta tarkemmin FISKE 1992, 145.

³Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 23.11.1812.

⁴Vuosisadan lopulla, kun maaseudun kulttuuri- ja yhteiskuntaelämä vilkastuivat, yksityishenkilöt ja erilaiset seurat alkoivat myös mainostaa ja ilmoittaa kuulutusten kautta.

⁵Tämän osoittavat erityisesti etsintäkuulutukset. Ks. myös RENVALL 1983, 208.

den aikaa esittää mahdollisen valituksensa.¹ Kuulutuksilla oli myös tarkoitus laillistaa jo valmiiksi päätettyjä asioita, koska niissä saatettiin tiedottaa käräjillä vahvistetuista tila- tai maakaupoista.

Heikki Kirkinen toteaa, että "hallitsevana ja jäsentävänä tekijänä ovat tilanteeseen osallistuvien ihmisten tavoitteet ja pyrkimykset sekä niiden vaikutus tilanteen muutokseen."² Kuulutusten tekijöiden, maaherran ja paikallisten viranomaisten, ensisijaisina vaikuttimina olivat vallinnut käytäntö sekä viranhoito.³ Kuulutuksissa olleita tiedotuksia ja kehotuksia täytyi välittää virkavelvollisuuden ja sen vuoksi, ettei nuhteita ja valituksia olisi tullut ainakaan ylemmiltä tahoilta.

On vaikea sanoa, oliko kuulutusten antajilla kovin henkilökohtaisia intressejä ja motiiveja, oman aseman ja toimeentulon turvaamista lukuun ottamatta. Virkamiehinä heille oli luonnollisesti tärkeää, että etsintäkuulutetut saataisiin kiinni ja kaikki asiat toimitettua lain mukaisesti. Ylempi sääty- ja virkayhteisö oli viiteryhmä, johon kuuluttiin ja joka vaikutti myös sanoman sisältöön.⁴ Sanomasta tuli näin virallisluonteinen ja vastaanottajaryhmää katsottiin ylhäältä päin. Sitä pidettiin hallittavana ja holhottavana kokonaisuutena.

Kuulutusten sisältämän tiedon tuli olla tarpeellista ja tarkoituksellista. Erilaisten määräysten ja tiedotusten sävy on usein jollakin tavalla kehottava: "... että yxi laillinen peräänkatsomus ja kassationi mönstringi, pitä Minulda ynnä Regementin Chefin kanssa, kohta Compagnioittain pidettämän." ⁵

Kirkonkuulutusten aatteellista motivaatiotaustaa voisi kutsua virkavaltaiseksi valvonta- ja holhousideologiaksi. Kuulutusten avulla kontrolloitiin sitä, että kansa huolehti-

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 19.7.1817; AARNIO 1991, 60.

²KIRKINEN 1987, 127.

³Ks. problematiikasta RENVALL 1983, 99.

⁴WIIO 1994, 89.

⁵JyMA, JMKA II Efa 1, 25.12.1807.

si sille määrätyistä velvoitteista. Ellei niin tehty, voitiin heti muistuttaa: "...Mutta sitä vastoin on *Rahvas* muissa osissa täysin ja kokonaan syrjään asettanut velvollisuutensa jatkuvalla huolella tieosuuksia parantaa, vaan sitävastoin antanut niiden puolustamattomalla tavalla rappeutua ja joka vuosi huonontua." ¹

Valvonta ei kohdistunut yksinomaan kansaan, vaan myös paikalliseen esivaltaan: "...ja velvoittaa se asianomaisia kruununvouteja kiireesti tänne lähettämään todistuksen siitä, että tämä kuulutus tuli kihlakunnankunnan kirkkoissa luetuksi..."². Ilmeisesti kuulutukset heijastivat jonkinlaista vaatimusta yhteisvastuullisuudestakin. Jokaisen tuli täyttää paikkansa yhteisössä ja osallistua yhteisten asioiden ja hankkeiden hoitamiseen. Vaikuttamalla vahvasti kansan ajattelutapaan kuulutukset olivat osaltaan luomassa vielä nykyäänkin vaikuttavaa lain ja esivallan kunnioituksen perinnettä.³

3.3.2. Lääninhallituksen kuulutukset

Velvollisuuden täyttäminen, lainkuuliaisuus ja esivallan kunnioitus ovat yleisimmät arvot ja asenteet, joita kuulutuksilla välitettiin. Oikeusideologia oli kuulutuksissa vahvasti taustalla. Sen voi kiteyttää seuraavasti: 1) Virkamiesten menettelyn kansaa kohtaa tuli olla oikeudenmukaista. 2) Kansan oli pyrittävä lainkuuliaiseen ja oikeudelliseen käyttäytymiseen. 3) Jokaisen tuli huolehtia tarkasti velvollisuuksistaan.

Erityisesti esivallan ylintä päämiestä tuli rakastaa ja kunnioittaa: "*Hänen Keisarillinen Majesteettinsa alati jatkuvassa maanisällisessä huolenpidossaan näistä suomalaisista*

¹JyMA, JMKA II Efa 1, 16.6.1817.

²JyMA, JMKA II Efa 1, 4.2.1817.

³KLAMI 1970, 235.

alamaisistaan....Vaasan läänin asukkaiden pitää syvällä alamaaisella kunnioituksella ja kiitollisuudella tunnustaa osoituksia Hänen Keisarillisen Majesteettinsa maanisällisistä huolenpidoista..."¹ Varsin usein vedottiin myös häneltä tulleisiin päätöksiin ja kehotuksiin.

On tietysti eri asia, kokivatko papit ja kuulutusten tekijät välittävänsä tietoisesti autokraattisia arvoja ja asenteita, mutta kuulutuksista ne ilmenevät selvästi. Muunlaiset ideologiset vaikuttamispyrkimykset, esimerkiksi maanpuolustushengen nostattaminen pataljoonien kokoamisesta tiedottavassa kuulutuksessa,² jäivät hyvin harvinaisiksi.

Lääninhallituksen kuulutusten henki oli todella harvoin tiukan autoritaarinen ja käskävä. Sävy oli yleensä maltillinen. Työkehotuskuulutukset annettiin tässä hengessä: "Asianomaiset tien osuudenomistajat ovat täten kehotettuja huomenna aloittamaan yleisten kesämaanteiden lapiointien..."³ Tietysti poikkeuksia löytyy. Tämän voi todeta esimerkiksi kuulutuksesta, jossa hieman uhkaavasti kehotettiin suorittamaan makasiinimaksut viljassa tai rahassa. Ellei näin tehty, virkamiehillä oli oikeus panna toimeen pakkohuutokauppoja.⁴

Fisken mukaan toiste on sitä, mikä on välitettävässä sanomassa ennustettavaa tai totunnaista.⁵ Toiste näkyy selvimmän lääninhallituksen monissa etsintäkuulutuksissa, joissa on selvästi toistuva kaava sekä rakenne. Ensin kerrotaan mahdollisista kuuluttamisen syistä, sitten kuulutetuista itsestään ja lopuksi seuraa kehoitus: "...on kruunun ja kaupungin virkamiesten velvollisuutena, häntä tarkasti hakea, yllätyksellä ottaa kiinni ja kruunun vankilaan lähettää".⁶

¹JyMA, JMKA II Efa 2, 31.5.1822; II Efa 3, 21.12.1832.

²JYMA, JMKA II Efa 1, 1.12.1817

³JYMA, JMKA II Efa 4a, 20.4.1837

⁴JYMA, JMKA II Efa 1, 1.9.1817

⁵FISKE 1992, 25

⁶JYMA, JMKA II Efa 1, 5.12.1807

Tiedotukset, joissa etsintäkuulutettiin kerralla useampia ihmisiä, päättyivät yleensä seuraavasti: " *Kaikki nämä henkilöt ovat täten yleisesti kuulutettuja vihjeenä jokaiselle, erityisesti kruunun ja kaupungin virkamiehille heitä tarkasti jäljittää*".¹ Jos kuulutettu oli ulkomaalainen, tiedonantajaksi oli merkitty yleensä kenraalikuvernööri. Suomalaisen kuulutettujen tiedot tulivat eri maaherroilta sekä oikeusistuimilta.

Etsintäkuulutuksissa annettiin tarkkoja tietoja karkaamispaikoista sekä kuulutettujen kotiseuduista. Näin tehtiin sen vuoksi, että tiedettäisiin, mistä asianomaiset henkilöt voisi tavoittaa. Sakon- tai veronmaksua paenneiden kuulutuksissa voitiin lisäksi antaa käsky maksujen pakkoperinnästä, jolloin vankilaan toimittaminen ei ollut välttämätöntä. Kaikkien kuulutusten kuulleiden tuli pitää silmänsä auki, mutta aivan erityinen velvollisuus oli virkamiehillä tapauksissa, joissa kuulutettiin sakko-, vero- tai oikeudenkäyntikarkureita.

Etsintäkuulutukset olivat yleissävyltään muuten varsin maltillisia. Ilmaisuuksiin oli tarkkanäköistä, eikä nuhtelevia tai moralisoivia ilmauksia käytetty. Ketään ei myöskään loukattu tai moitittu jyrkästi. Kuitenkin joissain kuulutuksissa saattaa piirtyä hyvinkin elävä kuva kadonneesta ihmisestä: " *...tiedetään Mörckin olevan kolmekymmentä vuotta vanha, keskimittainen kasvultaan vaaleanruskeiden hiusten ja ruskeiden silmien kanssa...*"² Kuulutuksissa annettiin tuntomerkkejä ilmeisesti tapauksen arvioidun tärkeyden ja vaarallisuuden mukaan. Tietysti tähän saattoi vaikuttaa sekin, oliko tiedon lähettäjä antanut tuntomerkkejä kuulutettavasta.

Annetun tiedon vahvistamiseksi vedottiin usein jonkin oikeusinstituution päätökseen: " *...Kuopion läänin Tohmajärven ja Pelkjärven pitäjien kihlakunnanoikeuksien tekemän päätöksen mukaan...*". " *... Asianomaisilta tuomioistuimilta*

¹JYMA, JMKA II Efa 1, 27.2.1817

²JyMA, JMKA II Efa 1, 5.12.1807.

tulleen päätöksen mukaan...".¹ Kuuluttamissyyn tarkka dokumentointi palveli myös tätä tarkoitusta. Kun kuulijat saatiin vakuuttuneiksi, ettei ketään takaa-ajeta aiheetta, asia sai lisää tärkeyttä ja merkitystä.

Myös hallinto- ja elinkeinoasioiden kuulutuksissa vedottiin usein lain mukaan annettuihin määräyksiin, oikeuselimen päätöksiin tai ylemmältä taholta tulleisiin käskyihin: "*Kuninkaallisen majesteetin käskynhaltija on minulle uloslähetetyllä kirjoituksella tehnyt tiedettäväksi, että Kuninkaallisen Sota- ja Kamarikollegion määräyksen seurauksena, Lautanalan majoitusmestarin puustelli Vehmaan pitäjässä ja kihlakunnassa Turun läänissä...*".² Senaatin kuulutukset annettiin yleensä keisarin nimissä, mikä ilmenee kuulutusten alku- ja loppumuodollisuuksista.³

Tällä auktoriteetteihin vetoamisella pyrittiin vahvistamaan kuulutuksessa olleen tiedon pätevyyttä ja oikeudellisuutta. Lisäksi tietolähteen tarkka dokumentointi toi sanomaan lisää uskottavuutta. "*Seurauksena hänen Korkea-arvoisen Suomen Kenraalikuvernöörin minulle antamasta kirjoituksesta, päivätty 27 marraskuuta (9. joulukuuta) kuluneena vuonna, sub n:o 4102...*".⁴

Etsintäkuulutusten tapaan hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset antoivat tietoa yleensä maltillisen asiallisesti, muutamia järjestysaiheisia kuulutuksia lukuunottamatta: "*... Ehkä se on jo julistettu, että ei saa päästää hevoisia elikä muita eläviä kronon niijtuille, olen minä huomannut että sijttä ej ole vaaria otettu...*".⁵ Tämän ryhmän kuulutukset olivat ilmaisultaan hieman jyrkkäsanaisempia ja tiukempia. Nämä kuulutukset kertovat siitä, että kirkkolaitosta yritettiin vielä 1800-luvun alussa hyödyntää alamaisien elämän "patriarkaalisena holhoajana". Kirkko harjoitti kurinpitovaltaa, ja sen lievintä muotoa edustivat nuhtelut

¹JyMA, JMKA II Efa 1, 25.4.1817; 12.3.1817.

²JyMA, JMKA II Efa 1, 1.12.1807.

³Tämän huomion on myös Lappalainen tehnyt.

⁴JyMA, JMKA II Efa 2, 21.2.1827.

⁵JyMA, JMKA II Efa 4a, 15.5.1837.

ja varoitukset, joita kuulutuksissakin saatettiin joskus antaa.¹

Juuri elinkeinoaiheisista kuulutuksista huomataan, miten holhoavasti ja tarkasti kansaa koetettiin ohjata arkielämän toimissaan: "...suurimmalla mahdollisella säästäväisyydellä ja huolella hoitaa viljavarojaan ja kaikella tavalla vähentää paloviinan polttamista...".² Holhoavan esivaltajohtoisien talouspolitiikan ajasta kertoo myös kuulutus, jossa Suomen Talousseuran esityksestä pellavakäsityökoulusta valmistuneita oppilaita lähetettiin eri osiin maata levittämään tietojaan ja taitojaan.³ Kuten Juva toteaa: "Kansan parasta haluttiin ajaa, mutta mikä oli kansan paras, sen tiesivät herrasmiehet."⁴

3.3.3. Paikalliset kuulutukset

Välitetty tieto oli paikalliskuulutuksissa hengeltään usein samankaltaista kuin lääninhallituksen kuulutuksissa. Kielenkäytön rakenteellinen laveus ja asioiden arkipäiväisyys oli yhteistä kummallekin kuulutusryhmälle. Myös paikalliskuulutukset ilmensivät selvää valtasuhdetta: "*Hänen Keisarillisen Majesteettinsa neuvollisella ilmoituksella kymmenes kulunut kesäkuuta...*".⁵ Lisäksi niissäkin voitiin vedota oikeuselimien tai muiden auktoriteettien päätökseen, joskin se oli selvästi harvinaisempaa: "*Korkeasti järjestetyllä kirjoituksella yhdestoista juuri kulunut kesäkuuta, on Herra Maaherra ja Ritari H. Wärnhjelm määrännyt, että rahvaan täytyy...*".⁶

Yhtä lailla paikallisilla kuulutuksilla pyrittiin saamaan aikaan asiantila, jossa kaikki toiminta olisi lainmukaista.

¹MURTORINNE 1992, 84

²JyMA, JMKA II Efa 1, 12.3.1817.

³JyMA, JMKA II Efa 2, 21.11.1822.

⁴JUVA 1963, 254.

⁵JyMA, JMKA II Efc 7, 14.10.1837.

⁶JyMA, JMKA II Efc 3, 9.8.1822.

Lääninhallituksen kuulutuksiin verrattuna paikalliskuulutukset olivat kuitenkin selvästi lähempänä kansaa. Ne olivat ilmaisualaltaan ja -tavaltaan läheisempiä, ja niissä liikuttiin seurakuntalaisille tutussa konkreettisisessa ympäristössä. Lääninhallituksen kuulutuksista poiketen paikalliskuulutuksissa oli yleensä kerrallaan vain yksi asia, ja toisinaan kuulutukset saattoivat olla hyvin lyhyitä.¹

On merkillepantavaa, että kuulutukset oli periaatteessa tarkoitettu kaikkien kuultavaksi. Silti niissä esitetyt velvoitteet eivät välttämättä koskeneet kaikkia vaan tiettyä ryhmää, kuten jonkin alueen talollisia, maksurästillisiä tai perikuntalaisia. Paikalliskuulutuksissa yksilö saattoi olla velvoitettu objekti mutta myös osallistuva subjekti. Hänen läsnäoloaan tarvittiin perinnönjaoissa, tarkastustilaisuuksissa sekä pitäjänkokouksissa. Lääninhallituksen kuulutuksista tämä subjektina olo ei yhtä hyvin välity.² Paikalliskuulutusten välityksellä ihmiset saattoivat osallistua yhteisön toimintaan sen jäsenenä. Lääninhallituksen kuulutuksiin verrattuna paikalliset kuulutukset edustavat näin paremmin yhteisöllistä viestintää.³

Erilaiset työvelvoitekuulutukset ja yhteisistä kokoontumisista tiedottaneet kuulutukset olivat yleensä asiallisen kehottavia. Tämän voi todeta esimerkiksi seuraavasta kyydityksen järjestämisestä tiedottaneesta kuulutuksesta: "*Niin on sentähden asianomaisten kotien asukkaille täten annettu ymmärrettäväksi sellaisessa tarkoituksessa neljäs seuraavaa lokakuuta päättyneen jumalanpalveluksen jälkeen saapua Laukaan emäkirkkoon...*"⁴ Myös työvelvoitekuulutuksissa annettiin ohjeet tarkasti.⁵

Asiallisen kehottava esitystapa silti tuskin vähensi tiedotuksen todellista merkitystä sekä sen noudattamisen tärkeyttä. Tietyllä tapaa paikalliskuulutukset saattoivat olla

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 24.10.1807.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 2, 1.3.1817; II Efc 5, 2.6.1827; II Efc 7, 9.10.1837.

³O'KEEFE - REID-NASH 1989, 713; JOUSSEN 1990, 42;

⁴JyMA, JMKA II Efc 1, 22.9.1812.

⁵JyMA, JMKA II Efc 5, 2.6.1827.

läheisyydessään myös painostavampia kuin lääninhallituksen kuulutukset. Kohteliaat, hienotunteisen ystävälliset sanonnat olivat todella harvinaisia. Silti joskus niitäkin saattoi esiintyä: "...Täten sanottavaksi tuodaan ystävällisyydessä..."¹ Kirkkoherra Strömer esiintyi suorastaan anelevasti eräässä suomenkielisessä kuulutuksessaan: "Rackat ystävät, Leppäpohjan isännät ja Emännät, sal-likat, että minä voimattomuudessani saan vastaanottaa teiltä minun Talvisaatavani kotonani yhdellä tiellä..."²

Erilaisten velkojen, lainojen sekä verojen maksusta tiedottaneiden kuulutusten sisältö oli erityisen tarkka ja yksityiskohtainen: "Täten ilmoitetaan toisen majuriruodun vuokranmaksajille sekä Hämeen jääkäripatrullin Wesangan sektiölle ynnä kymmenysten maksajille Kuparisaaren ruodusta sekä Rautalammin komppaniasta saapumaan..."³

Kuulutukset välittivät hyvin tarkasti tietoa siitä, miten oli maksettava ja kuinka paljon. Tämän kuulutusryhmän erityispiirteenä on asiallisuuden muuttuminen sanoman lopussa miltei uhkaavuudeksi: "Jos joku vastoin kehotusta niskoittelee maksun suhteen, tulee erehtymättömästi oikeudenkäynti..."⁴

Yleisin pelote oli uhkaaminen ulosmittauksella, ellei maksuja suoritettu. Tuolloinkin tiedon vahvuutta ja oikeellisuutta saatettiin vahvistaa mainitsemalla tiedon alkuperäisestä lähettäjästä: "Majuri ja Ritari von Fieandt'ltä tulleen kirjoituksen mukaan..."⁵. Voisi arvella, että paikalliskuulutuksia käytettiin eräänlaisena pakotekeinona. Hoitamattoman työ- tai maksurästin julkistaminen lisäsi asianomaisen sosiaalista painetta, kun nimi luettiin kaikkien kuullen saarnastuolista.⁶ Myös sakoilla tai ulosmittauksella uhkailu kuului näihin pakotteisiin. Velvollisuus

¹JyMA, JMKA II Efc 2, 14.8.1817.

²JyMA, JMKA II Efc 5, 26.12.1827.

³JyMA, JMKA II Efc 1, 4.2.1817.

⁴JyMA, JMKA II Efc 1, 15.11.1812.

⁵JyMA, JMKA, II Efc 1, 13.2.1812.

⁶Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 7, 9.2.1837.

täytyi hoitaa viimeistään tuolloin, ellei halunnut joutua "huonoon huutoon" muiden silmissä.

Tietysti tässä on oltava varovainen. Ei ole loppujen lopuksi varmaa, miten muut seurakuntalaiset suhtautuivat rästillisiin. Suhtautuminen saattoi olla halveksuvaa, välinpitämätöntä tai yhtä lailla myötämielistä. Papit ja kuulutuksen antajat ehkä kuitenkin uskoivat julkistamiseen tehokkaimpana pakotuskeinona.

Seurakunnan paikallisista kuulutuksista holhouspyrkimykset ilmenevät varsin harvoin. Kuitenkin sellaisista kuulutuksista, joissa tiedotettiin kyydityskorvausten ja krununviljan saantimahdollisuuksista¹, holhoaminen näkyy jollain tavalla. Saman voi todeta kuulutuksista, joissa kehoitettiin toimittamaan makasiiniin leipäviljaa sitä tarvitsevien hyväksi.² Lääninhallituksen kuulutuksiin verrattuna paikalliskuulutukset velvoittivat siis paljon enemmän, velvoittavia, koska ne painottuivat erilaisiin maksu- ja velvoitetiedotuksiin. Kuulutusten sanomaa tehostettiin ylempiin auktoriteetteihin, oikeusasteisiin ja lakeihin vetoamalla. Joskus saatettiin jopa vedota kustannuskysymyksiin ja suoranaisesti uhkailla toivottuun lopputulokseen pääsemiseksi.³

Kansan tuli totella ja toimia annettujen määräysten mukaan. Kuitenkin esivallan totalitaariseen valvontamentaliiteetin on suhtauduttava varauksella. Paikalliskuulutukset eivät anna sellaista kuvaa, että kansan kaikkia jokapäiväisiä tekemisiä olisi valvottu järjestelmällisesti. tekemisiin. Lääninhallituksen muutamit järjestysaiheisetkaan kuulutukset eivät tue tätä käsitystä vähäisen määrän takia.⁴

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 20.4.1807, 18.8.1807.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 22.7.1807, 2.7.1812, 7.9.1812.

³JyMA, JMKA II Efc 2, 26.6.1817.

⁴Tämä on sinänsä merkillepantavaa, koska maaherrojen vuosikertomuksissa ja senaatin kannassa annettiin ymmärtää, että rikollisuus oli kasvanut voimakkaasti ja sen katsottiin aiheutuneen lisääntyneestä kevytmielisyydestä ja väkijuomien ylenmääräisestä käytöstä. Huomauttamisen aihetta tuntui löytyvän. Ks. tarkemmin esim. NYGÅRD 1985, 27. Kirkonkuulutuksia käytettiin aika niukasti nuhtelutarkoituksessa. Ilmeisesti tutkitulta alueelta ja vuosilta ei ole säilynyt riittävästi tähän

Tietynlaista valvontahenkeä kyllä esiintyi, mutta yleisimmin se liittyi tilanteisiin, joissa yhteisön jäsenen oli hoidettava hänelle asetetut maksu- ja työvelvollisuudet. Tämä tuntuu sinänsä luonnolliselta, ilman että se kertoisi tiukasta, totalitaarisesta valvontamielialasta. Myös elinkeinon harjoittamista valvottiin, mutta muuten maallinen esivalta ei ollut kiinnostunut yksityisen seurakuntalaisen elämän siveydestä ja nuhteettomuudesta.

Paikallisista kuulutuksista erityisesti maksu- ja työvelvoitekuulutuksia on tarkasteltava kriittisesti. Niiden kautta välittyy kuva varsin uppiniskaisista seurakuntalaisista, jotka eivät olisi aina piitanneet velvollisuuksiensa hoitamisesta, ja joiden tekemisiä täytyi siksi hieman seurata.¹ Mutta tämä on vain yhden lähteen antama kuva. Kuulutuksen antaja saattoi hyvinkin liioitella maksu- tai työtarpeen todellista suuruutta ja seurakuntalaisten jukuri-päisyyttä, saadakseen asiat hoidetuksi. Jos paikalliskuulutuksissa rahvas vaikuttaa valvottavalta ja töihinsä käskettävältä, tämä kertoo enemmänkin kuulutuksenantajan asenteista kuin vallinneesta todellisuudesta.

3.4. Kuulutusten tavoitavuus

Tiedon tavoitavuus on tiedonvälityksen tutkimuksen tärkeimpiä ja vaativimpia kysymyksiä. Jos nykypäivän viestinnän tutkimuksessa on vaikea kehittää käsitteitä, joilla tiedon tavoitavuus olisi mitattavissa, niin menneen ajan viestinnän kohdalla se on vielä hankalampaa. Tutkimus edellyttäisi lähteitä, joista tiedon vastaanottajien määrä näkyisi hyvin selvästi.

Kuulutusten tapauksessa kaivattaisiin asiakirjoja, joista näkyisi, montako ihmistä on käynyt vuosittain kirkossa. Jy-

tarkoitukseen käytettyjä kuulutuksia.

¹Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 5, 4.12.1827.

väskylän maaseurakunnasta näin täsmällisiä lähteitä ei löydy. Rovastin- ja piispantarkastusten pöytäkirjoihin kävijämäärät on joskus merkitty, mutta tutkitulta ajanjaksolta niitä ei ole säilynyt. Vanhimmat ovat vasta 1860-luvulta.¹

Maaseurakunnan rippikirjoihin merkittiin jokaisen seurakuntalaisen ehtoollisella käynnit vuosittain. Joka jumalanpalvelus ei kuitenkaan ollut ehtoollisjumalanpalvelus. Rippikirjat eivät muutenkaan kartoita kirkossa käyneiden kokonaismäärää, koska niihin merkittiin ainoastaan ehtoolliselle oikeutetut, eikä heistäkään kaikkia. Näin ne ovat hyvin likimääräisiä lähteitä. Rippikirjat sopivat paremmin seurakuntalaisten hengellisen vireyden tai lukutaidon tutkimiseen.² Kuitenkin niistä voi selvittää ainakin *kuulutuksia kuulleiden vähimmäismäärän* tutkitulta ajanjaksolta.

Taulukko 10. Ehtoollisella käyneet 1807-1837 Jyväskylän maaseurakunnassa

Vuosi	1807	1812	1817	1822	1827	1832	1837
Ehtoollisella käyneiden lukumäärä	1196	842	1323	1369	1327	1444	1796
Prosentuaalinen osuus seurakunnan väestöstä	46	37	54	47	42	43	46

Lähteet: JyMA, Jyväskylän maaseurakunnan rippikirjat 1807-1837, UK 412-413; REPO 1937, 243.

Taulukosta huomataan, että vähimmilläänkin kuulutukset tavoittivat melkein 40 prosenttia seurakunnan väestöstä. Kun vähimmäismäärä on tämä, kuulutusten tavoitavuutta voi pitää melko hyvänä. Todellinen kirkossakäyneiden määrä oli varmasti paljon suurempi. Jos perheestä tai kylästä oli yksikin

¹Ks. tarkemmin Jyväskylän maakunta-arkiston kirkonarkistojen yleisluettelo.

²Ks. tästä tarkemmin esim. ALAMÄKI 1996.

aikuinen jumalanpalveluksessa, hän pystyi kyllä välittämään tietoa muille. Tavoittavuudessa esiintyi vaihtelua, mutta sitä on hankalampi tutkia, koska ehtoollisella ja kirkonkuulutuksella tuskin oli selvää yhteyttä.

4. KUULUTUKSET YLEISTEN ASIOIDEN JA PIENYHTEISÖN ELÄMÄN KUVASTAJANA

Heikki Ylikangas toteaa *Käännekohtat Suomen historiassa-* teoksessaan, ehkä hieman kärjistäen, että Venäjään liittämisen jälkeen virkamiehistö otti maassamme korkeimman vallan, hankki itselleen edullisen aseman, ja loi jäykän autoritaarisen hallintokoneiston.¹ Taustalla pysytellyt keisari antoi hyväksyi tämän, koska oli helpointa pitää Suomen hallinto ennallaan ja valvoa keisarikunnan etuja kenraalikuvernöörin, sotilastukikohtien sekä venäläisten joukko-osastojen avulla.²

Virkakoneisto vastasi koko Suomesta patriarkaalis-byrokraattisella hallinnolla.³ Keisarille sopi, että kansa pyrittiin pitämään hiljaisena ja kurissa estämällä yleisen mielipiteen synty ja mahdollisuus vaikuttaa yhteisiin asioihin. Valtiopäivien kaltaisella *epävarmuustekijällä* ei haluttu vaarantaa taloudelliselta ja sosiaaliselta kehitykseltään kahlehdittua tilannetta.⁴ Vasta 1830-luvulla Lars von Gabriel Hartmanin talouspolitiikalla tavoitteeksi tuli lisätä valtion tuloja, joilla voisi parantaa kulkuyhteyksiä, koulutusta sekä elinkeinoja.⁵

Eino Jutikkalan mukaan myös maatalous kehittyi 1800-luvun alussa hitaasti. Maatalousväestön elintaso oli alhainen. Satovarastot eivät riittäneet takaamaan varallisuutta ja elinkeinon edistymistä. Hätäravintoon jouduttiin turvautumaan keskinkertaisinakin viljavuosina. Erityisesti 1830-

¹YLIKANGAS 1987, 105; KONTTINEN 1996, 200, 201. Suomalainen ylimystö takasi asemansa lähinnä viroilla, koska sillä ei ollut riittävän suurta maanomistusta.

²YLIKANGAS 1987, 105; KOJONEN 1988, 410; TIIHONEN - YLIKANGAS 1992, 130;

³NOUSIAINEN 1991, 286; TIIHONEN - YLIKANGAS 1992, 131;

⁴MARKUSSEN 1990, 40. Hän tuntuu olevan samoilla linjoilla väittäessään, että ennen 1800-luvun jälkipuoliskoa ei tapahtunut merkittävää poliittista tai sosiaalis-taloudellista kehitystä. Ks. myös KEKKONEN 1991, 263;

⁵PAASIVIRTA 1978, 131; NYGÅRD 1985, 25; YLIKANGAS 1987, 109; PIETIKÄINEN 1988, 275; TIIHONEN - YLIKANGAS 1992, 172.

luvulle ajoittui useita katovuosia.¹ Syynä olivat kehittyvät maanviljelysmenetelmät ja hallanaran viljantuotannon suuri määrä. Kuitenkin vielä 1800-luvun alussa maaseudulla oli talollisia enemmän kuin tilattomia. Tilattoman väestön määrä kyllä kasvoi,² mutta se tuli sosiaalisesti ongelmaksi vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla. Vaivaisten ja apua tarvitsevien kerjäläisyyttä ei pidetty vielä 1800-luvun alussa kovin suurena epäkohtana, vaikka siihen pyrittiinkin asetuksin ja säädöksin puuttumaan.³

Lääninhallituksen kuulutukset kertovat varsin virkavaltaisen hallintokulttuurin ajasta, jolloin hallinto oli jäykän byrokraattista ja annettuja määräyksiä oli ehdottomasti toteltava.⁴ Imperatiivisuudessaan ne kertovat monarkkisesta yhteiskunnasta, jossa ihmiset olivat ensisijaisesti alamaisia ja säätyjen jäseniä. Säädöillä saattoi olla valtaa ja vaikutusta yhteiskunnassa, mutta yksilöllä oli hyvin vähäinen poliittinen merkitys. He saattoivat olla osallistuvia ja vaikutusvaltaisia kansalaisia vain, mikäli tällainen käsite oli kehittynyt.⁵ Tuon ajan Suomessa sitä ei vielä tunnettu.

Kuulutuksilla pönkitettiin varsin hyvin keisarin kaikkivaltiaasta asemaa. Niissä vedottiin usein häneltä tullessiin kehotuksiin ja neuvonantoihin, joiden mukaan oli toimittava. Tämä arvoasemaa korostava kirjoitustyyli kuului tietysti ajan retoriikkaan, mutta kuulutusten avulla ei päästä tarkistamaan, tuliko asia todellakin suoraan keisarilta. Maaherra saattoi vedota itselleen tulleeeseen kirjelmään, mutta hän ei välttämättä tiennyt kirjeen todellista alkuperää.

¹JUTIKKALA 1958, 313; NYGÅRD 1985, 26, 27, 32; HEIKKINEN 1990, 131; HEIKKINEN 1993, 87; NYGÅRD 1998, 35.

²NYGÅRD 1985, 24.

³NYGÅRD 1985, 33; HEIKKINEN 1990, 131; NYGÅRD 1998, 49.

⁴E erityisesti Nikolai I:n aikana tämä sotilaallinen hallinto- ja kuri-käsitys pyrittiin ulottamaan jopa siviilihallintoon. Virkamiestenkin oli ehdottomasti toteltava ylempää annettuja käskyjä. TIIHONEN - YLIKANGAS 1992, 167.

⁵JUSSILA 1978, 5; KIVINEN - RINNE 1993, 217, 218.

On hyvinkin mahdollista, että kuulutuksissa välitetty "keisarillinen" tieto on keisarin alaisuudessa toimineiden virkamiesten käsialaa. Näin kuulutukset eivät kuvaa keisarin todellista valtaa, vaan siitä valta-asemasaa, joka hänelle yritettiin antaa. Kuulutukset kertovat joka tapauksessa valvonnan ja poliittisen ilmapiirin kiristymisestä 1820-luvun lopulla, kun Venäjältä karkotettujen etsintäkuulutukset ilmaantuivat omaksi lajikseen.

Elinkeinoaiheiset kuulutukset kertovat jossain määrin taoudellisten olojen kehittymättömyydestä. Niissä saatettiin antaa kansalle neuvoja, kuinka sen tulisi välttää kaiken viljan polttamista viinaksi ja säästää osa viljasta siemeneksi. Viljantuotannon takapajuisuus ja hallanalttius tiedostettiin ylemmällä virkamiestaholla. Kruununvoudit tiedottivat asioista lääninhallituksille. Nämä pyrkivät parhaansa mukaan varotoimiin, koska alamaisten kuolema oli ylemmälle esivallalle merkki viranhoidon epäonnistumisesta.¹ Monet lääninhallituksen kuulutukset, joissa tiedotettiin makasiiniviljan saanti- tai toimitusmahdollisuuksista, kertovat tuosta todellisuudesta.

Lääninhallituksen kuulutukset, kuten suurimman ryhmän muodostavat etsintäkuulutukset, välittivät yleistä valtakunnalliseksi katsottua tietoa. Etsintäkuulutukset kertovat myös jonkin verran aikansa oikeuskäytännestä. Lisäksi esiintyi silloin tällöin ilmoituksia sotilaiden kokoontumisajoista, tilojen huutokaupoista, löydetystä omaisuudesta ja elinkeinoasioista. Näiden kuulutusten kautta seurakunnan kirkkorahvaalle hahmottui kuva laajemmasta valtakunnallisesta kokonaisuudesta.

Ylimmästä hallitsijasta muistuttava "Hänen Keisarillinen Majesteettinsa"-ilmaus esiintyy tuon tuostakin kuulutuksissa. Tämän lisäksi kuulutukset, joissa saatettiin etsiä aina Göteborgista tai Itä-Göötanmaan läänistä asti karanneita sakko- ja verokarkureita,² vahvistivat kansan tunte-

¹HEIKKINEN 1993, 104, 105.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efa 1, 19.2.1807

musta valtakunnalliseen kokonaisuuteen kuulumisesta. Myöhemmin kokonaisuus muuttui Venäjä- keskeisemmäksi.

Kuulutuksia kuuntelemalla maaseurakuntalainen siis tajusi, että elämää ja ihmisiä löytyi kaukaa hänen kotiseutunsa-kin ulkopuolelta. Joukkoviestiminä kirkonkuulutuksilla oli paljon merkitystä kollektiivisen tietoisuuden rakentajana.¹ Kuitenkin lääninhallituksen kuulutukset välittivät valtakunnasta varsin hajanaisen ja epäsystemaattisen kuvan; eri lääneistä ja paikannimistä puhuttaessa ei juuri tiedotettu tarkemmin, missä päin Suomea ne saattaisivat olla. Ilmeisesti esivalta oletti, että annetusta tiedosta eniten hyötäneet tietäisivät joka tapauksessa, missä mainittu paikka sijaitsee. Tapahtumat kuulutuksissa painottuivat selvästi Etelä- ja Keski-Suomeen. Pohjois-Suomen seudut esiintyivät huomattavasti harvemmin.

Valtakunnalliset instituutiot ja hallinnolliset organisaatiot hahmottuivat - ainakin Ruotsin vallan aikana - kuulutuksista vielä hämärämmin. Senaatti ja jotkut korkeammat toimihenkilöt vilahdivat toisinaan kuulutuksissa, mutta niiden tarkempi hierarkkinen asema jää epäselväksi. On varsin yllättävää, että varsinaiset kirkkoinstituutiotkin loistivat poissaolollaan virallisista kuulutuksista. Niissä ei välitetty määräyksiä esimerkiksi piispalta tai joltain kirkolliselta kamarikollegiolta.

Kansalliset ja kansainväliset merkkitapahtumat esiintyivät hyvin harvoin kuulutuksissa. Voisi tietysti olettaa, että tämän lajin kuulutuksia ei ole riittävästi säilynyt tutkituilta otantavuosilta. Mutta siihen on voinut vaikuttaa sekin, että kansalle annettua tietoa valvottiin tarkasti. Kaikesta ei ollut suotavaa kertoa, koska se saattoi vaarantaa rauhaa ja yhteiskuntajärjestystä.

Esimerkiksi Turun paloon viitattiin vain yhdessä vuodelta 1827 säilyneessä kuulutuksessa. Siinä etsintäkuulutettiin

¹KIVIKURU 1994, 23. Vieraista valtakunnista ei kuulutuksissa juurikaan lainkaan puhuttu. Jos puhuttiin, niihin liittyi, ironista kyllä, yleensä jokin rajoite epidemiavaroituksen tai laivojen karanteenimääräyksen muodossa.

palon yhteydessä hävinnyttä omaisuutta.¹ Vuodelta 1832 on säilynyt myös yksi kuulutus, jossa luettiin Puolan rintamalla kaatuneet suomalaisen tarkka-ampujapataljoonan miehet.² Kuulutus viittasi Puolassa marraskuussa 1830 puhjenneseen ja syksyllä 1831 kukistettuun kansannousuun. Suomalaisiakin oli taistelemassa Venäjän armeijan riveissä.³

Paikalliskuulutukset antavat hyvin tietoa tuolloisen yhteisön niistä rakenteista, jotka asettivat reunaehdot ihmisen toiminnalle ja yhteisön kehitykselle.⁴ Ilkka Mäntylän mukaan esivalta pyrki puuttumaan tuohon aikaan alamaisten asioihin pikkupiirteitä myöten. Tätä olisivat osoittaneet esimerkiksi joihinkin osiin Suomea juurtunut kyläjärjestyslaitos ja kylänvanhin, joka valvoi kinkeripiirin siveellistä tilaa ja ilmoitti rikkomuksista. Ylemmän esivallan katsotaan valvoneen ja vartioineen myös alempaa esivaltaa. Tästä olisi kertonut esimerkiksi se, että papin virkojen täytössä seurakuntien vaikutusmahdollisuudet eivät olleet kovin suuret. Lisäksi seurakuntalaisten tekemiin valituksiin suhtauduttiin yleensä nihkeästi.⁵

Paikallisten kuulutusten välittämässä yhteisökuvassa painottuvat selvimminkin *taloudellinen ja valtionhallinnollinen* toiminta. Seurakunnan tuolloiseen elämään kuului uudisasutuksen ja vuokraviljelijöiden määrän nopea lisääntyminen. Kruunulle uudistilat olivat taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeitä, varsinkin kun 1700-luvun lopulla voimistunut fysiokratismi korosti väestönlisäyksen merkitystä.⁶ Tämä näkyy hyvin paikallisista kuulutuksista, joissa tiedotettiin maanmittauksista ja uudistilojen tarkastuksista. Lukuisat vuokrien, vuokratymmenysten ja korkojen maksuun velvoittaneet kuulutukset kertovat myös torppariasutuksen yleisyydestä.

¹JyMA, JMKA II Efa 2, 18.10.1827.

²JyMA, JMKA II Efa 3, 15.10.1832.

³JUSSILA 1986, 229, 230.

⁴KIRKINEN 1987, 147.

⁵VUORELA 1976, 93; MÄNTYLÄ 1985, 168; MURTORINNE 1992, 83;

⁶Torppien perustamista pidettiin tuohon aikaan myös suotavana, ks. LIAKKA 1930, 55,56; ks. myös REPO 1937, 258, 259, 274, 275 sekä ROSSI 1996, 185.

Maaseudun siviilihallinnossa oli 1800-luvun alussa kolme päähaaraa; seurakuntahallinto, oikeushallinto sekä verohallinto. Seurakuntahallinnon päämiehenä toimi kirkkoherra, joka johti kirkon- tai pitäjänkokousta sekä kirkkoneuvostoa. Pitäjänkokous kokoontui vähintään kaksi kertaa vuodessa ja päätti monista taloudellisista asioista sekä myös kirkkokurista.¹

Oikeushallinnon keskeisin toimielin oli useita kertoja vuodessa kokoontuneet käräjät. Nimismies oli puolestaan yhden kärjäkunnan paikallisen järjestyksen valvoja. Hänen tehtäväänsä hankaloittivat usein alueiden laajuus ja hajanaisuus sekä se, ettei nimismiehellä ollut käytössään varsinaista järjestettyä poliisikuntaa.²

Kolmas hallinnon haara huolehti verotuksesta ja sen tilityksestä. Tässä oli hallinnollisena yksikkönä voutikunta, jonka vastuullisin virkamies oli veroluettelointia laatinut vouti. Mainitut hallinnon haarat toimivat tiiviisti yhteistyössä, koska valtiovalta pyrki yhtenäistämään organisaatioita ja etäisyydet olivat pitkiä.³

Kruunu, kirkko ja paikallisyhteisö pyrkivät yhdessä määrittämään, mitä ihminen sai tehdä ja mitä ei. Seurakunta ja paikallisyhteisö olivat erottamattomasti yhtä, ja seurakuntaan oli pakko kuulua.⁴

Murtorinteen mukaan kirkollisella hallinnolla oli vastuullaan köyhäinhoito, ja kirkkoherrojen työtaakka tuohon aikaan vain kasvoi. Sielunhoidon lisäksi heidän täytyi huolehtia kirkon taloudesta ja kansanopetuksesta. Kirkkoherrot joutuivat edustamaan pitäjässään valtiomahtia ja vastamaan asetusten toimeenpanosta.⁵ Kirkollinen hallinto vastasi yhteiskunnallisista ja järjestyksenpidollisista tehtävistä. Kuudennusmiehet huolehtivat järjestyksen säilymisestä kirkossa. Kirkossa häiriöitä aiheuttanut oli toimitettava pi-

¹SUNDIN 1982, 54.

²NYGÅRD 1985, 63.

³SUNDIN 1982, 82.

⁴MÄNTYLÄ 1985, 164-166; ROIKO-JOKELA 1996, 10, 14, 21.

⁵JUTIKKALA 1958, 397.

täjäkokoukseen tuomittavaksi. Kuudennusmiehet valvoivat myös elämänmenon siveellisyyttä ja nuhteettomuutta kyläkunnissa. Tässä heitä auttoivat katsastusmiehet ja kylän vanhimmät.¹

Lisäksi kirkon oli saatettava hallitsijoiden julistukset sekä piispojen, maaherrojen ja muiden viranomaisten kuulutukset kansan tietoon. Myös yleinen rakennustoiminta, seurakunnan työntekijävalinnat ja hautausmaasta huolehtiminen lisäsivät työmäärää.² Paikallisista kuulutuksista tämä todellisuus ei kovin hyvin välity, vaikka säilyneissä kuulutuksissa saatettiin tiedottaa ainakin kansanopetukseen liittyneestä rippikoulusta.³

Yhteisön sosiaalisiin rakenteisiin kuuluivat tuolloin eri säätyryhmät keskinäisine suhteineen. Kaikki yhteisön jäsenet eivät voineet sijoittua ahtaisiin säätyihin. Papiston rinnalle löytyi oppineita virkamiehiä, ja talonpoikaissäädyn rinnakkaisryhminä olivat monet yhteiskunnan alimmat kerrokset.⁴ Juvan mukaan säätyläiset eivät katsoneet talonpoikaisen kansan valveutuneisuutta ja kykyä osallistua yhteisten asioiden hoitoon kovin hyväksi. Rahvasta pidettiin passiivisena ja valveutumattomana.⁵

Paikalliset kuulutukset eivät tue kovin hyvin tätä käsitystä. Yhteisistä kokoontumisista tiedottaneissa kuulutuksissa talonpoikia saatettiin esimerkiksi kehottaa tulemaan pitäjänkokoukseen, jossa oli päätettävä kaikkia koskevista yhteisistä asioista. Tämä antaisi aiheen olettaa, että talonpoikien käsityskykyyn ja harkintavaltaan luotettiin siinä missä muidenkin. On ilmeistä, että omassa piirissään ja asioissaan suomalaisen talonpoikaisyhteisön kärkimiehet pystyivät osoittamaan melkoista valveutuneisuutta.⁶

Paikallisissa kuulutuksissa oikeushallinto- ja verotus-

¹REPO 1937, 415; Muista kurinpitomuodoista ks. tarkemmin HALMESMAA 1976, 16-45; MURTORINNE 1992, 91, 79, 83; NYGÅRD 1998, 25, 26.

²KORTELAJAINEN 1990, 3; ROIKO-JOKELA 1996, 15;

³Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 5, 13.5.1827.

⁴BLOMSTEDT 1986, 121.

⁵JUVA 1963, 253, 254.

⁶JUVA 1963, 268.

hallinto nousevat hyvin korostuneesti esiin. Useissa kuulutuksissa kerrottiin käräjien kokoontumisista, ja nimismies Adam Belitz antoi omissa nimissään monia kuulutuksia. Niissä tiedotettiin usein erilaisista maksu- tai työvelvoitteista, kuten lainaviljan maksamisesta, tien rakentamisesta ja kyyditsemisestä, mutta joskus myös laittomien jakojen tarkastuksista sekä korvaustensaantimahdollisuuksista.¹

Verotusasioista huolehtinut hallinnon haara tuli hyvin näkyviin erilaisten vilja- ja rahavelkojen sekä verojen maksua käsitelleissä kuulutuksissa. Se oli aktiivinen ja toimissaan tarkka, ja kruununvouti Karl Henrik Limatius antoi nimissään vielä enemmän kuulutuksia kuin nimismies Belitz.

Yhteisön elämään vaikuttanut kirkollismaallinen hallinto ei sen sijaan ilmene näkyvästi. Myös papiston, kirkollisten organisaatioiden ja muiden toimihenkilöiden asema jää epäselväksi. Pappishenkilöillä oli tosin merkitystä kuulutusten lukijoina ja joskus myös antajina, mutta heidän muu yhteisöllinen asemansa jää ainakin kuulutusten perusteella avoimeksi.

Talonpojan taloudellinen asemakaan ei ilmene kuulutuksista kovin hyvin. Työsuoritukset olivat oleellinen osa torpparin elämää. Tavallisesti torpparit saivat maksaa vuokraoikeutensa rahalla tai viljalla, joskin toisinaan oli jotain erikoisempiakin työvelvollisuuksia.² Seurakunnan talonpoikaa näyttivät kyllä rasottavan hyvin monet maksu- ja työvelvollisuudet. Mutta tämä on vain yhden lähteen antama kuva, ja sen tarkistamiseksi olisi tutkittava muita paikallishallinnon verotuksellisia lähteitä. Näin saataisiin, selvitettyä, miten suuri maksurasitus talonpojille todellisuudessa koitui.³ Todellisen maksu- ja työrasituksen selvittäminen edellyttäisi ehdottomasti myös laajempaa valtakun-

¹JyMA, JMKA II Efc 1, 10.5.1807, 24.11.1807, 2.4.1812, 6.10.1812, 2.2.1812.

²BERNDTSON 1986, 121, 162.

³Ajan varallisuussuhteista ks. tarkemmin esim. CAJAN 1963.

nallista vertailua.

Yhteisistä kokoontumisista kertoneet kuulutukset välittävät tietoa tuon ajan keskuspaikoista paikallisyhteisössä.¹ Jyväskylässä tällaisia keskuspaikkoja näyttivät olevan Mattilan kestikievari ja Vehniän tila², joihin tuli kokoontua päättämään yhteisistä asioista ja suorittamaan erilaisia maksuja. Vastaavanlaisia keskuksia olivat tietysti ne paikat, joissa pidettiin kärkejä. Myös kuulutuksissa mainitut huutokauppojen pitopaikat kertovat taloista, joissa asui niinsanottuja uskottuja miehiä.³

Kokonaisuutena paikalliset kuulutukset välittävät tietoa yhteisön tuonaikaisesta elinkeinoelämästä, mutta nimenomaan hallinnollisesta näkökulmasta. Se on hieman rajoittava ja suppea. Maanviljelyselinkeinon merkitys korostuu, mutta paikallisista kuulutuksista ei ilmene, mitä muita elinkeinoja ja elinkeinonharjoittajia yhteisössä oli. Poikkeustapaukseksi voitaisiin laskea erään yksityisen nahkurin elinkeinoilmoitus vuodelta 1807.⁴

Paikalliset merkkitapahtumat - muut kuin maksuun, työntekoon tai rikoksiin liittyneet - näkyvät aika heikosti säilyneessä kuulutusaineistossa. Jyväskylän vastaperustettuun kaupunkiin viitattiin vain parissa vuoden 1837 kuulutuksessa. Toisessa etsintäkuulutettiin ovenrikkojia ja ikkunansärkijöitä, jotka olivat tehneet pahojaan Jyväskylän kaupungissa. Toisessa tiedotettiin puolestaan hevosten laiduntamisoikeuden säilymisestä Taavettilan mailla, vaikka osa maista olikin siirtynyt kaupungille.⁵

Työssä tutkituista paikalliskuulutuksista ei löytynyt mitään kirkollisesta kurinpidosta kertovaa. Niissä ei valitetu kirkonmenojen aikaisista häiriöistä⁶ tai seurakuntalaisten säädyttömästä elämästä. Kuulutuksissa ei annettu myös-

¹Tommilan mukaan nämä keskuksat olivat merkittäviä tiedonvälityksen paikkoja, ks. TOMMILA 1988, s.26.

²Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 1, 8.1.1812, 2.2.1812, 17.3.1812, 3.6.1812, 19.6.1812.

³Ks. esim. JyMA, JMKA II Efc 3, 22.3.1822.

⁴JyMA, JMKA II Efc 1, 29.11.1807.

⁵JyMA, JMKA II Efc 7, 1.7. 1837, 16.12.1837.

⁶REPO 1937, 182, 184.

kään tietoja kirkollisista rangaistuksista tai niiden suorittamisesta.

Tämä ei tietenkään tee mahdottomaksi sitä, että kirkollista kurinpitoa olisi esiintynyt - todistusaineisto vaan ei ole sopiva. Tietysti jo 1700-luvulla yleinen ilmapiiri - yksilöllisyyden voimistuminen - oli alkanut muuttaa kirkkokuria lempeämmäksi. Nopea väestönkasvu oli tuonut lisää kurin ja valvonnan tavoittamattomia "suruttoman tien kuljijoita", ja seurakuntalaisista kirkon pyrkimykset ohjata elämää alkoivat tuntua ei-toivotuilta, jopa loukkaavilta.¹

Oletettavasti kirkko pyrki silti jonkin verran valvomaan kristillisten hyveiden mukaista elämää joka seurakunnassa. Uskonpuhdistuksen jälkeenkin kirkkokuri sääteli monin tavoin ihmisten arkista elämää Euroopan eri maissa. Yhteistä kirkkokurille kaikissa eurooppalaisissa maissa oli pyrkimys kasvattaa hyviä kristittyjä, mikä merkitsi kamppailua kymmenessä käskyssä määriteltyjä syntejä vastaan.²

Siksi tuntuisi luonnolliselta, että paikallisia kuulutuksia olisi hyödynnetty valistus- ja nuhtelutarkoituksessa. Kuulutukset eivät vain olleet asiasisältönsä ja tehtävänsä vuoksi ensisijaisesti kirkollisen kurinpidon väline. Tähän tarkoitukseen käytettiin ilmeisesti enemmänkin saarnoja ja kirkollisia rangaistusmuotoja.

Kuulutuksista huomataan, että seurakunnan valtaosan muodosti talonpoikaisväestö. Talonpoikia ylempiin säätyihin kuuluneet papit, paikallishallinnon virkamiehet ja upseerit esiintyivät kuulutusten antajina, ja heillä näytti olevan tätä kautta varsin suora käskyvalta talonpoikaisväestöön.

Ylimpiä säätyjä edustaneet aateliset ja suurtilalliset esiintyivät kuulutuksissa hyvin harvoin. He jäivät enimmäkseen taustalle, koska heidän puolestaan tavallisesti joku toinen, pappi tai pitäjänkirjuri, välitti käskyjä. Kuulutukset tukevat kyllä varsin hyvin käsitystä siitä, että aateli ja papisto eivät olleet taloudellisesti tuottava ryhmä. He

¹ROIKO-JOKELA 1996, 12, 13

²SUNDIN 1982, 40, 80, 42, 43

saivat tulonsa keräämällä sen muiden tuotannosta.¹ Alimmat sääty- ja sosiaaliryhmät - palkolliset, irtolaiset ja loiset - eivät esiinny kuulutuksissa paljonkaan. Heidän väestöllisen osuutensa ja merkityksensä selvittämiseksi on tutkittava muita paikallishistoriallisia lähteitä.

Jyväskylän maaseurakunnan paikalliset kirkonkuulutukset eivät kerro kovin perusteellisesti niinsanotusta arkielämän historiasta. Niiden avulla ei saada kovin hyvin selville kansan jokapäiväistä tapakulttuuria, esimerkiksi vaatetuksen ja ruuanlaiton osalta. Myöskään yhteisön henkinen kulttuuri, vapaa-ajan riennot ja siihen liittyneet kokoontumiset eivät näy tästä lähteistöstä.²

Jyväskylän seurakunnassa kirkonkuulutukset laadittiin lähinnä viralliseen tarkoitukseen. Kuulutuksissa pyrittiin antamaan tietoa virallisista, julkisesti tärkeistä asioista. Niitä ei ollut tarkoitettu jokapäiväisten asioiden ja tapahtumien tiedottamiseen. Lisäksi täytyy muistaa, että 1800-luvun alussa suomalaisella maaseudulla yhteiskunnallinen elämä ja omaehtoinen kulttuuritoiminta ei ollut vielä kovin vireää. Kirkko ja maallinen hallinto vastasivat kaikesta yhteiskunnallisesta toiminnasta. Talous- ja kulttuurielämä alkoivat vilkastua ja monipuolistua vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin kirkko- ja kuntahallinto eriytyivät ja lehdistö alkoi yleistyä. Erilaiset mainokset ja huvi-ilmoitukset ilmaantuivat kuulutuksiin. Tuolloin yhä laajemmat ihmisryhmät alkoivat hyödyntää niitä ilmoituskanavanaan.³

¹KIVINEN - RINNE 1993, 218

²Jossain muussa seurakunnassa paikalliset kuulutukset saattaisivat antaa tässä suhteessa parempaa historiallista tietoa.

³Ks. esim. PITKÄNEN 1996, 153

1800-LUVUN ALUN KIRKONKUULUTUKSET OSANA TIEDONVÄLITYSJÄRJESTELMÄÄ JA JYVÄSKYLÄN MAASEURAKUNNASSA

Kirkonkuulutukset ovat julkisia tiedotuksia, joita luetaan yhä jumalanpalveluksessa. Nykyään ne ovat seurakunnallisia ilmoituksia, mutta aikoinaan ne tiedottivat paljon laajemmin virallisista maallisista asioista. Vuoden 1571 kirkkojärjestyksellä määrättiin kuulutukset luettavaksi kirkossa, millä virallistettiin jo vakiintunut käytäntö.

Papisto piti kuulutuksia rasitteena, mutta kansasta ne olivat tärkeitä. Ahkera kirkossa käynti oli ajan tavan mukaista. Samalla matkalla saattoi kuulla kuulutuksia, tavata tuttuja ja hoitaa muitakin asioita. Jumalanpalvelukseen osallistumiseen vaikutti myös viranomaisten valvontauhka. Koska kuulutukset tavoittivat laajan kansanosan, niitä osattiin käyttää sekä määräysten välittäjänä että propagandavälineenä. Sanomalehtien yleistyminen 1800-luvun lopulla vähensi kuulutusten merkitystä. Kuitenkin maallinen kuultusjärjestelmä lakkautettiin virallisesti vasta vuonna 1925.

Seurakunnasta säilyneet kuulutukset ovat jaettavissa Vaasan lääninhallituksen kuulutuksiin sekä paikallisten viranomaisten ja yksityisten tekemiin kuulutuksiin. Lääninhallituksen kuulutuksia on säilynyt enemmän kuin paikallisia kuulutuksia.

Säännöllisinä tilapäistiedotteina kuulutuksia voi pitää sanomalehdistön alkuasteena. Kuulutukset kirjoitettiin yleensä ruotsiksi, mutta pappien täytyi kääntää ne kirkkokansalle suomeksi. Muodoltaan kuulutukset olivat paperiarkkeja tai lehtisiä. Lääninhallituksen kuulutukset olivat maaherran käsialaa. Tutkimusaikana Vaasan läänissä palveli kaikkiaan viisi maaherraa.

Lääninhallituksen kuulutuksista valtaosa oli etsintäkuulutuksia. Kuulutuksen aiheena saattoi olla myös sotilasasia, verotus, kaupankäynti tai muu elinkeinoasia. Lääninhallituksen kuulutukset ja paikalliskuulutukset sisälsivät osin sa-

moja asioita, kuten sotilas- tai makasiiniasioita, korvaustietoja ja huutokauppailmoituksia. Etsintäkuulutuksia paikalliskuulutuksissa oli kuitenkin niukasti. Rahankäyttö- tai tulliaiheisia kuulutuksia niistä ei löytynyt. Paikallisia kuulutuksia kirjoittivat maalliset viranomaiset, kirkolliset toimihenkilöt tai yksityiset ihmiset.

Lääninhallituksen kuulutukset kuuluivat valtakunnallisen tason tiedonvälitysjärjestelmään arkkiveisujen, kirjeiden, kirjojen ja sanomalehtien ohella. Kuulutukset ja sanomalehdet sisälsivät kaikkia koskevaa, yleistä tietoa. Kuulutusten tieto oli kuitenkin varmempaa ja ajan oloissa arvostetumpaa.

Tieto kulki alueelta toiselle myös liikkuvien ihmisten, esimerkiksi työmiesten, käsityöläisten ja sotilaiden mukana. Kuulutukset, arkkiveisut, kirjeet, kirjat ja sanomalehdet edustivat kestäviestintää, koska niistä on jäänyt pysyvä jälki ja välitys oli varsin hidasta. Tämän mukaan niitä voi pitää myös tallenne- ja painoviestintänä.

Valtakunnallisen tason tiedotusvälineissä kuulutukset, arkkiveisut, sanomalehdet ja kirjat kuuluivat joukkoviestintään. Niitä voi pitää myös yleisöviestiminä sekä aineellisina viestiminä, koska viestintä oli yksisuuntaista ja se tapahtui kirjallisesti. Liikkuvat ihmisetkin voi laskea joukkoviestinnän välittäjiksi, jos heidän tietonsa välittyi kerralla useammalle ihmiselle. Kirjeet ja liikkuvat ihmiset voi lukea kohdeviestintään, koska viestintä kohdistui yhteen ihmiseen tai muuten suljetumpaan piiriin.

Kuulutukset välittivät virallista hallinnollista tietoa. Arkkiveisujen sisältö saattoi taas olla viihteellinen tai propagandistinen. Niissä myös otettiin kantaa ajan ilmiöihin. Sanomalehdet olivat maaseudulla harvinaisia. Ne olivat enimmäkseen ruotsinkielisiä, eikä kansalla ollut riittävää lukutaitoa tai varoja niiden hankkimiseen. Sanomalehtien merkitys ei ollut suuri, koska ne ilmestyivät harvoin ja uutiset otettiin ulkomaisista lehdistä. Sensuuri rajoitti osaltaan niiden uutisantia. Lehtiä tehtiin usein myös sivutoimisesti ja enemmänkin valistus- kuin tiedonvälitystarkoi-

tuksessa.

Kirjoillakaan ei ollut suurta merkitystä. Kirjapainot ja kaupat olivat harvassa, ja kirjat koettiin kalliiksi. Talonpojan vähäinen kirjallisuus oli enimmäkseen uskonnollista, ja muuta tavallinen kansa ei ollut juuri tottunutkaan lukemaan.

Kirjallisen kulttuurin kehittymättömyyden vuoksi tieto kulki paikallistasolla enemmänkin suullisesti kuin kirjallisesti. Paikallisten kuulutusten lisäksi tieto levisi muiden julkisten tiedotusten, kansan yhteisten kokoontumisten ja liikkuvien ihmisten välityksellä.

Ainoastaan paikalliset kuulutukset ja muut julkiset tiedotukset edustivat puhdasta yksisuuntaista joukkoviestintää. Paikalliskuulutukset antoivat paikallisen yhteisön tärkeintä ja virallisinta tietoa, joskin sitä saatettiin jakaa myös hallinnollisissa kokoontumisissa. Muiden tiedonvälittäjien suhteen rajanveto joukkoviestintään ja kohdeviestintään on häilyvä ja keinotekoinen. Alkuperäisiä viestintätilanteita on käytännössä mahdoton rekonstruoida minkään lähteen varassa. Pitäjänkokousten pöytäkirjoista ja säilyneistä paikalliskuulutuksista huomataan, että kokouksissa ja jumalanpalveluksissa tiedotettiin osittain samoista asioista.

Lääninhallituksen etsintäkuulutuksissa voitiin kuuluttaa varkaita, varastettua omaisuutta sekä eri syistä kadonneita ihmisiä. Kuulutettavana saattoi olla myös oikeutta paennut, kadonnut palkollinen, puolisonsa jättänyt, irtolainen, väärän rahan tekijä tai jostain muusta rikkomuksesta syytetty.

Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset muodostivat lääninhallituksen kuulutuksissa toisen pääryhmän. Näissä voitiin tiedottaa esimerkiksi verotuksesta, sotilasasioista, rahankäytöstä ja järjestyksenpidosta. Asiaina esiintyivät myös maanmittaus, makasiini- tai perintöasiat, löydetty omaisuus, liikenne tai hallinnon järjestäminen.

Etsintäkuulutuksista löytyi eniten sakon- ja veronmaksua paenneiden sekä sotilaskarkureiden ja oikeutta paenneiden

etsintäkuulutuksia. Näistä syistä etsintäkuulutettiin ilmeisesti eniten ihmisiä Vaasan läänissä. Murhaajien ja väärän rahan tekijöiden kuulutuksia ei löytynyt paljoa. Vuonna 1827 ilmestyi kokonaan uusi ryhmä eli Venäjältä karkotetut. Tämä saattaisi kertoa kiristyneen tsaarinvallan ajasta.

Edellä mainitut kuulutukset sekä myös vankikarkurien kuulutukset tulivat ylempältä taholta. Paenneista suurinosa oli irtolaisia. Heitä kuulutettiin hyvin harvoin pelkästä irtolaisuudesta, vaan yleensä myös johonkin rikkeeseen syyllistymisestä.

Varkaiden, varastetun omaisuuden ja hevosten etsintäkuulutukset taas pohjautuivat usein yksityisten tekemiin ilmoituksiin. Tämä päti myös kadonneisiin henkilöihin. Puolisonsa jättäneiden kuulutukset kertovat ajan lakikäytännöstä ja siitä, ettei avieroakaan saanut helposti.

Etsintäkuulutustyyppien painottumisesta voi tehdä jotain päätelmiä, siitä mitkä rikostapaukset tulivat tuolloin läänissä yleisimmin julki. Vaasan läänissä varkaustapauksia, sakon- ja veronmaksun pakenemista sekä sotilas- ja vankikarkuruutta pidettiin nähtävästi eniten kuuluttamisen arvoisina. Sinällään ne eivät vielä anna luotettavaa kokonaiskuvaa alueellisesta rikosrakenteesta. Etsintäkuulutukset kertovat, että lakia rikkonut pyrittiin saattamaan vastuuseen ja seurakuntalaisetkin olivat valvonta- ja ilmoitusvelvollisia. Erilaiset oikeuselimet käyttivät näitä kuulutuksia selvästi tiedotusvälineenään. Tavallinen kansakin saattoi hyödyntää niitä halutessaan julkisuutta kärsimilleen vahingoille tai oikeuskonflikteille. Tosin tällöinkin tieto kulki välillisesti virkamiesten kautta.

Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutuksista löytyi eniten sotilasasioihin, kaikenlaiseen kaupankäyntiin ja löydettyyn omaisuuteen liittyneitä kuulutuksia. Vähäiset järjestysaiheiset kuulutukset koskivat lähinnä kerjäläisiä tai irtolaisia. Verotusta ja kaikenlaista rahankäyttöä koskeneet kuulutukset jäivät otannassa omituisen niukoiksi. Ilmeisesti niitä ei ole säilynyt enempää.

Erityisesti hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset olivat tiedotusvälineinä organisaation tuotteita, koska niillä pyrittiin hallinnollisiin päämääriin. Hallinnon jatkuvuuden ylläpitäjinä kuulutukset olivat organisaation ylläpitoviestintää. Välittäessään lähinnä hallinnollisten organisaatioiden määräyksiä, ohjeita ja tiedotuksia kuulutukset olivat myös hyvin esivaltakeskeisiä.

Upseerit, paikallishallinnon virkamiehet ja erilaiset toimihenkilöt kirjoittivat eniten paikallisia kuulutuksia. Maksu- tai työvelvoitteet, viralliset yhteiset kokoontumiset ja julkiset kauppailmoitukset olivat suurin asiaryhmä paikallisissa kuulutuksissa. Maksu- ja työvelvoitekuulutusten aihepiiri oli erityisen laaja, se vaihteli viljanmaksusta rakennuspuiden toimittamiseen. Näissä kuulutuksissa kansan täytyi maksaa ja työskennellä kruunulle. Käräjäaiheisissa kuulutuksissa tiedotettiin puolestaan tulevista käräjistä ja käräjäpäätöksistä.

Paikalliskuulutukset olivat lähinnä oikeus- ja verotushallinnon tiedotusväline tiedottaessaan näiden toimivaltaan kuuluvista asioista. Paikalliskuulutukset palvelivat myös yleisesti pitäjänhallintoa. Niillä pyrittiin kehittämään oloja, toteuttamaan yhteisiä hankkeita sekä huolehtimaan hieman seurakuntalaisten hyvinvoinnistakin.

Valtaosa lääninhallituksen kuulutuksista julkistettiin arviolta 21-40 vuorokauden kuluessa. Sakko-, vero- ja vankeikarkureiden etsintäkuulutukset painottuivat 21-50 vuorokauden aikajaksoihin. Murhaajien kuulutukset keskittyivät lähinnä 21-30 sekä 31-40 vuorokauden aikaryhmiin. Etsintäkuulutettujen vaarallisuusaste vaikutti nähtävästi jonkin verran kuuluttamisnopeuteen. Hallinto- ja elinkeinoasiakuulutukset julkistettiin keskimääräisesti hieman nopeammin. Valtaosa kuulutuksista levisi varsin laajalle julkistamisjvälille, 11-60 vuorokauteen. Rahankäyttö-, elinkeino- ja järjestysaiheiset kuulutukset annettiin julki nopeimmin, 11-40 vuorokaudessa.

Paikalliset kuulutukset julkistettiin yleensä viimeistään

kymmenen vuorokauden kuluessa. Runksaslukuisimmissa asiaryhmissä julkistamisen aikaväli piteni ja tärkeimmiksi ja kiireellisimmiksi katsotut paikallisasiat, kuten paikalliset viljalainan maksut ja kärjäkutsut, tiedotettiin ensin.

Ilmaislultaan kirkonkuulutukset olivat yleisesti monisanaisia ja seikkaperäisiä. Kieli oli hengeltään myös varsin kehottavaa. Kuulutuksilla pyrittiin oikeudenmukaistamaan ja vahvistamaan eri asioita, ja niiden tavoitteena oli tähdentää lain kirjaimen noudattamista. Ihmisen tuli olla velvollisuudentuntoinen ja lainkuuliainen. Kuulutukset ilmensivät valtasuhdetta, joka esivallalla oli kansaan.

Seremoniallisuus ja muodollisuus kuuluivat myös ilmaisuun. Kuulutukset eivät sisältäneet kovin outoja tai abstrakteja käsitteitä, vaan seurakuntalaisille tuttuja ja ymmärrettäviä asioita. Ilmaisuu liikkuu varsin konkreettisesti todellisuudessa, vaikka asiasta kerrottiin vain se, mikä tehtävän kannalta oli merkityksellistä. Lääninhallituksen kuulutusten tietoa voi pitää rakennettuna, koska se tuli useina osina eri tahoilta. Paikallisissa kuulutuksissa tiedotettiin yleensä kerrallaan vain yhdestä asiasta.

Kuulutusten tekijöiden ensisijaisia vaikuttimia olivat vallinnut käytäntö ja virkavelvollisuus. Sisällön tuli olla tarpeellista ja tarkoituksellista. Kuulutuksilla valvottiin sitä, että kansa ja paikallinen esivalta huolehtisivat niille asetetuista velvoitteista. Lääninhallituksen kuulutuksilla välitettiin erityisesti velvollisuuden täyttämisen, lainkuuliaisuuden ja esivallan kunnioituksen arvoja. Valtakunnan päämiehen arvoasemaa pönkitettiin. Muuten kuulutukset olivat sävyltään aika maltillisia.

Etsintäkuulutuksissa kerrottiin selvästi toistuvan kaavan mukaan kuulutussyistä ja kuulutetusta itsestään. Tämän jälkeen seurasi kiinniottokehoitus. Nämä kuulutukset sisälsivät myös tietoja karkaamispaikoista ja kotiseuduista tavoittamisen helpottamiseksi. Tuntomerkkejä annettiin tärkeydestä ja vaarallisuudesta riippuen. Tiedon vahvistamiseksi vedot-

tiin monesti myös jonkin oikeusinstituution päätökseen. Ainoastaan järjestysaiheiset kuulutukset olivat toisinaan tiukkasävyisempiä. Elinkeinokuulutukset kertovat esivallan neuvovasta ja holhoavasta asenteesta.

Paikalliset kuulutukset olivat hengeltään hyvin samantaisia kuin lääninhallituksen kuulutukset. Ne olivat kuitenkin lähempänä kansaa ollessaan ilmaisultaan vähemmän etäisiä. Niissä liikuttiin seurakuntalaisille tutussa ympäristössä. Paikalliskuulutuksissa seurakuntalainen saattoi nousta myös subjektiksi, jos hänen läsnäoloaan tarvittiin jossain kokoontumisessa. Yleisestä asiallisuudesta huolimatta paikalliset kuulutukset saattoivat olla myös aika painostavia.

Maksurästikuulutusten sisältö oli erityisen tarkkaa ja yksityiskohtaista. Yleisimpänä pelotteena käytettiin ulosmittausta. Maksurästin julkistamisella sinänsä saatettiin lisätä asianomaisen sosiaalista painetta. Maksu- ja työtiedotuksiin painottuneina paikalliskuulutukset velvoittivat paljon enemmän kuulijoita. Kansan tuli hoitaa maksu- ja työvelvollisuutensa, mutta tämän enempää sen elämään ei kuulutuksissa puututtu. Kuulutusten tavoittavuutta voi pitää melko hyvänä, koska rippikirjojen mukaan niitä oli kuuntele-massa vähintään 40 prosenttia seurakunnan väestöstä.

Heikki Ylikankaan mukaan Venäjään liittämisen jälkeen virkamiehistö otti maassamme korkeimman vallan. Se loi jäykän autoritaarisen hallintokoneiston, jossa keisari pysyi suopeana taustalla. Yhteiskunta kehittyi esivaltakeskeiseksi, ja yhteiskuntarauhan takaamiseksi mielipiteenvapaus ja ihmisten vaikutusmahdollisuudet tukahdutettiin. Taloudellinen ja sosiaalinen kehitys kahlehdittiin aina 1830-luvulle saakka.

Jutikkalan mukaan myös maatalouden kehitys oli hidasta. Maatalouden kehittymättömyyden vuoksi talonpoikaisväestön elintaso oli alhainen. Hätäravintoon oli turvauduttava usein.

Lääninhallituksen kuulutukset kertovat kehottavuudessaan

selvästi virkavaltaisen hallintokulttuurin ja alamaisyhteiskunnan ajasta. Niillä korostettiin myös keisarin kaikkivaltiaasta asemaa vetoamalla häneltä tulleisiin kehotuksiin ja neuvonantoihin. Tämä kuului myös ajan retoriikkaan. Toisaalta kuulutuksista ei pääse tarkistamaan, oliko tieto tullut todella suoraan keisarilta. Elinkeinoaiheiset kuulutukset kertovat osaltaan kehittymättömistä taloudellisista oloista, koska niissä annettiin kansalle maanviljelyyn liittyneitä neuvoja.

Kuulutukset välittivät valtakunnallista tietoa. Mutta valtakunnasta välittynyt kuva on varsin hajanainen ja epäsystemaattinen. Myös valtakunnalliset instituutiot ja hallinnolliset organisaatiot näkyvät varsin hämärästi, kansallisista ja kansainvälisistä merkkitapahtumista puhumatta. Kansalle annettua tietoa valvottiin ilmeisen tarkasti.

Paikalliset kuulutukset kertovat parhaiten ihmisen toiminnan ja yhteisön kehityksen reunaehdoista. Kuulutusten antamassa yhteisökuvassa korostuvat taloudellinen ja valtionhallinnollinen toiminta. Kuulutukset kertovat erityisesti vilkkaasta uudis- ja torppariasutuksesta.

Maaseudun siviilihallinnon tuolloisina päähaaroina olivat seurakuntahallinto, oikeushallinto sekä verotusasioita hoitanut kameraalihallinto. Kirkollisella seurakuntahallinnolla oli suurin työtaakka, koska sen täytyi vastata köyhäinhuollosta, asetusten toimeenpanosta, kansanopetuksesta, pitäjänhallinnosta ja järjestyksenpidosta. Tämä työn määrä ei välity kovin hyvin kuulutuksista.

Kuulutukset eivät tue kovin hyvin käsitystä, jonka mukaan talonpoikien kykyä osallistua yhteisten asioiden hoitoon olisi pidetty huonona. Paikalliskuulutuksissa saatettiin usein kehottaa asukkaita kokoontumaan yhteen jonkin tärkeän asian, esimerkiksi pitäjänkokouksen toimittamiseksi. Talonpoikien käsityskykyyn ja harkintavaltaan siis luotettiin.

Paikallisissa kuulutuksissa korostuvat oikeus- ja verohallinto. Nimismies Adam Belitz antoi omissa nimissään hyvin monia kuulutuksia, joissa tiedotettiin esimerkiksi lainavil-

jan maksusta, tien rakentamisesta, laittomien maanjakojen tarkastuksista tai korvaustensaantimahdollisuuksista. Verohallinto ilmeni hyvin monissa vilja-, rahavelka- sekä veronmaksukuulutuksissa. Tämäkin hallinnon haara oli aktiivinen ja tarkka. Kruununvouti Karl Henrik Limatius antoi vielä enemmän kuulutuksia kuin nimismies Belitz.

Kirkollismaallinen hallinto sinänsä ei hahmotu kovin hyvin, vaikka sillä olikin merkitystä kuulutusten antajana. Talonpojan taloudellinen asemakaan ei tule esiin kovin hyvin. Häntä rasiettiin hyvin monilla töillä ja maksuilla, mutta tämä on vain yhden lähteen antama kuva. Erilaisista kokoontumisista tiedottaneet kuulutukset kertovat tuon ajan keskuspaikoista, kuten Mattilan kestikievarista ja Vehniän tilasta.

Paikalliset kuulutukset välittävät tietoa yhteisön elinkeinoelämästä juuri hallinnollisesta näkökulmasta, jossa maanviljelyselinkeino korostuu. Paikalliset merkkitahtumat näkyvät säilyneestä kuulutusaineistosta aika heikosti, eivätkä kuulutukset kerro lainkaan tuon ajan kirkollisesta kurinpidostakaan. Tämä ei tietenkään tee mahdolliseksi kirkollisen kurinpidon esiintymistä. Todistusaineisto ei vain ole paras mahdollinen. Kirkkokuri oli muuttunut lempeämmäksi, mutta kirkko pyrki silti valvomaan kristillisten hyveiden mukaista elämää joka seurakunnassa. Kuulutukset eivät asiasisältönsä ja maallisen tiedotustehtävänsä vuoksi olleet ensisijainen kurinpidon väline.

Kuulutuksista nähdään, että seurakunnan valtaväestönä oli talonpoikaisväestö. Tätä ylemmät ja alemmat väestöryhmät eivät juuri esiinny kuulutuksissa. Aatelista ja papistosta toisaalta huomataan, että he saivat tulonsa ottamalla sen muiden tuotannosta.

Jyväskylän maaseurakunnan paikalliset kirkonkuulutukset eivät kerro kovin hyvin arkielämän historiasta. Ne eivät anna juurikaan tietoa tavallisen kansan jokapäiväisestä tapakulttuurista, henkisestä kulttuurista tai vapaa-ajan riennoista. Seurakunnan paikalliskuulutukset tehtiin lähinnä

vain virallisten julkisten asioiden tiedottamiseksi. Lisäksi 1800-luvun alussa yhteiskunnallinen elämä ja kulttuuritoiminta ei ollut maaseudulla vielä kovin vilkasta. Ne alkoivat virkistyä vasta 1800-luvun loppupuolella. Tuolloin mainokset ja erilaiset huvi-ilmoitukset ilmaantuivat kuulutuksiin. Samalla yhä laajemmat sosiaaliryhmät alkoivat hyödyntää niitä ilmoituskanavinaan.

LÄHTEET:

Alkuperäislähteet:

Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMA)

Jyväskylän maaseurakunnan kirkonarkisto (JMKA) :

Muut kuulutukset ja ilmoitukset 1806 - 1807,
1811 - 1814, II Efc 1.

Muut kuulutukset ja ilmoitukset 1815 - 1818, II Efc 2.

Muut kuulutukset ja ilmoitukset 1819 - 1823, II Efc 3.

Muut kuulutukset ja ilmoitukset 1827 - 1830, II Efc 5.

Muut kuulutukset ja ilmoitukset 1831 - 1835, II Efc 6.

Muut kuulutukset ja ilmoitukset 1836 - 1838, II Efc 7.

Painetut viralliset kuulutukset ja ilmoitukset
1806 - 1819, II Efa 1.

Painetut viralliset kuulutukset ja ilmoitukset
1819 - 1829, II Efa 2.

Painetut viralliset kuulutukset ja ilmoitukset
1832 - 1836, II Efa 3.

Painetut viralliset kuulutukset ja ilmoitukset
1837 - 1844, II Efa 4a.

Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1803-1842,
II Ca 1.

Rippikirjat 1807 - 1837, UK 412, 413.

Kirjallisuus:

AARNIO 1991. Aarnio, Aulis, Perimysjärjestelyt maanomistusolojen kannalta. Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toimittanut Pia Letto-Vanamo. Jyväskylä.

ALAMÄKI 1996. Alamäki, Päivi, Rippikirjat lukutaitotutkimuksessa, esimerkkinä Karstulan kappeliseurakunta. Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajana. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 2. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylä.

ALANEN 1980. Alanen, Aulis, Eteläpohjalaisia taistelussa 1. Nuijasodasta vapaussotiin. Keuruu.

ALANKO 1996. Alanko, Aki, Julkiset tiedotukset ilmoitetaan saarnan jälkeen. Jyväskylän maaseurakunnan 1800-luvun alun kirkonkuulutukset historiantutkimuksen kohteena. Jyväskylän historiallinen arkisto vol 2. Toimittaneet Heikki Roiko - Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylä.

ALASUUTARI 1995. Alasuutari, Pertti, Laadullinen tutkimus. Toinen painos. Jyväskylä.

BARTHES 1985. Barthes, Roland, Elements of Semiology. London.

BERNDTSON 1986. Berndtson, Nils, Laukaan historia 2: 1776 - 1868. Laukaa.

BLOMSTEDT 1986. Blomstedt, Yrjö, Aleneva Säätymäki. Laki, suku ja yksilö. Tutkielmia esseitä ja kirjoituksia 40 vuoden ajalta. Professori Yrjö Blomstedtin 60-vuotisjuhlakirja 25.3.1986. Juva.

BRUUN 1951. Bruun, Otto, Utländska fartyg i fart mellan Finland och Ryssland på 1800-talet. HTF 51.

CAJAN 1963. Cajan, Aune, Keski-Suomen varallisuusolot vuoden 1800 varallisuusluettelon mukaan. Keski-Suomi VII. Jyväskylä.

CHOMSKY 1990. Chomsky, Noam, Language and mind. Ways of Communicating. Edited by D. H. Mellor. Cambridge University Press. Avon.

ERÄMETSÄ 1990. Erämetsä, Harri, Media distinction - An Empirical Study of Uses of the Mass Media, Social Classes and Ways of Life. Helsinki.

FISKE 1992. Fiske, John, Merkkien kieli: Johdatus viestinnän tutkimiseen. Tampere.

FRANCOIS-GEIGER 1990. Francois-Geiger, Denise, Linguistiques aux fonctionnements langagiers. Paris.

GILES - WIEMANN 1989. Giles, Howard, Wieman, John, Language, Social Comparison and Power. Handbook of Communication Science. Edited by Charles R. Berger & Steveb H. Chaffee. Newbury Park.

HAAPALA 1989. Haapala, Pertti, Sosiaalhistoria. Johdatus sosiaalhistorialliseen tutkimukseen. Helsinki.

HALMESMAA 1976. Halmesmaa, Pekka, Kirkkokuri murroksen kynnyksellä. Kirkkokuri ja sitä koskevan säännöksen kehittyminen Suomessa vuosina 1818 - 1847 sekä sen soveltaminen Turun tuomiorovastikunnassa. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 97. Joensuu.

HEIKKINEN 1987. Heikkinen, Antero, Tiedonvälitys puolikirjallisessa kulttuurissa. Carelia Rediviva: Juhlakirja professori Heikki Kirkkiselle 22.9.1987 Toimittaneet Kyösti Pulliainen ja Hannes Sihvo. Joensuu.

HEIKKINEN 1993. Heikkinen, Antero, Ihminen historian rakenteissa. Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen. Helsinki.

HEIKKINEN 1996. Heikkinen, Antero, Menneisyyttä rakentamassa. Helsinki.

HEIKKINEN 1990. Heikkinen, Sakari, Aineen voitot - 1800-luvun elintaso. Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Toimittanut Pertti Haapala. Helsinki.

HIRVONEN 1996. Hirvonen, Päivi, Seurakuntien arkistot Jyväskylän maakunta-arkistossa. Kirkonkirjat Paikallisyhteisön kuvaajina. Jyväskylän Historiallinen arkisto vol 2. Toimittaneet Heikki Roiko- Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylä.

JOKIPIII 1974. Jokipii, Mauno, Katsaus Keski-Suomen historiaan. Kotiseutuni Keski-Suomi 1. Vaasa.

JOUSSEN 1990. Jousen, Wolfgang, Massen und Kommunikation. Zur soziologischen Kritik der Wirkungsforschung. Weinheim.

JUSSILA 1978. Jussila, Osmo, Från ryska undersåtar till Finländska medborgare - om medborgargreppets utveckling under första hälften av 1800-talet. HTF 78.

JUSSILA 1986. Jussila, Osmo. Konservatiivinen Keisarikunta. Venäjän ja Neuvostoliiton historia. Toimittanut Heikki Kirkinen. Keuruu.

JUTIKKALA 1958. Jutikkala, Eino, Suomen Talonpojan historia. Toinen painos. Helsinki.

JUVA 1963. Juva, Mikko, Suomalaisen maaseudun valveutumises- ta ennen ns. ensimmäistä kansallista heräämistä. HAik 4.

KALELA 1993. Kalela, Jorma, Argumentaatio ja rekonstruktio tutkimusprosessissa. Turun yliopisto. Turku.

KANGASHARJU 1996. Kangasharju, Sanna, Aika viestinnässä ja viestintä ajassa. Tiedotustutkimus n:o 1.

KEKKONEN 1991. Kekkonen, Jukka, Autonomian ajan rikosoikeus. Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Toimittanut Pia Letto- Vanamo. Jyväskylä.

KIRKINEN 1987. Kirkinen, Heikki, Historian rakenteet ja voi- mat. Johdatus historianfilosofiaan. Helsinki.

KIVIKURU 1994. Kivikuru, Ulla-Maija, Kansainvälinen viestin- tä: lavenevan mediasfäärin täyttöö ja tulkintaa. Ihmiset, mediat ja merkitykset. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos sarja 2 B/1/94. Helsinki.

KIVINEN - RINNE 1993. Kivinen, Osmo, Rinne, Risto, Medbor- garbilden i Finland på 1800-och 1900-talen. HTF 2.

KLAMI 1970. Klami, Hannu Tapani, Suomalais-venäläiset suh- teet juridiikassa ja politiikassa 1800-luvun alkupuolella. HAik 1970.

KNUUTTILA 1985. Knuuttila, Seppo, Kansanomaisen maailmanku- van juonteita. Sukupolvien perintö 2: Talonpoikauskulttuurin kasvu. Helsinki.

KNUUTTILA 1989. Knuuttila, Seppo, Kansanomainen maailmankuva. Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Aate- ja oppihistorian, kirjallisuustieteen ja kulttuuriantropologian näkökulmia. Toimittaneet Markku Envall, Seppo Knuuttila, Juha Manninen. Jyväskylä.

KNUUTTILA 1994. Knuuttila, Seppo, Tyhmän kansan teoria. Näkökulmia menneestä tulevaan. Tietolipas 129. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Vaasa.

KOIVUSALO 1973. Koivusalo, Esko: "Näitä toiwotta teidän uscollinen Esimies, Paimen ja Palwelia." Ilmajoen kirkkohera Gabriel Peldanin suomenkielisiä kuulutuksia vuosilta 1736-1746. Kotiseutu 1973, n:o 3-4.

KOJONEN 1988. Kojonen, Eero, Eteläpohjalaiset sotilastehtävissä ja sodissa Venäjän vallan ajalla. Etelä-Pohjanmaan historia 5. Autonomian kausi 1809 - 1917. Toimittaneet Maija-Liisa Heikinmäki, Reino Kallio, Eero Kojonen ja Raimo Ranta. Vaasa.

KONTTINEN 1996. Konttinen, Esa, Central Bureaucracy and the Restriction of Education in Early Nineteenth-century Finland. Scandinavian Journal of History: vol.21 no.3.

KORTELAINEN 1990. Kortelainen, Tuomas, Iisalmen saarnastuoli maallisena tiedottajana 1800-luvulla. Kuopio.

KUJANPÄÄ 1996. Kujanpää, Anita, Kuopion-Vaasan postitien rakentamisvaiheet ja alkuaian käyttö. Suomen historian pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

KUNSCH 1993. Kunsch, Martin, Tiedon kentät ja kerrostumat: Michel Foucault'n tieteen tutkimuksen lähtökohdat. Oulu.

KUULIALA 1939. Kuuliala, Viljo-Kustaa, Vanhoilta kirkoilta ja kirkkoteiltä. Jyväskylä.

KUUSTERÄ 1993. Kuusterä, Antti. Verotus autonomian ajan Suomessa. HArk 93.

LAASONEN - RAITTILA 1985. Laasonen, Pentti, Raittila, Pekka, Talonpoika kirkollisessa yhtenäiskulttuurissa. Sukupolvien perintö 2: Talonpoikaiskulttuurin kasvu. Helsinki.

LAITINEN 1977. Laitinen, Erkki, Väestön tausta, rakenne ja sijoitus. Jyväskylän maalaiskunnan kirja. Toimittanut Jussi T. Lappalainen. Jyväskylä.

LAPPALAINEN 1961. Lappalainen, Osmo, Kirkonkuulutukset tiedotusvälineinä erikoisesti autonomian aikana Turun ja Porin läänissä. Suomen historian laudaturtyö. Turun yliopisto.

LEPISTÖ - NENONEN 1991. Lepistö Vuokko, Nenonen Marko, Semioottinen näkökulma: merkit ja merkitykset historiantutkimuksessa. HAik 4.

LIAKKA 1930. Liakka, Niilo, Maalaiselämää Aleksanteri I:n aikana. Historian Aitta 3. Helsinki.

LOVEN 1974. Loven, Jaakko, Jyväskylän maalaiskunta. Kotiseutuni Keski-Suomi 1. Vaasa.

LUTTINEN 1981. Luttinen, Rauno, Läskunnighet och undervisning i Finland före folkskolväsendet. Studia Historica Jyväskyläensia 22.3. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

MANNINEN 1989. Manninen, Juha, Tiede, Maailmankuva ja Kulttuuri. Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Aate- ja oppihistorian, kirjallisuustieteen ja kulttuuriantropologian näkökulmia. Toimittaneet Markku Envall, Seppo Knuuttila,

Juha Manninen. Jyväskylä.

MANNINEN 1984. Manninen, Turo, Viestintä Rituaalina. Näkemäksiä lehdistötutkimuksen metodeista. Historioitsija-taaksepäin katsova profeetta. Mauno Jokipiille omistettu juhla-kirja. Studia Historica Jyväskyläensia 30. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

MARKUSSEN 1990. Markussen, Ingrid, The development of Writing Ability in the Nordic Countries in the Eighteenth and Nineteenth Century. Scandinavian Journal of History; vol. 15 no. 1.

MARKKANEN 1989. Markkanen, Erkki, Kirjastako kertojaksi-Saarijärveläisten kirjavarannosta 1800-luvun alkupuoliskolla. Pysy lujana omalla maalla! Erkki Lehtiselle omistettu juhla-kirja. Studia historica Jyväskyläensia 40. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

MURTORINNE 1992. Murtorinne, Eino, Suomen kirkon historia 3. Autonomian kausi 1809 - 1899. Porvoo.

MÄKELÄ 1985. Mäkelä, Anneli, Vaasan historia 1809 - 1852. Vaasa.

MÄNTYLÄ 1985. Mäntylä, Ilkka, Talonpoika yhteiskunnassa. Sukupolvien perintö 2: Talonpoikaiskulttuurin kasvu. Helsinki.

NILSSON - WALDEMARSON 1990. Nilsson, Björn, Waldemarson Anna-Karin, Kommunikation. Samspel mellan människor. Lund.

NORDENSTRENG - WIIO 1994. Nordenstreng, Kaarle, Wiio, Osmo, Joukkoviestintä Suomessa. Porvoo.

NOUSIAINEN 1991. Nousiainen, Kevät, Oikeudenkäytön modernisoituminen. Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Toimittanut Pia Letto-Vanamo. Jyväskylä.

NURMIO 1934. Nurmio, Yrjö, Suomen sensuuriolot Venäjän vallan alkuaikoina vv. 1809 - 1829. Porvoo.

NYGÅRD 1985. Nygård, Toivo, Irtolaisuus ja sen kontrolli 1800-luvun alun Suomessa. Studia Historica Jyväskyläensia 31. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

NYGÅRD 1998. Nygård, Toivo, Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Jyväskylä.

O'KEEFE - REID-NASH 1989. O'Keefe Garrett. J, Reid-Nash Kathaleen, Socializing functions. Handbook of Communication. Edited by Charles R. Berger & Steven H. Chaffes. Newbury Park.

PAASIVIRTA 1978. Paasivirta, Juhani, Suomi ja Eurooppa. Autonomiakausi ja kansainväliset kriisit 1808 - 1914. Helsinki.

PAUL 1990. Paul, Ingwer, Rituelle Kommunikation. Sprachliche Verfahren zur Konstitution ritueller Bedeutung und zur Organisation des Rituels. Tübingen.

PELTONEN 1992. Peltonen, Matti, Matala katse: Kirjoituksia mentaliteettien historiasta. Helsinki.

PIETIKÄINEN 1988. Pietikäinen, Jukka-Pekka, Suomen Postin historia 1. Helsinki 1988.

PITKÄNEN 1996. Pitkänen, Timo, Joka asianomaisille tätä kautta kuulutetaan - Kuulutukset paikallisyhteisön kuvaaja-

na. Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina. Jyväskylän historiallinen arkisto vol 2. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylä.

PURANEN 1977. Puranen, Aulis, Hevoskärryiltä auton penkille. Jyväskylän maalaiskunnan kirja. Toimittanut Jussi T. Lappalainen. Jyväskylä.

PORKKA 1994. Porkka, Hannele, Keskinäisviestintä. Ihmiset, mediat ja merkitykset. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos, sarja 2B/1/94. Helsinki.

PYLKKÄNEN 1991. Pylkkänen, Anu, Avioliiton historiaa. Sukujen sopimuksesta kahden kauppaan. Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Toimittanut Pia Letto-Vanamo. Jyväskylä.

RANTANEN 1994. Rantanen, Terhi, Lehdistön historiasta viestinnän historioihin. Ihmiset, mediat ja merkitykset. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos, sarja 2B/1/94. Helsinki.

RAUTAVIRTA 1997. Rautavirta, Eero, Jaakko Päivärintakansanvalistajapappi. Jyväskylä.

RENVALL 1983. Renvall, Pentti, Nykyajan historiantutkimus. Kolmas painos. Helsinki.

REPO 1937. Repo, Onni, Jyväskylän kunnan historia. Helsinki.

RINTA-TASSI 1989. Rinta-Tassi, Osmo, Jyväskylän Maamarkkinat. Pysy lujana omalla maalla! Erkki Lehtiselle omistettu juhlakirja. Studia historica Jyväskyläensia 40. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

ROIKO-JOKELA 1996. Roiko-Jokela, Heikki, Kirkko ja muuttuva yhteiskunta. Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina. Jyväskylän historiallinen arkisto vol 2. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylä.

ROSSI 1996. Rossi, Päivi, Kun lampuoti Kangasniemeltä lähti Laukaaseen maata viljelemään - Kruununmetsätorppareiden tausta ja torppien asema uudisasutustoiminnassa 1800-luvulla. Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina. Jyväskylän historiallinen arkisto vol 2. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylä.

RUUTH 1936. Ruuth, Matti, Muuan G. Z. Yrjö-Koskisen laatima kansanvalistusohjelma v:lta 1856. HArk 36.

SARMELA 1979. Sarmela, Matti, Kulttuuriantropologia ja historia. Ihmistieteet ja historia. Turun Yliopiston historian laitos, julkaisuja no. 5. Toimittanut Kari Immonen. Turku.

SASSI 1994. Sassi, Sinikka, Kolme näkökulmaa uuteen viestintäteknikkaan. Ihmiset, mediat ja merkitykset. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos, sarja 2 B/1/ 94. Helsinki.

SCANNELL 1996. Scannell, Paddy, Historia, mediat ja viestintä. Tiedotustutkimus, n:o 19.

SIRÉN 1995. Sirén, Kirsi, Brottsligheten i Finland i slutet av 1700- och början av 1800-talet. HTF 1.

STENIUS 1989. Stenius, Henrik, "The Bildungsbürgertum" and the free discussion in nineteenth century Finland. State, culture & the bourgeoisie. Aspects of the peculiarity of the Finnish. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikkö: julkaisu 13. Edited by Matti Peltonen. Jyväskylä.

STENIUS 1990. Stenius, Henrik, Julkisen keskustelun rajat suuriruhtinaskunnassa. Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Toimittanut Pertti Haapala. Helsinki.

SUNDIN 1982. Sundin, Jan, Kontroll - Straff och försöning; Kyrklig rättvisa på sockennivå före 1850. Kontroll och Kontrollerade, Formell och informell kontroll i ett historiskt perspektiv. Forskningsrapporter från Historiska institutionen i Umeå 1. Red. Jan Sundin. Umeå.

SUVANTO 1990. Suvanto, Pekka, Objektiivisuuden ongelma historian tutkimuksessa. Historian laitos, Oulun yliopisto. Oulu.

TALKA 1994. Talka, Anu, Ammattikirjallisuutta ja ajanvietettä: aatelistväen kirjakokoelmat Vaasan ja Viipurin hovioikeuspiirien alueella vuosina 1830 - 1867. Suomen historian pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

TIIHONEN - YLIKANGAS 1992. Tiihonen Seppo, Ylikangas, Heikki, Virka, valta ja kulttuuri; Suomalaisen hallintokulttuurin kehitys. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

TOMMILA 1963. Tommila, Päiviö, Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860. Porvoo.

TOMMILA 1970. Keski-Suomen lehdistö 1864 - 1885. Jyväskylä.

TOMMILA 1980. Tommila, Päiviö, Tiedon leviäminen. Suomen kulttuurihistoria 2. Porvoo.

TOMMILA 1983. Tommila, Päiviö, Tiedonkulku talonpoikaisyhteiskunnan aikana. Kotiseutu, n:o 1.

TOMMILA 1986. Tommila, Päiviö, Miten ihmiset tiesivät? Tiede 2000, n:o 7.

TOMMILA 1988. Tommila, Päiviö, Tiedonkulku ennen sanomalehdistön yleistymistä. Suomen lehdistön historia 1. Kuopio.

TOMMILA 1994. Tommila, Päiviö, Suomen sanomalehdistö 1700-luvulta nykypäivään. Joukkoviestintä Suomessa. Toimittaneet Kaarle Nordenstreng ja Osmo Wiio. Helsinki.

VARIS 1967. Varis, Ulla, Arkkiveisuiissa ilmenevä suhtautuminen isänmaahan, kuninkaaseen ja maallisen esivaltaan kustavilaisella ajalla. HArk 61.

WIIO 1988. Wiio, Osmo, Viestinnän perusteet. Helsinki.

WIIO 1992. Wiio, Osmo, Viestinnän tutkimussuuntia. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 12. Helsinki.

WIIO 1994. Wiio, Osmo, Johdatus viestintään. Kuudes painos. Helsinki.

VIRTANEN 1987. Virtanen, Keijo, Kulttuurihistoria - tie kokonaisvaltaiseen historiaan. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C 60. Turku.

VUORELA 1976. Vuorela, Tapani, Keisarillisen Suomen senaatin kirkkopoliittikka 1809 - 1824. Opetusministeriön historia 1. Helsingin yliopisto. Pieksämäki.

YLIKANGAS 1987. Ylikangas, Heikki, Käännekohdat Suomen historiassa. Porvoo.

ÖSTERBERG 1982. Österberg, Eva, "Den gamla goda tiden." Bilden och motbilder i ett modernt forskningsläge om det äldre agrarsamhället. Scandia 48. Lund.

LIITE:

JYVÄSKYLÄN PITÄJÄ 1800- LUVUN ALUSSA

Kartta näyttää pääpiirteittäin maaseurakunnan alueen.

Lähde: Jyväskylän Vanha Karttakirja s. 15, Jyväskylä 1990.

